

Kapitał ludzki w Polsce w latach 2014–2018

Human capital in Poland in the years 2014–2018

Kapitał ludzki w Polsce w latach 2014–2018

Human capital in Poland in the years 2014–2018

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Gdańsku, Ośrodek Statystyki Edukacji i Kapitału Ludzkiego

Statistical Office in Gdańsk, Centre for Education and Human Capital Statistics

pod kierunkiem

supervised by

Jerzego Auksztola, Małgorzaty Buńko

Zespół autorski

Editorial team

Łukasz Brzezicki, Ewelina Grochowska-Subotowicz, Radosław Jabłoński, Piotr Jaworski, Jacek Maślankowski, Teresa Miszke, Małgorzata Raciniewska, Magdalena Wiktor, Hanna Zielińska, Anna Żochowska

Prace redakcyjne

Editorial work

Dorota Piotrowska, Magdalena Poleszuk

Tłumaczenie

Translation

Małgorzata Kruszewska

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Ewa Bujarska, Małgorzata Kloz

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publications available on website

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/inne-opracowania-zbiorcze/>

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Przedmowa

Kluczowe znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju ekonomicznym i społecznym krajów nie może zostać w żaden sposób przecenione. Przyjmuje się, że kapitał ludzki wpływa na dobrostan społeczny, indywidualne zarobki pracowników, efektywność i skuteczność przedsiębiorców, jak i na wielkość wartości dodanej generowanej przez gospodarkę narodową. Świadomość ta skłania organizacje międzynarodowe oraz przedstawicieli poszczególnych państw do poszukiwania wiarygodnych metod pomiaru, pozwalających na formułowanie programów rozwoju na poziomie indywidualnym, organizacyjnym i krajowym.

Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto propozycję OECD mówiącą, że: *kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu*¹.

Podstawowym założeniem leżącym u podstaw przygotowania publikacji Kapitał ludzki w Polsce jest konieczność dostarczenia systemu wskaźników cząstkowych umożliwiających prowadzenie samodzielnych badań i analiz na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym w następujących obszarach: demografia, zdrowie, edukacja, rynek pracy, kultura, nauka, technologia i innowacje oraz ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego. Dane pozyskano ze zbiorów statystyki publicznej oraz ze źródeł pozastatystycznych. Tablice dołączone do publikacji mają szeroki zakres przedmiotowy i obejmują szczegółowe przekroje terytorialne.

Publikację przygotował zespół pracowników Ośrodka Statystyki Edukacji i Kapitału Ludzkiego Urzędu Statystycznego w Gdańsku. Prace metodologiczne prowadzone były przy współudziale właściwych dla poszczególnych obszarów tematycznych departamentów GUS, przede wszystkim Departamentu Badań Społecznych i Warunków Życia. Metodologia badania została zaopiniowana przez Komisję Metodologiczną GUS oraz Radę Statystyki. Wszelkie uwagi i sugestie mogące pomóc w przygotowaniu kolejnych publikacji zaspokajających potrzeby szerokiego grona odbiorców indywidualnych, przedsiębiorców i organów administracji rządowej oraz samorządowej będą mile widziane. Prosimy je kierować na adres sekretariatu Urzędu Statystycznego w Gdańsku, tj. SekretariatUSGDK@stat.gov.pl.

Wyrażam nadzieję, że prezentowane w publikacji dane będą przydatne w ocenach stanu kapitału ludzkiego w Polsce przygotowywanych przez wielu odbiorców o zróżnicowanych potrzebach informacyjnych.

Dyrektor Urzędu Statystycznego

w Gdańsku

Jerzy Auksztol

Gdańsk, grudzień 2019 r.

¹ The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital, OECD 2001, <http://www.oecd.org/dataoecd/36/40/33703702.pdf>.

Preface

The key role of the human capital in economic and social development of nations cannot be overestimated in any way. It is assumed that human capital affects the social well-being, individual employees' earnings, effectiveness and efficiency of entrepreneurs, as well as the size of added value generated by the national economy. Realising this, international organisations and representatives of particular countries are inclined to seek reliable methods of human capital measurement that allow for the formulation of development projects at the individual, organisational and national levels.

For the purposes of this study, the following statement by OECD has been adopted: *Human capital is the knowledge, skills, competencies and attributes embodied in individuals that facilitate the creation of personal, social and economic well-being*¹.

The basic assumption underlying the preparation of the publication Human capital in Poland is the necessity to provide a system of partial indicators enabling independent research and analysis at local, regional and national levels in the following areas: demography, health, education, labour market, culture, science, technology and innovation as well as economic and social determinants of human capital development. Data were obtained from the official statistics repositories and non-statistical sources. The tables have extended scope and include detailed territorial cross-sections.

The publication was prepared by a team of analysts of the Centre of Education and Human Capital Statistics of Statistical Office in Gdańsk. Methodological work was conducted in cooperation with Departments of the Statistics Poland specialised in particular areas of the human capital study, in particular Department of Social Surveys and Living Conditions. The methodology of this study was evaluated by the Methodological Commission of Statistics Poland and the Statistical Council. Any comments and suggestions that could help prepare further editions of the publication will be appreciated, especially those that meet all expectations and requirement of the readers, including individuals, entrepreneurs, government bodies and local authorities. They should be addressed to the Secretariat of the Statistical Office in Gdańsk, i.e. SekretariatUSGDK@stat.gov.pl.

I trust that the data presented in the publication will allow a variety of recipients to assess the current state of the human capital in Poland, based on their different information needs.

Director of Statistical Office

in Gdańsk

Jerzy Auksztol

Gdańsk, December 2019

¹ The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital, OECD 2001, <http://www.oecd.org/dataoecd/36/40/33703702.pdf>.

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Objaśnienia znaków umownych	8
Symbols	
Skróty	9
Abbreviations	
Wstęp	10
Introduction	12
Synteza	14
Executive summary	16
Analiza	18
Demografia	18
Ludność	18
Ruch naturalny ludności	20
Migracje	23
Zdrowie	25
Stan zdrowia	25
Przeciętne trwanie życia i umieralność	26
Edukacja	28
Wychowanie przedszkolne	28
Szkolnictwo ponadgimnazjalne	29
Kompetencje uczniów	29
Szkolnictwo wyższe	30
Poziom wykształcenia społeczeństwa	31
Kształcenie osób dorosłych	33
Znajomość języków obcych wśród osób dorosłych	34
Rynek pracy	36
Aktywność zawodowa	36
Wynagrodzenia	39
Niedopasowanie na rynku pracy	40
Kultura	44
Czytelnictwo	44
Działalność oświatowa w instytucjach kultury	45
Uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych	46

CONTENTS

Nauka, technologia i innowacje	47
Korzystanie z nowych technologii	47
Pracujący w działalności B+R	50
Ochrona własności intelektualnej	51
Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego	53
Wydatki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego	53
Koszty kształcenia	55
Społeczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego	56
Dostępność edukacji i pracy	56
Wpływ warunków pracy na jakość życia	58
Spójność społeczna	60
Uwagi metodyczne	61
Methodological notes	76
Aneks	90
Annex	92
Spis tablic	
Tablica 1. Ludność według biologicznych grup wieku	19
Tablica 2. Przyrost/ubytek rzeczywisty	22
Tablica 3. Migracje zagraniczne długookresowe.....	24
Tablica 4. Osoby w wieku 16 lat i więcej według płci oraz samooceny stanu zdrowia	25
Tablica 5. Zgony według wybranych przyczyn	27
Tablica 6. Wyniki programu PISA w Polsce (program międzynarodowej oceny umiejętności 15-letnich uczniów)	30
Tablica 7. Kształcenie osób dorosłych w wieku 25-64 lata	33
Tablica 8. Osoby w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym według płci i miejsca zamieszkania	33
Tablica 9. Znajomość języków obcych wśród osób w wieku 18-69 lat w 2016 r.	34
Tablica 10. Ludność aktywna zawodowo w wieku 15 lat i więcej według statusu na rynku pracy	36
Tablica 11. Przeciętny wiek osób, którym przyznano emeryturę przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych	38
Tablica 12. Czytelnicy w bibliotekach	44
Tablica 13. Teatry i instytucje muzyczne	46
Tablica 14. Mieszkańcy Unii Europejskiej uczestniczący w wydarzeniach kulturalnych w 2015 r. według płci i rodzaju wydarzenia	47
Tablica 15. Dostęp do Internetu w gospodarstwach domowych według klasy miejscowości zamieszkania	48
Tablica 16. Ogólne umiejętności cyfrowe osób w wieku 16-74 lata w 2018 r.	48
Tablica 17. Pracujący w działalności B+R według poziomu wykształcenia	51
Tablica 18. Dojeżdżający do pracy w 2016 r. według wieku	59

Tablica 19. Pracujący w wieku 15-34 lata, którzy nie zmienili lub zmienili miejsce zamieszkania w celu podjęcia pracy według płci i miejsca zamieszkania w 2016 r.	60
Tablica 20. Przekazywanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego	60
Spis wykresów i map	
Wykres 1. Ludność	18
Wykres 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku	19
Wykres 3. Ludność według edukacyjnych grup wieku	20
Wykres 4. Ruch naturalny ludności	21
Wykres 5. Urodzenia żywe i płodność kobiet w 2018 r.	21
Wykres 6. Współczynniki reprodukcji ludności	22
Wykres 7. Osoby w wieku 16 lat i więcej według samooceny stanu zdrowia w 2017 r.	26
Wykres 8. Przeciętne trwanie życia w 2018 r.	27
Wykres 9. Zgony według wybranych przyczyn i województw na 100 tys. ludności w 2017 r.	28
Wykres 10. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół	29
Wykres 11. Absolwenci technicznych i przyrodniczych kierunków studiów	31
Wykres 12. Ludność w wieku 15-64 lata według poziomu wykształcenia	32
Wykres 13. Znajomość języków obcych w 2016 r.	35
Wykres 14. Ludność aktywna i bierna zawodowo w wieku 15 lat i więcej	36
Wykres 15. Ludność aktywna zawodowo w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia	37
Wykres 16. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce i w Unii Europejskiej	38
Wykres 17. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto według płci i poziomu wykształcenia	40
Wykres 18. Nowo utworzone i zlikwidowane miejsca pracy	41
Wykres 19. Wolne miejsca pracy według zawodów	42
Wykres 20. Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy w 2018 r.	43
Wykres 21. Uczestnicy wybranych imprez organizowanych w instytucjach kultury	45
Wykres 22. Cele korzystania z Internetu na użytek prywatny w 2018 r.	50
Wykres 23. Ochrona własności intelektualnej	52
Wykres 24. Wydatki budżetu państwa według działów w 2017 r.	53
Wykres 25. Wydatki budżetu państwa według wybranych działów	54
Wykres 26. Koszty jednostkowe kształcenia	55
Wykres 27. Osoby bezrobotne i bierne zawodowo według skłonności do podjęcia pracy wymagającej długich dojazdów	59
Mapa 1. Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały w 2018 r.	24
Mapa 2. Ludność w wieku 15-64 lata według poziomu wykształcenia w 2018 r.	32
Mapa 3. Dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2018/19	56

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit
Kropka (•)	zupetny brak informacji lub informacji wiarygodnych data not available or not reliable
Znak (x)	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
Znak #	oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej data may not be published due to the necessity of maintaining statistical confidentiality in accordance with the Law on Official Statistics
„W tym” “Of which/ /of whom”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given

Skróty Abbreviations

Skrót Abbreviation	Pełna nazwa Complete name
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
LFS	Labour Force Survey
B+R	Badania i rozwój
R&D	Research and Development
cd.	ciąg dalszy
cont.	continue
dok.	dokończenie
cont.	continued
Dz. U.	Dziennik Ustaw
	Journal of Laws
EPO	Europejski Urząd Patentowy
	European Patent Office
Eurostat	Urząd Statystyczny Unii Europejskiej
	Statistical Office of the European Union
EU-SILC	Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia Ludności
	The European Union Statistics on Income and Living Conditions
GUS	Główny Urząd Statystyczny
CSO	Statistics Poland
ISCED-F 2013	Międzynarodowa Klasyfikacja Kierunków Kształcenia
	International Classification of Fields of Education nad Training
itd., itp.	i tak dalej, i tym/temu podobne
etc.	et cetera = and so on
KD	Kształcenie dorosłych
AES	Adult Education Survey
km	kilometr
	kilometre
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
	Agricultural Social Insurance Fund
KZiS	Klasyfikacja Zawodów i Specjalności
	The classification of occupations and specializations
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
	National Health Fund
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
	Organisation of Economic Cooperation and Development
PZH	Państwowy Zakład Higieny
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PKB	Produkt Krajowy Brutto
GDP	Gross Domestic Product

Wstęp

Cel realizacji badania

Celem niniejszego badania jest zidentyfikowanie aktualnego stanu kapitału ludzkiego w Polsce. Badanie to zostało przeprowadzone poprzez analizowanie wskaźników opisujących kapitał ludzki lub mających wpływ na jego rozwój. Wskaźniki te, ze względu na ich charakter, można podzielić na trzy grupy:

- 1) dotyczącą jakości,
- 2) kosztową,
- 3) dochodową.

Do pierwszej grupy wskaźników należy zaliczyć cały szereg mierników opisujących ludność Polski, powiązanych ze zmiennymi edukacyjnymi, jak również dotyczącymi zdrowia i rynku pracy. Druga grupa wskaźników, przedstawiona w rozdziale dotyczącym ekonomicznych uwarunkowań rozwoju kapitału ludzkiego, zawiera m.in. koszty państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego związane z utrzymywaniem szeroko rozumianego kapitału ludzkiego. Ostatnia – dochodowa – grupa wskaźników, dotyczy wielkości wynagrodzeń uzyskiwanych w związku z poziomem posiadanego wykształcenia.

Dzięki tej analizie możliwe stało się przygotowanie zestawienia zarówno nowych, powstałych tylko na potrzeby tego badania, wskaźników, jak i wskaźników dotychczas prezentowanych w niezależnych publikacjach. Pozyskane dane umożliwiły nie tylko określenie stanu obecnego, ale również pozwalają na stawianie diagnozy i określanie form poprawy jakości kapitału ludzkiego, rozumianego jako wykształcone społeczeństwo, cieszące się dobrym stanem zdrowia oraz dopasowane do potrzeb rynku pracy.

O przydatności danych świadczy fakt, że już w połowie ubiegłego wieku uważano, iż prowadzenie analiz wzrostu gospodarczego bez określania oddziaływania kapitału ludzkiego na ten wzrost, jest znacznym uproszczeniem¹. Publikowane obecnie artykuły naukowe z tej dziedziny potwierdzają tę tezę².

Zakres podmiotowy

Badaniem zostały objęte osoby zamieszkujące Polskę, posiadające polskie obywatelstwo. Głównym źródłem danych są badania GUS, w szczególności dotyczące szkolnictwa wyższego, zdrowia oraz zasobów ludzkich na rynku pracy. Dane pochodzą również ze źródeł administracyjnych.

Zakres przedmiotowy

Kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu³.

W celu ułatwienia zrozumienia istoty wskaźników kapitału ludzkiego, dokonano ich podziału na 8 grup tematycznych, które opisują wybrane aspekty kapitału ludzkiego. W tych grupach zamieszczono łącznie 26 podgrup wskaźników, które prezentują dane tematycznie właściwe poszczególnym grupom. Wyszczególnienie grup oraz podgrup znajduje się w poniższym zestawieniu.

¹ Por. Schultz T.W. (1961), Investment in Human Capital, The American Economic Review, vol. 51, 1961, No. 1.

² Por.: (1) Baron A., Armstrong M., Zarządzanie kapitałem ludzkim. Uzyskiwanie wartości dodanej dzięki ludziom, Wolters Kluwer Polska, 2012; (2) Florczak W., Miary kapitału ludzkiego w badaniach ekonomicznych i społecznych, „Wiadomości Statystyczne”, 2006, nr 12; (3) Uramek K., Taksonomiczne wskaźniki kapitału ludzkiego w niektórych krajach OECD, Wiadomości Statystyczne, Nr 2, 2006; (4) Sztadynger J.J., Próby ekonometrycznego określenia wpływu kapitału społecznego na wzrost gospodarczy, „Gospodarka Narodowa” 2003, nr 11-12 (17-18).

³ The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital, OECD 2001: <http://www.oecd.org/dataoecd/36/40/33703702.pdf>.

Grupa	Podgrupa
Demografia	Ludność Ruch naturalny ludności Migracje
Zdrowie	Stan zdrowia Przeciętne trwanie życia i umieralność
Edukacja	Wychowanie przedszkolne Szkolnictwo ponadgimnazjalne Kompetencje uczniów Szkolnictwo wyższe Poziom wykształcenia społeczeństwa Kształcenie osób dorosłych Znajomość języków obcych wśród osób dorosłych
Rynek pracy	Aktywność zawodowa Wynagrodzenia Niedopasowanie na rynku pracy
Kultura	Czytelnictwo Działalność oświatowa w instytucjach kultury Uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych
Nauka, technologia i innowacje	Korzystanie z nowych technologii Pracujący w działalności B+R Ochrona własności intelektualnej
Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego	Wydatki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego Koszty kształcenia
Społeczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego	Dostępność edukacji i pracy Wpływ warunków pracy na jakość życia Spójność społeczna

Tak zdefiniowany kapitał ludzki może być rozpatrywany w trzech etapach cyklu życia: tworzenie, utrzymywanie oraz wykorzystanie. Tworzenie kapitału ludzkiego jest najczęściej badane poprzez analizę wskaźników takich jak: zdolności reprodukcyjne społeczeństwa, wychowanie przedszkolne i edukację formalną. Utrzymywanie związane jest przede wszystkim z zapewnieniem dostępu do opieki zdrowotnej, kształcenia ustawicznego czy dóbr kultury. Wykorzystywanie kapitału ludzkiego jest rozpatrywane najczęściej poprzez aktywność ekonomiczną, zatrudnienie, zgłaszane patenty czy wzory użytkowe.

Introduction

The goal of the study

The goal of this study is to identify current situation of the human capital in Poland. The study was conducted through the analysis of indicators that describe human capital or have influence on its development. The indicators can be divided into three groups concerning:

- 1) quality,
- 2) cost,
- 3) income.

The first group of indicators includes a range of measures describing the population of Poland, related to educational variables and concerning health and labour market issues. The second group of indicators, presented in the chapter regarding economic determinants of human capital development, includes expenditures of the state budget and local government entities, associated with maintaining the broadly understood human capital. The last group of indicators – income, concerns salaries relative to educational level.

As a result of this analysis, a set of indicators was prepared comprising both the new ones developed just for this study, as well as the indicators presented to date in different publications of Statistics Poland. The obtained data made it possible to determine the status quo, but also to diagnose and identify forms of improving the quality of human capital understood as an educated society, enjoying good health and meeting the needs of the labour market.

The usefulness of the data is evidenced by the fact that already in the middle of the last century it was believed that conducting analyses of economic growth without determining the impact of human capital on this growth is a significant simplification¹. Papers published nowadays have confirmed that thesis².

Subjective scope

The study covered inhabitants of Poland having Polish citizenship. The main data sources are the surveys of Statistics Poland, particularly those concerning higher education, health and labour market. Data have also been obtained from administrative sources.

Objective scope

Human capital is the knowledge, skills, competencies and attributes embodied in individuals that facilitate the creation of personal, social and economic well-being³.

To better understand the key issues of the human capital, the set of indicators was divided into 8 subject-oriented groups, describing selected aspects of the human capital. These groups include a total of 26 subgroups of indicators presenting data thematically relevant to particular groups.

1 Compare: Schultz T.W. (1961), Investment in Human Capital, The American Economic Review, vol. 51, 1961, No. 1.

2 Compare: (1) Baron A., Armstrong M., Human Capital Management: Achieving Added Value Through People, Kogan Page Limited, 2007; (2) Florczak W., Miary kapitału ludzkiego w badaniach ekonomicznych i społecznych, Wiadomości Statystyczne, 2006, nr 12; (3) Uramek K., Taksonomiczne wskaźniki kapitału ludzkiego w niektórych krajach OECD, Wiadomości Statystyczne, nr 2, 2006; (4) Sztandynger J.J., Próby ekonometrycznego określenia wpływu kapitału społecznego na wzrost gospodarczy, Gospodarka Narodowa 2003, nr 11-12 (17-18).

3 The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital, OECD 2001: <http://www.oecd.org/dataoecd/36/40/33703702.pdf>.

Group	Subgroup
Demography	Population Vital statistics Migrations
Health	Health status Life expectancy and mortality
Education	Pre-primary education Upper secondary education Student competencies Tertiary education Educational attainment Lifelong learning Language skills of adult population
Labour market	Economic activity Wages and salaries Mismatch in the labour market
Culture	Readership Educational activities in cultural institutions Participation in cultural events
Science, technology and innovation	The use of new technologies Persons employed in R&D Protection of intellectual property
Economic determinants of human capital development	The expenditure of the state budget and local government units Cost of education
Social determinants of human capital development	Availability of education and work The influence of working conditions on quality of life Social cohesion

The human capital defined in that way can be regarded in three life cycle phases: creating, maintaining and using. Creation of the human capital is mostly analysed by studying the indicators such as human reproductive capacity, pre-primary and formal education. Maintaining is mostly related to the provision of access to health care, lifelong learning and cultural goods. The use of human capital is the life cycle phase connected with economic activity, employment, reported patents or utility models.

Synteza

W końcu 2018 r. Polskę zamieszkiwało 38 411,1 tys. osób, w tym 51,6% kobiet, co oznacza spadek w stosunku do 2014 r. o 67,5 tys. osób. Liczba mieszkańców miast wyniosła 23 067,2 tys. osób (60,1%) i była niższa w porównaniu z 2014 r. o 149,1 tys.

W wyniku obserwowanego w ostatnich latach procesu starzenia się społeczeństwa zmieniły się proporcje w ramach ekonomicznych grup wieku. W latach 2014-2018 udział ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się z 63,0% do 60,6%, a ludności w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 19,0% do 21,4%. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym nie zmienił się znacząco i w 2018 r. wyniósł 18,1%.

W ostatnich latach obserwowano w Polsce ujemny przyrost naturalny – największy wystąpił w 2015 i 2018 roku i wyniósł odpowiednio minus 25,6 tys. i minus 26,0 tys. Wielkość ubytku naturalnego spowodowana była głównie wzrostem liczby zgonów z 376,5 tys. w 2014 r. do 414,2 tys. w 2018 r. Najczęstszymi przyczynami zgonów w 2017 r. były choroby układu krążenia (41,5% ogólnej liczby zgonów) oraz nowotwory (26,5%). Liczba zachorowań na nowotwory złośliwe w latach 2014-2016 wzrosła z 406 do 419 na 100 tys. ludności. Przeciętne trwanie życia w 2018 r. dla mężczyzn wyniosło 73,8 lat, a dla kobiet 81,7 lat i nie zmieniło się znacząco w stosunku do 2014 r.

W roku szkolnym 2018/19 dzieci w wieku od 3-5 lat w 87,3% były objęte wychowaniem przedszkolnym (na obszarach wiejskich – 67,0%), co stanowiło wzrost w stosunku do roku szkolnego 2014/15 o 7,9 p.proc. W szkolnictwie ponadgimnazjalnym obserwowano wzrost zainteresowania szkołami umożliwiającymi naukę zawodu. Udział uczniów techników zwiększył się z 36,9% w roku szkolnym 2014/15 do 40,8% w roku szkolnym 2018/19. Odnotowano natomiast spadek udziału uczniów zasadniczych szkół zawodowych i branżowych szkół I stopnia (o 2,2 p.proc.) oraz uczniów średnich szkół ogólnokształcących (o 1,7 p.proc.). Współczynnik skolaryzacji netto w szkolnictwie wyższym w latach akademickich 2014/15-2018/19 zmniejszył się o 2,2 p.proc, co świadczy o zahamowaniu tendencji powszechnego zdobywania wykształcenia akademickiego. Wśród absolwentów uczelni zaobserwowano wzrost udziału osób kończących kierunki studiów związane z nauką, techniką, przemysłem i budownictwem z 22,8% dla rocznika 2013/14 do 28,5% dla rocznika 2017/18.

W latach 2014-2018 liczba osób aktywnych zawodowo zmieniała się w nieznacznym stopniu. Współczynnik aktywności zawodowej w 2018 r. przyjął wartość 56,3% i był o 0,1 p.proc. wyższy niż w 2014 r. W 2018 r. wartość wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wyniosła 72,2%, co stanowiło wzrost o 5,7 p.proc. w stosunku do 2014 r. Liczba nowych miejsc pracy powstałych w 2018 r. wyniosła 717,8 tys. (103,0 tys. więcej niż w 2014 r.), a zlikwidowanych – 300,5 tys. (odpowiednio 19,4 tys. mniej). Na koniec 2018 r. zanotowano blisko dwukrotnie niższą niż w 2014 r. liczbę zarejestrowanych osób bezrobotnych – 968,9 tys. W omawianym okresie udział osób do 25 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem zmniejszył się z 16,5% do 12,2%.

W latach 2014-2018 miał miejsce spadek liczby czytelników aktywnie wypożyczających zarejestrowanych w bibliotekach publicznych z 164 do 155 osób na 1000 ludności. Zmniejszyła się również liczba wypożyczonych w ciągu roku woluminów na 1 czytelnika z 18,3 do 17,1. Zaobserwowano natomiast wzrost (o 36,7%) liczby uczestników wybranych wydarzeń kulturalnych organizowanych w centrach, domach i ośrodkach kultury, a także w świetlicach i klubach (o 34,7% w miastach i o 42,4% na wsi).

W 2018 r. 84,2% gospodarstw domowych wyposażonych było w dostęp do Internetu, co stanowiło wzrost o 9,6 p.proc. w stosunku do 2014 r. Użytkownicy korzystali z Internetu przede wszystkim w celu wyszukiwania informacji o towarach i usługach (64,0%), korzystania z poczty elektronicznej (60,7%), korzystania z serwisów społecznościowych (49,9%), wyszukiwania informacji związanych ze zdrowiem (47,7%) oraz korzystania z bankowości internetowej (44,0%).

W 2018 r. w działalność badawczo-rozwojową zaangażowanych było o 24,4% więcej osób niż w 2016 r., w tym 37,2% ogólnej liczby pracujących w B+R stanowiły kobiety. W 2018 r. w Urzędzie

Patentowym Rzeczpospolitej Polskiej zgłoszono 4 207 wynalazków (o 6,3% więcej niż w 2014 r.) i udzielono 2 906 patentów (odpowiednio o 14,3% więcej).

Wydatki na oświatę i wychowanie, edukacyjną opiekę wychowawczą, szkolnictwo wyższe, naukę oraz ochronę zdrowia w 2017 r. stanowiły 9,4% wydatków budżetu państwa (o 0,5 p.proc mniej niż w 2014 r.). Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na oświatę i wychowanie w 2018 r. wyniosły 70 512,2 mln zł (o 22,1% więcej niż w 2014 r.) i stanowiły 30,2% wydatków tych budżetów ogółem. Średni koszt jednostkowy kształcenia w szkolnictwie wyższym w 2018 r. wyniósł 17,7 tys. zł, co oznacza wzrost o 22,5% w stosunku do 2014 r.

W latach 2014-2018 liczba podatników przekazujących 1% należnego podatku dochodowego organizacjom pożytku publicznego zwiększyła się z 12,0 mln do 14,1 mln osób, a wartość przekazanych kwot wzrosła o 252,9 mln zł (o 49,5%).

Executive summary

There were 38,411.1 thousand inhabitants in Poland at the end of 2018. Women accounted for 51.6%, which means that their number decreased by 67.5 thousand compared with 2014. The number of city dwellers reached 23,067.2 thousand people (60.1%) and was by 149.1 thousand smaller than in 2014.

As a result of the population ageing process observed over recent years, the proportions within the economic age groups have changed. The share of the working age population decreased from 63.0% to 60.6% in the years 2014-2018, whereas the post-working age population rose from 19.0% to 21.4%. The proportion of pre-working age population remained almost static and in 2018 accounted for 18.1%.

A negative population increase was recorded in Poland over prior years – the largest, which occurred in 2015 and 2018, reached minus 25.6 thousand and minus 26.0 thousand respectively. The volume of natural decrease was mainly caused by an increase in the number of deaths from 376.5 thousand in 2014 to 414.2 thousand in 2018. The most common causes of death in 2017 were diseases of the circulatory system (41.5% of the total number of deaths) and neoplasms (26.5%). The number of cases of malignant neoplasms in 2014-2016 went up from 406 to 419 per 100,000 people. The average life expectancy in 2018 was 73.8 years for men and 81.7 years for women and did not change significantly in relation to 2014.

In the 2018/19 school year, 87.3% of children aged 3-5 years were covered by pre-school education (in rural areas – 67.0%), which represented an increase of 7.9 percentage points as compared to 2014/15 school year. Among upper secondary schools, vocational schools were increasingly popular. The share of technical secondary school students rose from 36.9% in the 2014/15 school year to 40.8% in the 2018/19 school year. By contrast, there was a 2.2 percentage point decline in the share of students of basic vocational and stage I sectoral vocational schools and 1.7 percentage point drop in general secondary school students. The net enrollment rate in higher education in the academic years 2014/15-2018/19 was by 2.2 percentage points smaller, which proves that the trend of widespread academic education slowed down. Among university graduates, an increase was recorded in the percentage of those in science, technology, industry and construction which rose from 22.8% in the 2013/14 year to 28.5% in 2017/18.

In the years 2014-2018, the number of economically active people edged up. The activity rate in 2018 reached 56.3% and was by 0.1 percentage point higher than in 2014. The employment rate for people aged 20-64 stood at 72.2% in 2018 and represented a 5.7 percentage point increase as compared to 2014. 717.8 thousand new jobs were created in 2018 (103.0 thousand more than in 2014), while 300.5 thousand were liquidated (a decline of 19.4 thousand). At the end of 2018, the registered unemployment nearly halved as compared to 2014 – 968.9 thousand persons. In the analysed period, the share of persons aged up to 25 years in the total registered unemployment decreased from 16.5% to 12.2%.

In the years 2014-2018, the number of active borrowers registered in public libraries fell from 164 to 155 people per 1,000 population. There was also a decrease in the number of borrowed volumes per reader – from 18.3 to 17.1 yearly. However, a 36.7% rise was recorded in the number of participants of selected cultural events organised in cultural centers and establishments, as well as in community centres and clubs (34.7% in urban and 42.4% in rural areas).

84.2% of households had the Internet access in 2018, which represented an increase of 9.6 percentage points in relation to 2014. The Internet was used primarily to search for information about goods and services (64.0%), send and receive e-mails (60.7%), use social networking sites (49.9%), look for information about health (47.7%) and Internet banking (44.0%).

Research and development concentrated 24.4% more people in 2018 than in 2016. 37.2% of the total number of persons employed in R&D were women. 4,207 inventions were filed at the Patent Office of the Republic of Poland in 2018 (6.3% more than in 2014) and 2,906 patents were granted (14.3% more, respectively).

Expenditures on education and educational care, tertiary education, as well as on science and health care in 2017 accounted for 9.4% of the state budget expenditures (0.5 percentage point less than in 2014). Local government entities expended PLN 70,512.2 million on education in 2018 (22.1% more than in 2014), which constituted 30.2% of the total expenditure of their budgets. The average individual cost of education in higher education was 17.7 thousand PLN in 2018, which means a 22.5% gain with respect to 2014.

In 2014-2018, the number of taxpayers transferring 1% of the due income tax to public benefit organisations increased from 12.0 million to 14.1 million people, and the value of the transferred amounts grew by PLN 252.9 million (49.5%).

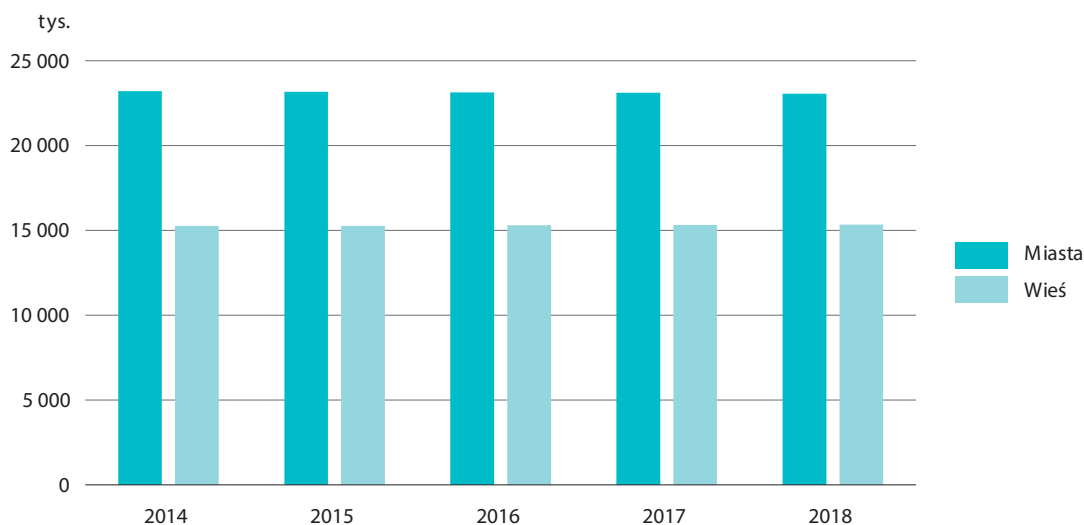
Analiza

Demografia

Ludność

W 2018 r. w porównaniu z 2014 r. liczba ludności w Polsce zmniejszyła się o 67,5 tys. osób osiągając wartość 38 411,1 tys. osób. Jedyny wzrost liczby ludności odnotowano w 2017 r. – do 38 433,6 tys. osób. Tak jak w latach ubiegłych, największe pod względem liczby ludności było województwo mazowieckie – 5 403,4 tys. osób, a najmniejsze województwo opolskie – 986,5 tys. osób, w którym liczba ludności systematycznie się zmniejsza. Największy spadek liczby ludności w latach 2014-2018 zaobserwowano w województwach: śląskim (o 52,4 tys. osób), łódzkim (37,8 tys. osób) i lubelskim (o 30,1 tys. osób). Nadal odnotowuje się sukcesywny wzrost liczby ludności mieszkającej na terenach wiejskich, zlokalizowanych głównie wokół dużych miast oraz spadek liczby mieszkańców miast, którzy w 2018 r. stanowili 60,1% ogólnej liczby ludności Polski (w 2014 r. było to 60,3%). W 2018 r. większy udział osób zamieszkałych na wsi w stosunku do mieszkańców miast wystąpił w czterech województwach: lubelskim (53,5%), małopolskim (51,8%), świętokrzyskim (55,5%) i w podkarpackim (58,9%).

Wykres 1. Ludność
Stan w dniu 31 grudnia

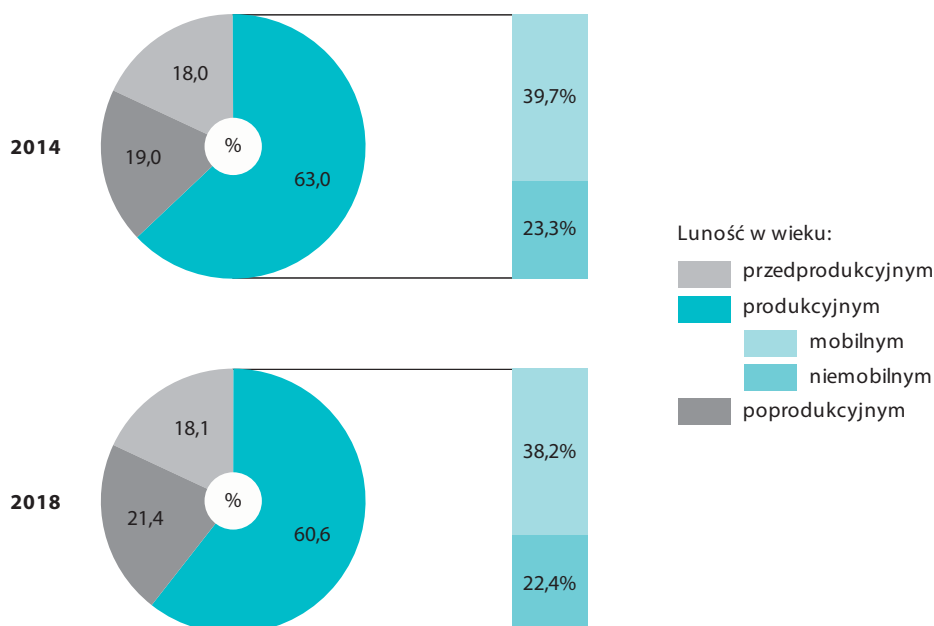

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Największym pod względem liczby ludności miastem w Polsce było miasto stołeczne Warszawa, w którym liczba mieszkańców w 2018 r. wyniosła 1 778,0 tys. osób. Kolejnymi miastami były Kraków i Łódź, które liczyły odpowiednio 771,1 tys. i 685,3 tys. mieszkańców. Od 2014 r. z 39 miast liczących 100 tys. i więcej mieszkańców, w 8 odnotowano wzrost liczby ludności (największy w Zielonej Górze o 15,2%). Największy spadek liczby ludności odnotowano w Wałbrzychu i Sosnowcu (po minus 3,6%).

W badanym okresie najliczniejszą grupą, stanowiącą 60,6% ludności Polski, były osoby w wieku produkcyjnym, z tego 63,1% było w wieku produkcyjnym mobilnym. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się w latach 2014-2016 osiągając w 2016 r. 6 895,9 tys., natomiast w latach 2017-2018 wzrosła o 39,6 tys. osób (o 0,2%). Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w 2018 r. wzrosła o 2,6% w porównaniu z 2017 r.

Wykres 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Udział kobiet w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności zmniejszył się z 68,9% w 2014 r. do 67,5% w 2018 r., w wieku produkcyjnym odpowiednio z 47,2% do 46,9%, natomiast w wieku przedprodukcyjnym utrzymał się na poziomie 48,7%.

Analizując w latach 2014-2018 biologiczne grupy wieku, można zaobserwować spadek liczby osób w wieku 15-64 lata (o 3,8%) oraz wzrost liczby osób w wieku 0-14 lat (o 1,8%) i w wieku powyżej 65 lat (o 14,6%).

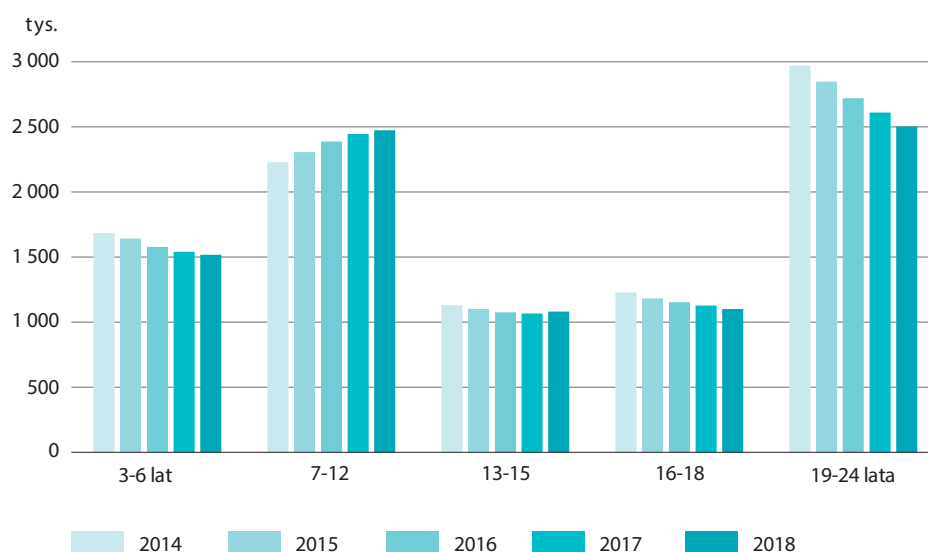
Tablica 1. Ludność według biologicznych grup wieku
Stan w dniu 31 grudnia

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
	w tys.				
0-14 lat	5 764	5 755	5 773	5 824	5 865
15-64	26 840	26 606	26 356	26 089	25 814
65 lat i więcej	5 874	6 076	6 303	6 520	6 732

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Analizując liczbę ludności według edukacyjnych grup wieku, można zauważyć, że w latach 2014-2018 zmniejszyła się liczba dzieci w wieku 3-6 lat (o 167,0 tys.), osób w wieku 16-18 lat (o 127,0 tys.) oraz w wieku 19-24 lata (o 465,3 tys.) Jedynie w grupie osób w wieku 7-12 lat odnotowano wzrost (o 243,6 tys.), a w grupie osób w wieku 13-15 lat do 2017 r. odnotowano spadek liczby ludności o 62,6 tys., który w 2018 r. został zastąpiony wzrostem o 14,5 tys.

Wykres 3. Ludność według edukacyjnych grup wieku
Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

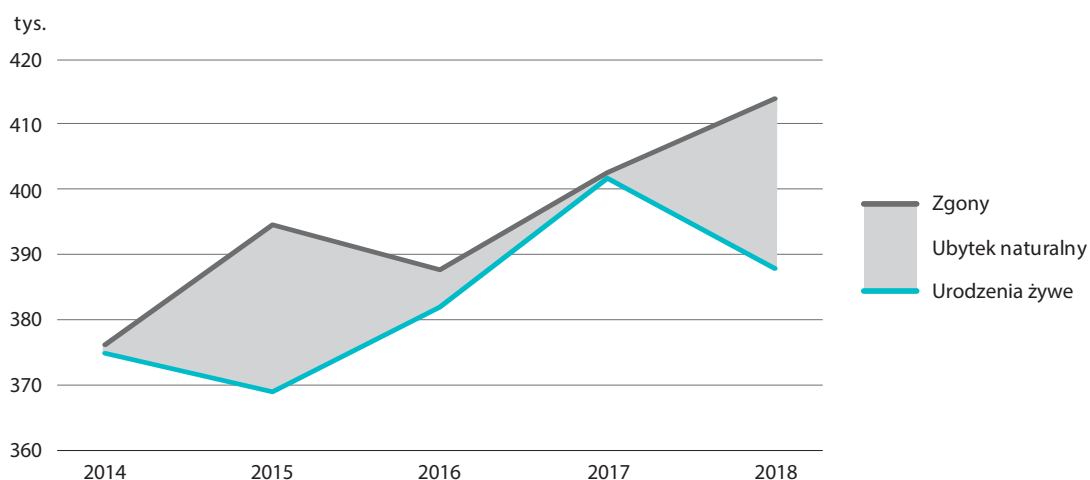
Na koniec 2018 r. Unia Europejska liczyła 513,5 mln mieszkańców. Największy udział w populacji unijnej miały Niemcy (16,2%) oraz Francja (13,1%). Polska znalazła się na 6 miejscu (7,4%) wśród 28 krajów. Członkami Unii Europejskiej o najmniejszej liczbie mieszkańców były Malta i Luksemburg (po 0,1 %).

Z danych Eurostatu wynika, że w 2018 r. udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności Unii Europejskiej wyniósł 19,7%. Największy udział osób starszych wystąpił we Włoszech (22,6%), w Grecji (21,8%), Portugalii (21,5%) oraz Niemczech i Finlandii (po 21,4%), a najmniejszy w Irlandii (13,8%), Luksemburgu (14,3%), Słowacji (15,5%) i na Cyprze (15,9%). W Polsce udział ten wyniósł 17,1%.

Ruch naturalny ludności

W latach 2014-2018 obserwowano w Polsce ujemny przyrost naturalny – największy ubytek nastąpił w 2015 i 2018 r. i wyniósł odpowiednio minus 25,6 tys. i minus 26,0 tys., co było spowodowane głównie wzrostem liczby zgonów. Największy wzrost liczby urodzeń odnotowano w 2017 r. – 402,0 tys. W miastach w całym badanym okresie obserwowano ubytek naturalny, najwyższy był w 2018 r. i 2015 r. i wyniósł odpowiednio minus 26,6 tys. i minus 24,7 tys. Podobnie jak w latach poprzednich, dodatni przyrost naturalny wystąpił w województwach: małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, pomorskim i wielkopolskim.

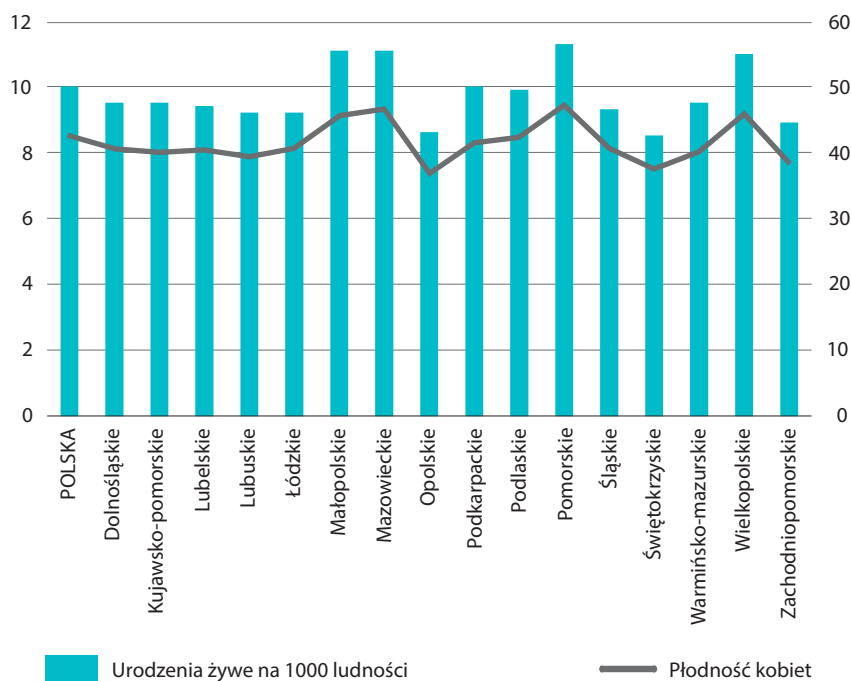
Wykres 4. Ruch naturalny ludności

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

W 2018 r. w Polsce odnotowano 388,2 tys. urodzeń żywych. W latach 2014-2018 udział urodzeń żywych na wsi kształtował się od 40,8% do 42,0%. Pod względem liczby urodzeń najkorzystniej na tle kraju prezentowały się województwa: małopolskie, mazowieckie, pomorskie i wielkopolskie, które w 2018 r. miały najwyższy wskaźnik urodzeń żywych na 1000 ludności (powyżej 11,1). Jednocześnie te same województwa charakteryzowały się najwyższymi wartościami wskaźnika płodności kobiet, osiągając wyniki powyżej średniej krajowej, która wyniosła 42,97 urodzeń żywych na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat.

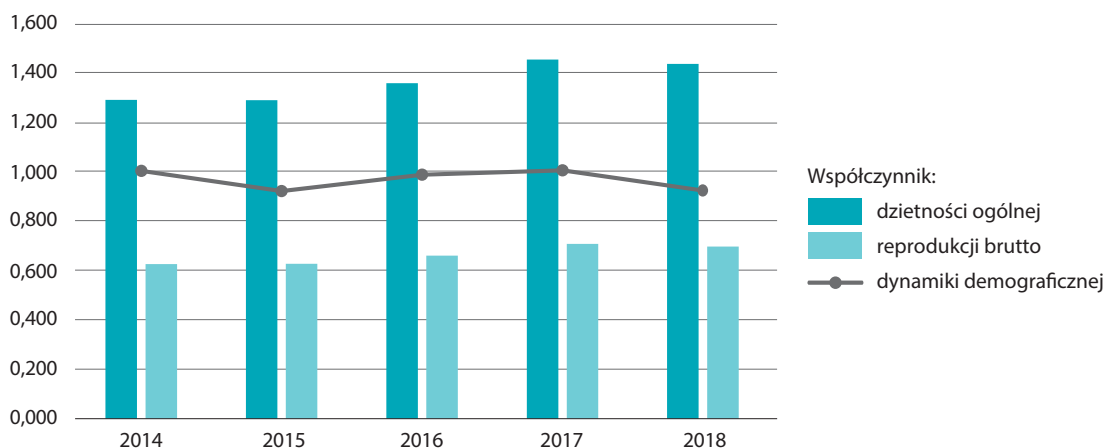
Wykres 5. Urodzenia żywe i płodność kobiet w 2018 r.

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

W badanym okresie zauważalny był nieznaczny wzrost wartości współczynnika dzietności ogólnej oraz współczynnika reprodukcji brutto. Najwyższy współczynnik dynamiki demograficznej dla Polski odnotowano w 2017 r. (998 urodzeń na 1000 zgonów).

Wykres 6. Współczynniki reprodukcji ludności

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

W 2018 r., podobnie jak w latach poprzednich, najwyższe wartości wszystkich współczynników reprodukcji ludności odnotowano w województwie pomorskim. Współczynnik dzietności ogólnej osiągnął tu wartość 1,598 (średnia dla Polski to 1,435), współczynnik reprodukcji brutto – 0,773 (dla Polski 0,696), a współczynnik dynamiki demograficznej – 1,183 (dla Polski 0,937).

W badanym okresie liczba zgonów stopniowo rosła z 376,5 tys. w 2014 r. do 414,2 tys. w 2018 r. Spośród osób zmarłych w 2018 r. 51,6% stanowili mężczyźni. Wśród nich najliczniejszą grupą były osoby w wieku 85 lat i więcej – 36,9 tys. zgonów, co stanowiło 17,3% ogólnej liczby zgonów mężczyzn. Wśród kobiet najwięcej (82,3 tys. osób) zmarło mając 85 lat i więcej (41,0% ogólnej liczby zgonów kobiet). W 2018 r. współczynnik zgonów na 1000 ludności w Polsce wyniósł 10,78 (najwyższy był w województwie łódzkim – 12,79, a najniższy w województwie podkarpackim – 9,22).

W 2018 r. wystąpił ubytek rzeczywisty, który jest bezpośrednio związany ze spadkiem liczby urodzeń i wzrostem liczby zgonów. Liczba osób emigrujących nie uległa istotnym zmianom i wyniosła 11,8 tys. Odnotowano wzrost imigracji, która wyniosła 15,5 tys. osób. W 2018 r. ubytek rzeczywisty wyniósł minus 22,4 tys., a średnioroczne tempo przyrostu rzeczywistego ludności osiągnęło minus 0,06%. W 2018 r. największe średnioroczne tempo przyrostu rzeczywistego ludności odnotowano w województwie pomorskim (0,40%) i mazowieckim (0,35%).

Tablica 2. Przyrost/ubytek rzeczywisty

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
Przyrost/ubytek rzeczywisty	-17 057	x	-4 247	566	- 22 410
Przyrost/ubytek naturalny	-1 307	-25 613	-5 752	- 870	- 26 022
Emigracja ^a	28 080	•	11 970	11 888	11 849
Imigracja ^a	12 330	•	13 475	13 324	15 461

a Dane na podstawie dokumentacji meldunkowej na pobyt stały.

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Według danych Eurostatu w 2018 r. przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w Unii Europejskiej wyniósł minus 0,7. Najwyższy przyrost zanotowano w Irlandii (6,1) i na Cyprze (4,1). Ubytek naturalny odnotowano w 15 krajach członkowskich – największy w Bułgarii (minus 6,6), na Łotwie (minus 4,9), Litwie (minus 4,1) oraz w Chorwacji, Rumunii i na Węgrzech (po minus 3,9). Polska z przyrostem naturalnym na poziomie (minus 0,7) uplasowała się na 15 miejscu spośród 28 krajów.

W 2018 r. przyrost rzeczywisty na 1000 mieszkańców Unii Europejskiej wyniósł 2,2, najwyższy odnotowano na Malcie (36,8). Ubytek rzeczywisty wystąpił w 10 państwach, największy na Łotwie (minus 7,5), w Bułgarii i Chorwacji (minus 7,1) oraz w Rumunii (minus 6,6). Polska z wynikiem (minus 0,1) uplasowała się na 19 miejscu wśród krajów członkowskich Unii Europejskiej.

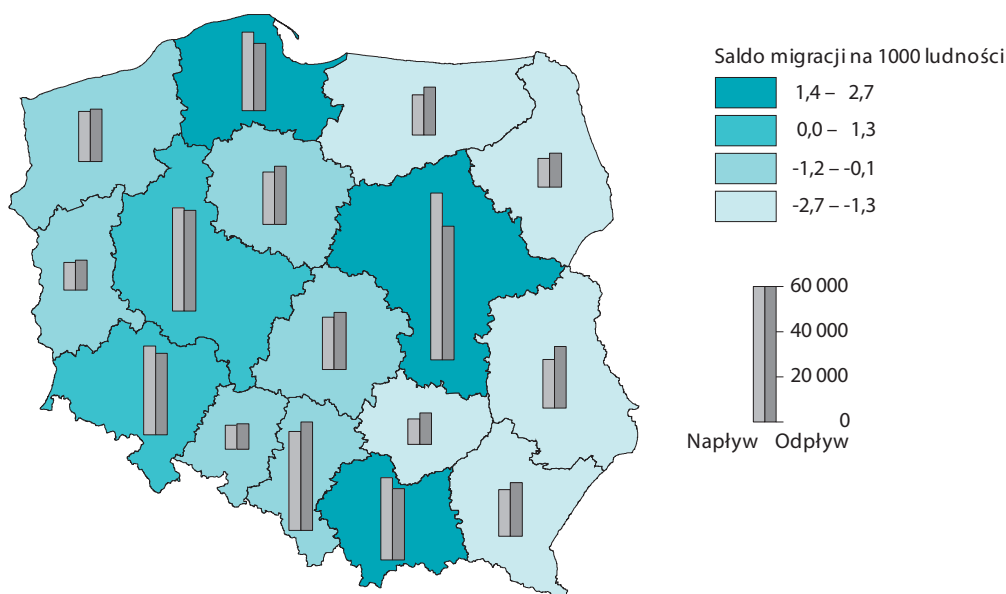
W 2017 r. współczynnik dzietności w Unii Europejskiej wyniósł średnio 1,59. Najwyższą wartość odnotowano we Francji (1,90), Szwecji (1,78) oraz Irlandii (1,77), a najniższą na Malcie (1,26). W Polsce współczynnik dzietności wyniósł 1,48.

Średni wiek matek rodzących dzieci w Unii Europejskiej w 2017 r. wyniósł 30,7 lat. Najwyższy wiek odnotowano w Hiszpanii i Irlandii (po 32,1 lat) oraz we Włoszech i Luksemburgu (po 31,9 lat), natomiast najniższy w Bułgarii (27,6 lat) i Rumunii (27,9 lat). W Polsce wiek ten kształtował się na poziomie 29,5 lat.

Migracje

Analizując dane o migracjach wewnętrznych na pobyt stały, zaobserwowano, że w 2018 r. miejsce zamieszkania na pobyt stały zmieniło o 42,2 tys. osób więcej niż w 2014 r. W latach 2014-2018 saldo migracji było najwyższe w województwie mazowieckim (przekraczające każdego roku 11 tys. osób), małopolskim (powyżej 3,3 tys. osób każdego roku) oraz pomorskim (średnio 3,7 tys. osób), natomiast najwyższe ujemne saldo migracji odnotowano w województwie lubelskim (średnio 5,1 tys. osób). Niezależnie od kierunku migracji, w 2018 r. migrowały głównie osoby w wieku produkcyjnym (69,0%) oraz przedprodukcyjnym (23,3%).

W latach 2014-2018 w grupie miast liczących 100 tys. i więcej mieszkańców jedynie miasto stołeczne Warszawa oraz Gdańsk, Kraków, Zielona Góra, Rzeszów, Szczecin i Wrocław miały corocznie dodatnie saldo migracji, a w Opolu dodatnie saldo migracji obserwowano od 2015 r. Ujemne saldo migracji, które wystąpiło w pozostałych 25 miastach, to przede wszystkim efekt przeprowadzania się ludności z dużych miast do mniejszych miejscowości na terenach okolicznych gmin i powiatów, gdzie znajdują się na ogół tańsze w stosunku do dużych miast mieszkania i działki budowlane.

Mapa 1. Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały w 2018 r.

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Z danych o migracjach zagranicznych na pobyt stały wynika, że w 2018 r. wyjechało z Polski 11,8 tys. osób – o 16,2 tys. mniej niż w 2014 r. i o 0,1 tys. mniej niż w 2016 r.

W 2018 r. głównym kierunkiem migracji dla 90,4% osób zmieniających kraj pobytu były kraje Unii Europejskiej. Kierunki te niezmiennie wynikały z otwarcia europejskich rynków i możliwości łatwiejszego podejmowania pracy, głównie w Niemczech (4,4 tys. osób) i Wielkiej Brytanii (2,7 tys. osób). Wyjeżdżały głównie osoby w wieku 25-44 lata (46,2%), kawalerowie lub panny (46,1%), osoby w związkach małżeńskich (38,7%) oraz osoby w wieku 15-19 lat (9,2%).

W 2018 r. wyjechało za granicę na okres ponad 6 miesięcy (i zgłosiło do ewidencji ludności wyjazd czasowy za granicę) 66,3 tys. osób, głównie z województw: śląskiego (8,5 tys. osób), małopolskiego (7,6 tys. osób) i dolnośląskiego (7,1 tys. osób), wśród których przeważały osoby w wieku 30-39 lat (38,0%).

W badanym okresie liczba osób przybywających do Polski wzrosła z 12,4 tys. w 2014 r. do 15,5 tys. w 2018 r. Osoby przyjeżdżające na stałe do Polski pochodziły przede wszystkim z krajów europejskich – głównie z Wielkiej Brytanii, Niemiec oraz Ukrainy (1,9 tys. osób, 12,4% imigracji). 43,1% wszystkich osób przyjeżdżających na pobyt stały to dzieci do 9 roku życia, a 24,2% to osoby w wieku 25-39 lat.

Tablica 3. Migracje zagraniczne długookresowe

WYSZCZEGÓLNIENIE		2014	2015	2016	2017	2018
a – ogółem						
b – mężczyźni						
c – kobiety						
Emigracja	a	54 960	•	47 126	37 763	39 586
	b	28 939	•	27 024	20 946	22 325
	c	26 021	•	20 102	16 817	17 261
Imigracja	a	46 129	•	61 739	37 346	68 530
	b	25 696	•	35 497	21 054	40 366
	c	20 421	•	26 242	16 292	28 164

Źródło: Baza Demografia GUS, demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Dane o migracjach długookresowych pochodzące ze źródeł administracyjnych (dotyczą tylko migracji zarejestrowanych), które są związane ze zmianą kraju zamieszkania na okres co najmniej 12 miesięcy wykazują, że w 2018 r. liczba osób emigrujących zmniejszyła się w stosunku do 2014 r. o 15,4 tys. osób, natomiast liczba imigrantów zwiększyła się o 22,4 tys. i osiągnęła wartość 68,5 tys. osób.

Według danych Eurostatu w 2018 r. saldo migracji na 1000 mieszkańców Unii Europejskiej wyniosło 2,8. Najwyższe saldo odnotowano na Malcie (35,3), w Luksemburgu (16,3), na Cyprze (9,3), w Irlandii (9,0) i Szwecji (8,5). Najniższą wartość zarejestrowano w Chorwacji (minus 3,3), Rumunii (minus 2,8), na Łotwie (minus 2,5) oraz na Litwie (minus 1,2). W Polsce saldo migracji wyniosło 0,6.

Zdrowie

Stan zdrowia

Zdrowie obok edukacji jest jednym z najistotniejszych czynników determinujących jakość kapitału ludzkiego. Wyniki Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia Ludności przeprowadzonego w 2017 r. wskazują, że 60,6% mieszkańców Polski w wieku 16 lat i więcej oceniło swój stan zdrowia jako dobry lub bardzo dobry (o 2,8 p.proc. więcej niż w 2014 r.).

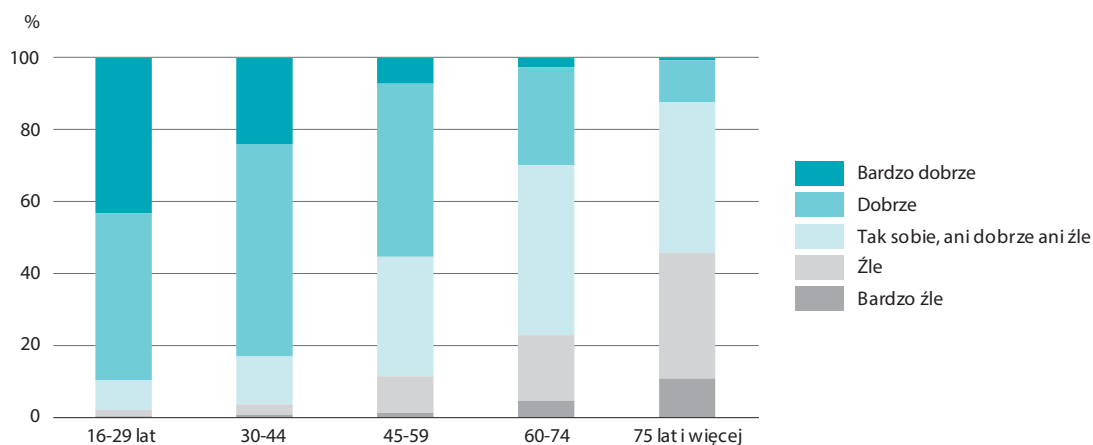
Polepszenie stanu zdrowia w równym stopniu dotyczyło mężczyzn i kobiet, jednak to mężczyźni częściej oceniali swoje zdrowie bardzo dobrze (19,6% mężczyzn wobec 15,3% kobiet). W 2017 r. bardzo dobrze swój stan zdrowia oceniło 18,2% mieszkańców miast i 16,0% mieszkańców wsi. Najwięcej ocen bardzo dobrych odnotowano wśród osób w wieku 16-29 lat (43,2%) oraz w wieku 30-44 lata (23,9%). Wraz z wiekiem zwiększała się negatywna ocena stanu zdrowia. Swój stan zdrowia jako zły i bardzo zły w 2017 r. określiło 22,9% badanych osób w wieku 60-74 lata (o 8,2 p.proc. mniej niż w 2014 r.).

W 2017 r. długotrwałe problemy zdrowotne (trwające co najmniej 6 miesięcy) wystąpiły u 37,5% badanych osób (o 3,6 p.proc. więcej niż w 2014 r.). Długotrwałe problemy zdrowotne częściej były zgłaszane przez mieszkańców miast (39,1%) niż mieszkańców wsi (35,1%).

Tablica 4. Osoby w wieku 16 lat i więcej według płci oraz samooceny stanu zdrowia

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017
	w %			
Mężczyźni:				
Bardzo dobrze	19,7	18,6	18,9	19,6
Dobrze	41,9	43,0	44,8	44,7
Tak sobie, ani dobrze ani źle	26,0	25,5	24,7	24,1
Źle	10,2	10,8	9,2	9,3
Bardzo źle	2,2	2,2	2,3	2,4
Kobiety:				
Bardzo dobrze	15,3	14,4	14,9	15,3
Dobrze	40,0	40,4	42,0	42,0
Tak sobie, ani dobrze ani źle	29,9	30,0	28,7	28,6
Źle	12,3	12,6	11,7	11,4
Bardzo źle	2,5	2,6	2,7	2,7

Źródło: badanie EU-SILC – Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia Ludności.

Wykres 7. Osoby w wieku 16 lat i więcej według samooceny stanu zdrowia w 2017 r.

Źródło: badanie EU-SILC – Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia Ludności.

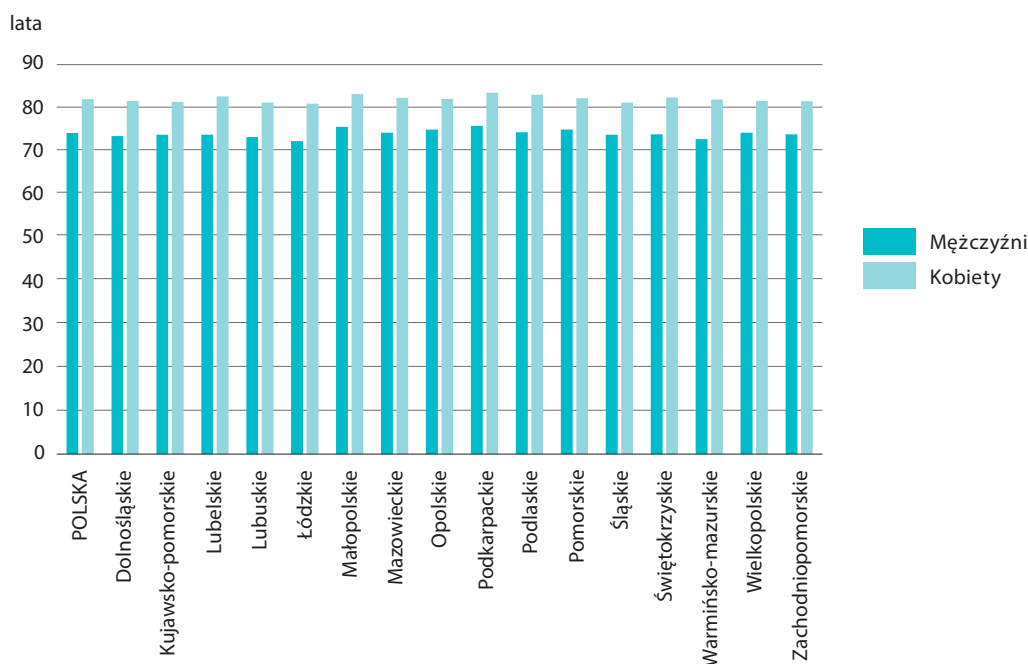
Przeciętne trwanie życia i umieralność

W Polsce wyraźnie zaznacza się zjawisko dużej nadumieralności mężczyzn w stosunku do kobiet i w konsekwencji znacznie niższy wskaźnik dalszego trwania życia mężczyzn. W 2018 r. przeciętna długość trwania życia mężczyzn wyniosła 73,8 lat, natomiast kobiet – 81,7 lat. Różnica między przeciętnym trwaniem życia kobiet i mężczyzn wyniosła 7,9 lat (podobnie jak i w 2014 r.).

W latach 2014-2018 można było zaobserwować, że średnia długość życia mieszkańców Polski uległa zmianie tylko w odniesieniu do kobiet i było to skrócenie o 0,1 roku. W 2018 r. różnica między najdłuższym a najkrótszym trwaniem życia dla mężczyzn wśród 16 województw wyniosła 3,6 lat. Najniższe wartości dotyczyły mężczyzn mieszkających na terenie województwa łódzkiego (72,0 lata), a najwyższe mężczyzn z terenu województwa podkarpackiego (75,6 lat) i małopolskiego (75,3 lat). Wśród kobiet zróżnicowanie było mniejsze i wyniosło 2,5 roku. Najniższy wskaźnik zanotowano w odniesieniu do kobiet mieszkających na terenie województwa łódzkiego (80,7 lat) i lubuskiego (80,9 lat), natomiast najwyższy dotyczył kobiet z województwa podkarpackiego (83,2 lata) i małopolskiego (82,9 lat). Przeciętne trwanie życia kobiet mieszkających w województwach leżących na terenie Polski wschodniej i południowo-wschodniej było dłuższe niż średnia dla kraju.

Według danych Eurostatu w 2017 r. spośród państw europejskich najwyższy wskaźnik trwania życia mężczyzn odnotowano w Szwajcarii i Liechtensteinie (po 81,6 lat), a najniższy na Ukrainie (68,3 lat). Wśród kobiet za długowieczne można uznać Hiszpanki i mieszkanki Liechtensteinu, przeciętne trwanie życia wyniosło powyżej 86 lat. Najkrócej w Europie żyją Gruzinki i mieszkanki Macedonii Północnej – nie osiągają wieku 78 lat. Polska, dla której dysproporcja między przeciętnym trwaniem życia mężczyzn i kobiet wyniosła w 2017 r. 7,8 lat, w rankingu krajów Unii Europejskiej znalazła się na 25 miejscu. Różnica między trwaniem życia kobiet i mężczyzn była najwyższa na Białorusi (10,0 lat) i Litwie (9,9 lat), a najniższa w Albanii (3,0 lata).

Wykres 8. Przeciętne trwanie życia w 2018 r.

Źródło: Baza Demografia GUS, www.demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

W latach 2014-2016 przeciętnie co roku w Polsce umierało ok. 386 tys. osób. W 2017 r. było to już ponad 400 tys. osób, gdzie głównymi przyczynami zgonów były:

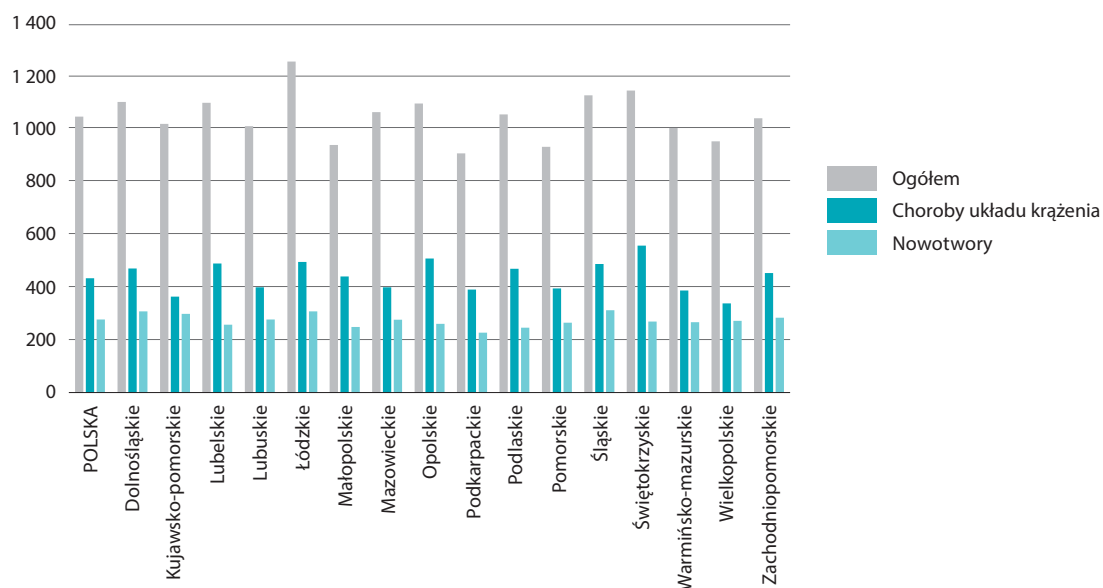
- choroby układu krążenia – 41,5% (45,1% w 2014 r.),
- nowotwory – 26,5% (odpowiednio 26,6%),
- choroby układów oddechowego i pokarmowego – 10,7% (odpowiednio 9,5%).

Tablica 5. Zgony według wybranych przyczyn

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017
	na 100 tys. ludności			
Ogółem	978,2	1 027,0	1 009,7	1 048,5
Choroby układu krążenia	441,1	469,0	437,1	434,8
Nowotwory	260,7	274,3	275,7	278,3
Choroby układu oddechowego	52,9	63,1	5,9	6,5
Choroby układu pokarmowego	40,0	38,4	41,8	43,5

Źródło: Baza Demografia GUS, www.demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

W 2017 r. współczynnik zgonów na 100 tys. ludności wyniósł 1 048,5 (978,2 w 2014 r.). Najwyższą wartość odnotowano w województwie łódzkim – 1 257,0, a najniższą w województwie podkarpackim – 908,4 (w 2014 r. odpowiednio 1 185,1 i 862,6).

Wykres 9. Zgony według wybranych przyczyn i województw na 100 tys. ludności w 2017 r.

Źródło: Baza Demografia GUS, www.demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/.

Edukacja

Wychowanie przedszkolne

Kapitał ludzki kojarzony jest głównie z umiejętnościami oraz wykształceniem społeczeństwa¹. Edukacja przedszkolna uważana jest za pierwszy szczebel systemu oświaty i dotyczy dzieci w wieku 3-5 lat oraz 6-latków objętych obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym. Zapewnienie lepszego dostępu najmłodszych do edukacji ma szczególny wpływ na możliwości intelektualne człowieka, które zaczynają kształtować się już w pierwszych latach życia. W roku szkolnym 2018/19 objętych edukacją przedszkolną było 87,3% dzieci w wieku 3-5 lat (na obszarach wiejskich – 67,0%). W latach szkolnych 2014/15-2018/19 zaobserwowano systematyczny wzrost dostępności tej formy edukacji, wyrażony liczbą dzieci w wieku 3-5 lat na jedno miejsce w placówkach wychowania przedszkolnego (spadek wartości wskaźnika z 1,17 w roku szkolnym 2014/15 do 0,89 w roku szkolnym 2018/19) oraz wzrostem udziału dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (o 7,9 p.proc.). W województwie mazowieckim wskaźnik dzieci 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym przewyższał średnią krajową o 6,2 p.proc. i wyniósł 93,5%, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim udział ten nie przekraczał 80,0%.

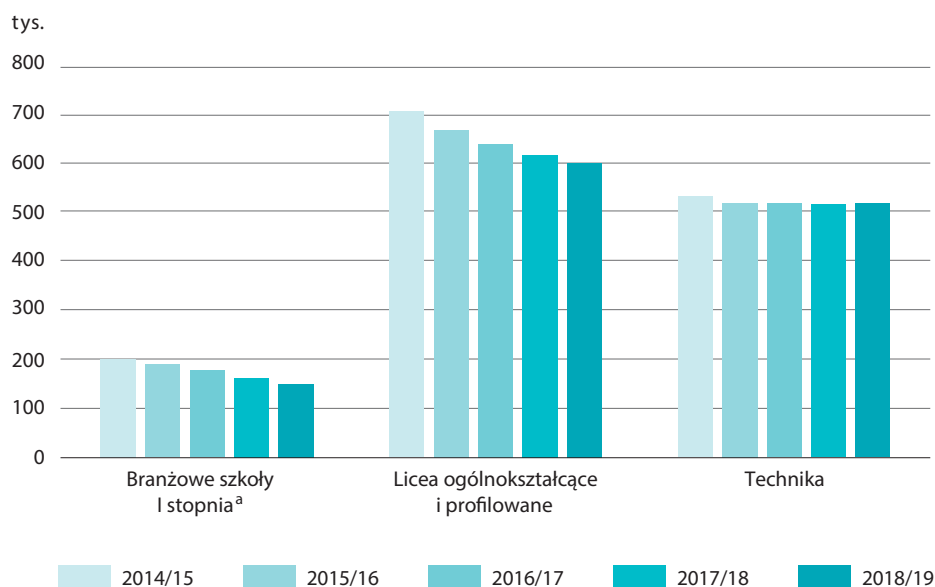
Polska pod względem dostępności wychowania przedszkolnego w 2017 r. plasowała się na 21 miejscu wśród krajów Unii Europejskiej. Wskaźnik uczestnictwa w edukacji przedszkolnej dzieci w wieku od 4 lat do osiągnięcia wieku obowiązku szkolnego (dla Polski 4-6 lat), wyniósł 91,9%, podczas gdy średnia dla krajów Unii Europejskiej wyniosła 95,4%.

¹ Por. Schultz T.W. (1961), Investment in Human Capital, The American Economic Review, vol. 51, 1961, no 1.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Spośród szkół ponadgimnazjalnych przez absolwentów gimnazjów najczęściej wybierane były licea ogólnokształcące, do których w latach szkolnych 2014/15-2018/19 uczęszczała prawie połowa uczniów w tej grupie szkół. W tym okresie obserwowano jednak systematyczny wzrost zainteresowania szkołami umożliwiającymi naukę zawodu.

Wykres 10. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół

^a Do roku szkolnego 2016/17 zasadnicze szkoły zawodowe.
Źródło: System Informacji Oświatowej (SIO).

Udział uczniów techników zwiększył się z 36,9% w roku szkolnym 2014/15 do 40,8% w roku szkolnym 2018/19. Odnotowano natomiast spadek udziału uczniów zasadniczych szkół zawodowych/ branżowych szkół I stopnia (o 2,2 p.proc.) oraz średnich szkół ogólnokształcących (o 1,7 p.proc.). Reforma szkolnictwa zawodowego w 2012 r. zlikwidowała technika uzupełniające dla dorosłych, co w znaczny sposób utrudniło absolwentom zasadniczych szkół zawodowych zdobycie wykształcenia średniego. Reforma systemu oświaty wprowadzana od 2017 r. ma na celu uelastyczenie struktury szkolnictwa zawodowego i ponowne zapewnienie dostępu do dalszego kształcenia przez wprowadzenie branżowej szkoły I stopnia (zastępującej zasadniczą szkołę zawodową), a w kolejnym etapie branżowej szkoły II stopnia. Uczniowie po ukończeniu branżowych szkół I stopnia będą mogli kontynuować edukację w branżowych szkołach II stopnia, gdzie uzyskają także możliwość przystąpienia do matury.

Kompetencje uczniów

Na podstawie obserwacji wyników osiągniętych przez gimnazjalistów w ramach odbywającego się co trzy lata i koordynowanego przez OECD Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów PISA, można zaprezentować wnioski dotyczące jakości systemu edukacji w Polsce. Badanie to (w 2018 r. przeprowadzone w 79 krajach i regionach) określa umiejętności 15-latków w trzech obszarach: czytanie i interpretacja, nauki przyrodnicze oraz matematyka, a jego wyniki w sposób obiektywny i porównywalny w skali międzynarodowej pozwalają odpowiedzieć na pytanie, czy młodzi ludzie potrafią efektywnie analizować, rozumować i jasno przekazywać swoje myśli oraz czy są przygotowani do uczenia się przez całe życie.

Tablica 6. Wyniki programu PISA w Polsce (program międzynarodowej oceny umiejętności 15-letnich uczniów)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2012			2015			2018		
	ogółem	chłopcy	dziewczęta	ogółem	chłopcy	dziewczęta	ogółem	chłopcy	dziewczęta
	średni wynik w punktach								
Matematyka	518	520	516	504	511	499	516	516	515
Czytanie i interpretacja	518	497	539	506	491	521	512	495	528
Rozumowanie w naukach przyrodniczych	526	524	527	501	504	498	511	511	511

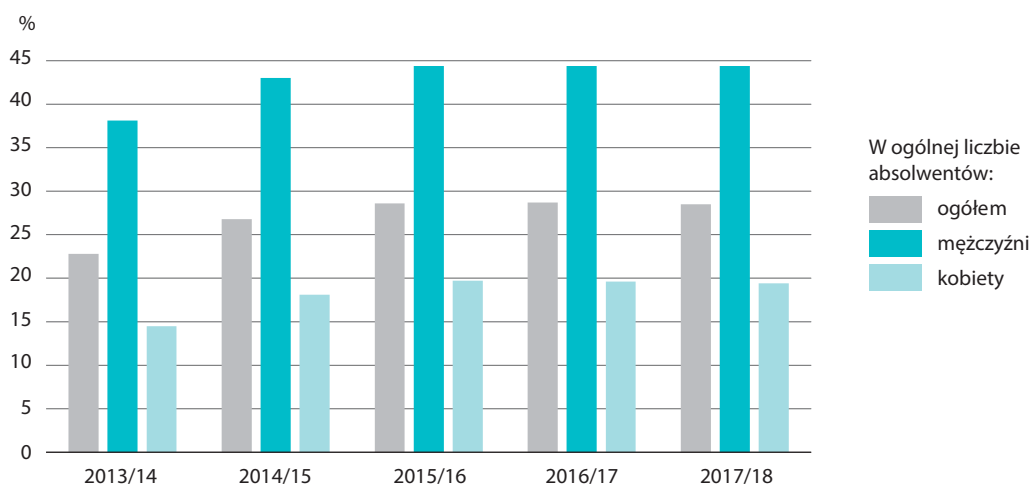
Źródło: Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Instytut Badań Edukacyjnych.

W badaniu umiejętności czytania i interpretacji Polska z wynikiem 512 punktów znalazła się na 4 miejscu w Unii Europejskiej i na 10 miejscu wśród krajów i regionów biorących udział w badaniu. Od 2015 r. średni wynik polskich uczniów z czytania i interpretacji polepszył się o 6 punktów. W zakresie umiejętności matematycznych Polska z wynikiem 516 punktów (wzrost o 12 punktów) zajęła 3 miejsce (co oznaczało jednocześnie wzrost o 6 pozycji w stosunku do 2015 r.) wśród krajów Unii Europejskiej i 10 miejsce wśród krajów i regionów biorących udział w badaniu. W obszarze nauk przyrodniczych Polska z wynikiem 511 punktów zajęła 11 miejsce wśród państw i regionów biorących udział w badaniu (3 miejsce wśród krajów Unii Europejskiej). Rezultat ten był o 10 punktów wyższy w porównaniu z 2015 r.

Szkolnictwo wyższe

O wzroście jakości kapitału ludzkiego i chęci inwestowania w jego rozwój najbardziej świadczy powszechna tendencja do zdobywania wykształcenia na poziomie wyższym. Miernikiem obiektywnie odzwierciedlającym uczestnictwo w edukacji na tym poziomie nauczania jest współczynnik skolaryzacji, który w latach akademickich 2014/15-2018/19 zmniejszył się o 2,2 p.proc. Przyczyną spadku popularności studiów wyższych jest fakt, że liczba absolwentów znacznie przekracza zapotrzebowanie gospodarki i społeczeństwa na osoby z wyższym wykształceniem. W analizowanym okresie odnotowano systematyczny spadek udziału grupy studentów kształcących się na studiach drugiego stopnia (o 1,3 p.proc.) i pierwszego stopnia (o 1,1 p.proc.). Jednocześnie udział osób kształcących się w systemie studiów magisterskich jednolitych w latach akademickich 2014/15-2018/19 zwiększył się o 2,3 p.proc.

W ostatnich latach w Polsce obserwowano wzrost udziału absolwentów kierunków studiów związanych z nauką, techniką, przemysłem i budownictwem w stosunku do ogólnej liczby absolwentów uczelni z 22,8% (dla rocznika 2013/14) do 28,5% (dla rocznika 2017/18). Proces ten należy wiązać z obowiązującym do roku akademickiego 2013/14 programem zamawianych kierunków studiów. Był to projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, mający na celu zwiększenie podaży odpowiednio wykwalifikowanych specjalistów w dziedzinach szczególnie istotnych dla rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki. Mimo zakończenia, program ten ma szansę przynieść długotrwałe efekty, w szczególności poprzez towarzyszące mu kampanie promocyjne, dzięki którym wzrosło zainteresowanie kierunkami technicznymi oraz matematyczno-przyrodniczymi. Obecnie istnieją nowe możliwości wspierania działań mających na celu poprawę atrakcyjności studiów technicznych. Z Funduszy Europejskich na lata 2014-2020 uczelnie mają możliwość ubiegania się o dotacje, z których mogą być finansowane programy staży w przedsiębiorstwach dla studentów i doktorantów. Najlepsi studenci kierunków informatycznych mogą otrzymać pomoc w postaci grantu, doradztwa, coachingu oraz możliwość udziału w warsztatach, seminariach, stażach czy też wizytach studyjnych mających na celu rozwój aktywności biznesowej lub społecznej, w której wykorzystuje się nowoczesne narzędzia informatyczne.

Wykres 11. Absolwenci technicznych i przyrodniczych^a kierunków studiów

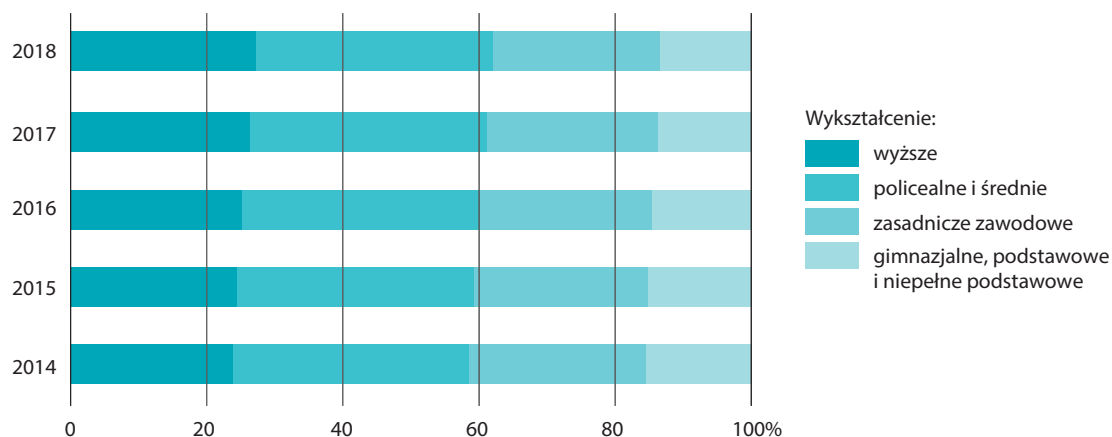
a Podział na grupy kierunków kształcenia według Międzynarodowej Klasyfikacji Kierunków Kształcenia ISCED-F 2013, a dla absolwentów z rocznika 2013/14 według Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Edukacji ISCED'97.
Źródło: S-10 Sprawozdanie o studiach wyższych, Zintegrowany System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on.

W 2017 r. Polska uplasowała 3 miejscu (razem z Wielką Brytanią) wśród 28 krajów Unii Europejskiej pod względem liczby absolwentów przyrodniczych, technicznych i informatycznych kierunków studiów na 1000 ludności w wieku 20-29 lat, osiągając wartość wskaźnika 23,6 osoby.

Poziom wykształcenia społeczeństwa

Korzystne zmiany zachodzące w systemie kształcenia i wychowania wpłynęły na poprawę poziomu wykształcenia społeczeństwa. W latach 2014-2018 zaobserwowano systematyczny wzrost (łącznie o 3,4 p.proc.) udziału osób z wykształceniem wyższym w populacji osób w wieku 15-64 lat. Analiza struktury wykształcenia według płci wskazuje, że kobiety były lepiej wykształconą grupą niż mężczyźni – w 2018 r. 32,6% kobiet legitymowało się dyplomem uczelni wobec 21,9% mężczyzn. Jednocześnie nastąpił spadek udziału osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (o 2,0 p.proc.) oraz z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 1,5 p.proc.). Udział osób z wykształceniem policealnym i średnim pozostał w analizowanym okresie na niezmiennym poziomie blisko 35%.

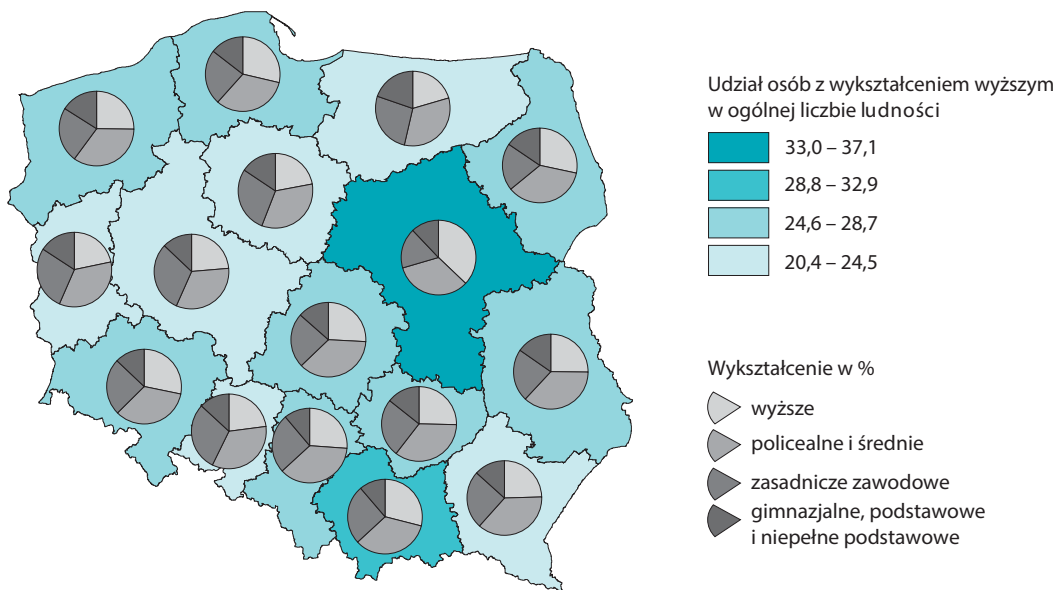
Wykres 12. Ludność w wieku 15-64 lata według poziomu wykształcenia

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

Analizując wykształcenie społeczeństwa w poszczególnych województwach, zdecydowanie najlepiej prezentowało się województwo mazowieckie, w którym 37,1% osób legitymowało się dyplomem ukończenia studiów, zaś udział osób o najniższym poziomie wykształcenia (zasadniczym zawodowym, gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym) był najniższy w kraju i wyniósł 29,5%.

Mapa 2. Ludność w wieku 15-64 lata według poziomu wykształcenia w 2018 r.

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

Polska należy do czołówki państw europejskich pod względem poziomu wykształcenia mieszkańców. Udział osób w wieku 25-64 lata, które ukończyły edukację na poziomie co najmniej średnim wyniósł 92,4% w 2018 r. przy średniej 78,1% dla krajów Unii Europejskiej. Polska w porównaniach międzynarodowych uplasowała się na 10 miejscu wśród krajów Unii Europejskiej pod względem wykształcenia osób w wieku 30-34 lata – 45,7% osób z wykształcenie wyższym (o 5,0 p.proc. więcej niż średnia dla Unii Europejskiej). Według szacunków Biura ds. Raportu Rozwoju Społecznego ONZ średnia liczba lat edukacji formalnej, którą odbyły osoby w wieku 25 lat i więcej wyniosła 12,3 lat, a Polska zajęła 12 miejsce wśród 28 krajów Unii Europejskiej.

Kształcenie osób dorosłych

W 2018 r. według wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), 5,7% osób w wieku 25-64 lata deklarowało uczestnictwo w edukacji obejmującej uczenie się formalne (szkoła i studia wyższe) i kształcenie pozaformalne (różnego rodzaju kursy i szkolenia). Wskaźnik ten w latach 2014-2018 wzrósł o 1,7 p.proc. Największe zainteresowanie pogłębianiem i poszerzaniem zdobytej wiedzy wykazywali mieszkańcy województwa mazowieckiego, gdzie 8,6% (w 2018 r. o 2,9 p.proc. więcej od średniej krajowej) osób badanej populacji uczestniczyło w różnych formach kształcenia ustawicznego.

Tablica 7. Kształcenie osób dorosłych w wieku 25-64 lata

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
	w %				
Polska	4,0	3,5	3,7	4,0	5,7
w tym kobiety	4,3	3,8	4,0	4,4	6,3
Unia Europejska	10,8	10,7	10,8	10,9	11,1
w tym kobiety	11,8	11,7	11,7	11,8	12,1

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) i baza danych Eurostatu (eurostat.ec.europa.eu/portal).

Nieco inny obraz aktywności edukacyjnej dorosłych Polaków wyłania się na podstawie bardziej szczegółowych i miarodajnych (ze względu na 12-miesięczny okres odniesienia) wyników odbywającego się co pięć lat, międzynarodowego badania Kształcenie dorosłych. W szeroko rozumianym kształceniu obejmującym wszelkiego rodzaju jego formy (w tym również samokształcenie), w 2016 r. uczestniczyło 43,3% osób w wieku 25-64 lata. Było to o 3,3 p.proc. więcej niż w 2011 r. Więcej osób brało udział w kształceniu pozaformalnym (wzrost z 21,0% w 2011 r. do 22,9% w 2016 r.) oraz nieformalnym (wzrost odpowiednio z 29,0% do 31,0%). Zmniejszył się natomiast wskaźnik uczestnictwa w kształceniu formalnym (z 5,4% do 4,4%).

Tablica 8. Osoby w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym według płci i miejsca zamieszkania

WYSZCZEGÓLNIENIE	Osoby uczestniczące w							
	jakiegokolwiek formie kształcenia		kształceniu formalnym		kształceniu pozaformalnym		kształceniu nieformalnym	
	2011	2016	2011	2016	2011	2016	2011	2016
Ogółem	40,0	43,3	5,4	4,4	21,0	22,9	29,0	31,0
mężczyźni	39,5	42,5	4,5	3,5	20,6	23,1	28,3	30,0
kobiety	40,4	44,0	6,2	5,5	21,4	22,8	29,7	31,9
Miasto	45,8	48,3	6,6	5,3	25,2	27,4	33,4	34,4
Wieś	30,4	35,2	3,3	2,9	14,0	15,7	21,8	25,5

Źródło: Badanie Kształcenie dorosłych (KD).

Według wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), w 2018 r. wskaźnik uczestnictwa osób w wieku 25-64 lata w kształceniu był w Polsce prawie o połowę niższy niż w krajach Unii Europejskiej i wyniósł 5,7% (przy średniej 11,1% dla Unii Europejskiej). Stosunkowo niewielką aktywność edukacyjną dorosłych Polaków w porównaniu z innymi państwami potwierdzają również wyniki badania Kształcenie dorosłych. W 2016 r. w kształceniu formalnym lub pozaformalnym uczestniczyło 25,5% badanych osób w wieku 25-64 lata. Wśród krajów Unii Europejskiej gorszy wynik odnotowano jedynie w Rumunii, Grecji i Bułgarii.

Znajomość języków obcych wśród osób dorosłych

Jednym z czynników warunkujących rozwój kapitału ludzkiego, którego rola ciągle rośnie wraz z postępującą globalizacją informacji, pracy, nauki oraz kultury, jest znajomość języków obcych. Kompetencje językowe wpływają na wyższy poziom mobilności pracowników i zwiększenie konkurencyjności gospodarki. Zgodnie z wynikami badania Kształcenie dorosłych w 2016 r. ponad dwie trzecie badanej populacji osób w wieku 18-69 lat deklaruowało znajomość jakiegokolwiek języka obcego. Najliczniejszą grupę stanowili respondenci umiejący posługiwać się tylko jednym językiem (44,8%), wśród których 65,8% opanowało go na poziomie podstawowym. Respondenci potrafiący posługiwać się więcej niż jednym językiem obcym stanowili 23,5% badanej populacji, 39,4% z nich określiło swój poziom kompetencji odnośnie pierwszego znanego języka obcego jako średni. Wyższy poziom kompetencji językowych odnotowano wśród respondentów znających dwa i więcej języków obcych – 26,9% osób w tej grupie twierdziło, że prawie całkowicie opanowało jeden z nich. Wśród respondentów znających tylko jeden język obcy jego biegłą znajomość zadeklarowało 10,1% osób.

Obok dużej liczby osób nie posługujących się żadnym językiem obcym (prawie jedna trzecia ankietowanych), 38,7% ogółu respondentów określała swoje umiejętności językowe na poziomie zaledwie podstawowym. Niewiele ponad 43% osób znających języki obce oceniało posiadane kompetencje na poziomie co najmniej średnim.

Tablica 9. Znajomość języków obcych wśród osób w wieku 18-69 lat w 2016 r.

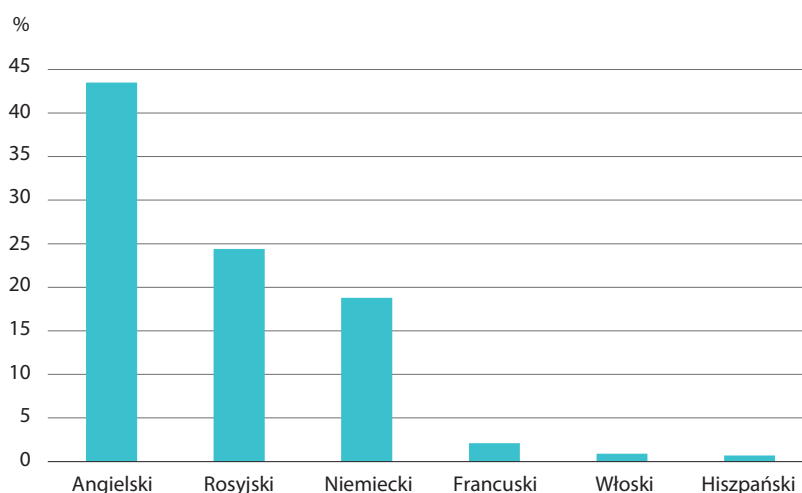
WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasto	Wieś
	w %				
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Osoby znające języki obce	68,3	66,3	70,3	73,1	60,8
osoby znające jeden język	44,8	44,4	45,1	46,0	42,8
w tym oceniający jego znajomość na poziomie:					
podstawowym	65,8	65,4	66,2	60,8	74,2
średnim	24,1	24,2	23,9	27,3	18,7
zaawansowanym	10,1	10,4	9,8	11,8	7,1
osoby znające dwa języki i więcej	23,5	21,9	25,1	27,1	18,0
w tym oceniający znajomość pierwszego języka na poziomie:					
podstawowym	39,4	39,1	39,7	36,7	45,9
średnim	33,6	33,2	34,0	32,9	35,3
zaawansowanym	26,9	27,7	26,1	30,3	18,8
w tym oceniający znajomość drugiego języka na poziomie:					
podstawowym	67,0	66,1	67,8	65,3	71,0
średnim	24,9	25,1	24,7	25,5	23,5
zaawansowanym	8,0	8,9	7,4	9,1	5,5 ^a
Osoby nieznające żadnego języka obcego	31,7	33,7	29,7	26,9	39,2

a Zalecana jest ostrożność w posługiwaniu się danymi, ponieważ liczba obserwacji w badaniu nie spełnia wszystkich kryteriów precyzji niezbędnych przy szacowaniu wartości uogólnionych.

Zródło: Badanie Kształcenie dorosłych (KD).

Zdecydowanie najwięcej osób deklarowało znajomość któregoś z trzech języków obcych: angielskiego, rosyjskiego i niemieckiego. Spośród nich najbardziej rozpowszechniony był język angielski, którym potrafiło posługiwać się na różnym stopniu zaawansowania 43,5% dorosłych Polaków. Mniej popularne były pozostałe języki międzynarodowe, takie jak francuski czy hiszpański (odpowiednio 2,1% i 0,7% respondentów deklarowało ich znajomość). Stosunkowo najwyższym poziomem umiejętności wykazały się osoby posługujące się językiem angielskim, gdzie 54,4% tej grupy respondentów osiągnęło co najmniej średni poziom kompetencji oraz hiszpańskim (49,0%). Średni i zaawansowany stopień znajomości uzyskało 39,1% osób posługujących się językiem francuskim i 34,2% osób posługujących się językiem niemieckim. Zwracają uwagę niskie kompetencje językowe osób deklaruujących znajomość drugiego pod względem popularności języka rosyjskiego – zaledwie 28,0% osób w tej grupie respondentów potrafiła posługiwać się nim na poziomie co najmniej średnim. Oprócz omawianych powyżej pięciu najważniejszych języków obcych, stosunkowo dużą popularnością cieszył się język włoski, którego znajomość była nawet bardziej rozpowszechniona niż znajomość języka hiszpańskiego. Językiem włoskim posługiwało 0,9% dorosłych Polaków (o 0,2 p.proc. więcej niż językiem hiszpańskim).

Wykres 13. Znajomość języków obcych^a w 2016 r.

a Udział osób w wieku 18-69 lat, które wskazały na znajomość danego języka obcego (wymienionego jako pierwszy i ewentualnie jako drugi najlepiej znany język).

Źródło: Badanie Kształcenie dorosłych (KD).

Pod względem stopnia rozpowszechnienia języków obcych Polska osiągnęła wynik powyżej średniego poziomu w krajach Unii Europejskiej. W 2016 r., zgodnie z wynikami badania Kształcenie dorosłych, 67,0% osób w wieku 25-64 lata deklarowało znajomość jakiegokolwiek języka obcego (przy średniej 64,6% dla krajów Unii Europejskiej). Jednak poziom ich znajomości znacznie odbiegał od średniej odnotowanej dla krajów wspólnoty. W Polsce 40,9% osób w wieku 25-64 lata zadeklarowało, że najlepiej sobie znanym językiem obcym posługiwało się na poziomie dobrym lub zaawansowanym (55,1% w Unii Europejskiej).

Rynek pracy

Aktywność zawodowa

Wykorzystanie kapitału ludzkiego na rynku pracy można ocenić przede wszystkim poprzez określenie statusu na rynku pracy ludności aktywnej zawodowo.

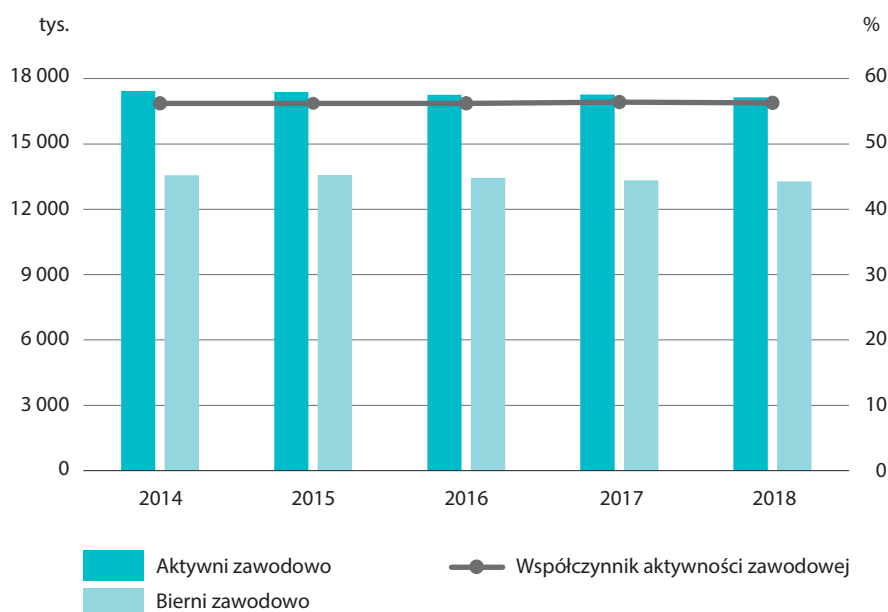
Tablica 10. Ludność aktywna zawodowo w wieku 15 lat i więcej według statusu na rynku pracy

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
	w tys.				
Ogółem	17 428	17 388	17 260	17 267	17 143
Pracujący	15 862	16 084	16 197	16 423	16 484
Bezrobotni	1 567	1 304	1 063	844	659

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

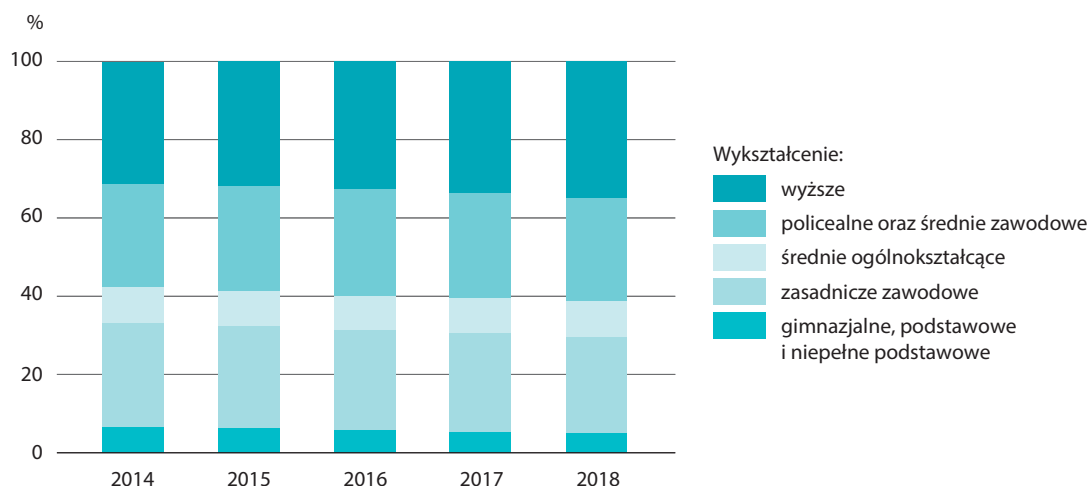
W latach 2014-2018 liczba osób aktywnych zawodowo w Polsce zmieniła się w nieznacznym stopniu – odnotowano spadek o 1,6% w stosunku do 2014 r. (w miastach spadek wyniósł 2,6%, natomiast na wsi miał miejsce wzrost o 0,1%). Liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się o 57,9%, a liczba pracujących wzrosła o 3,9%. Największy przyrost ludności aktywnej zawodowo miał miejsce w województwie zachodniopomorskim (17,4%) i wielkopolskim (14,1%), natomiast w ośmiu województwach odnotowano spadek populacji osób aktywnych zawodowo (najwyższy w województwie świętokrzyskim o 17,5%).

Wykres 14. Ludność aktywna i bierna zawodowo w wieku 15 lat i więcej

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

Spadek o 1,6% liczby osób aktywnych zawodowo przy jednoczesnym spadku (o 2,0%) liczby osób biernych zawodowo miał bezpośredni wpływ na wartość współczynnika aktywności zawodowej, który w 2018 r. wyniósł 56,3% (wzrost o 0,1 p.proc. w stosunku do 2014 r.). Najwyższy poziom współczynnika odnotowano w województwie mazowieckim (60,4%, a w roku 2014 – 61,5%). Najniższe jego wartości wystąpiły natomiast w województwie śląskim – 53,2% (spadek o 0,6 p.proc. w stosunku do 2014 r.) oraz warmińsko-mazurskim – 53,3% (wzrost o 2,2 p.proc.).

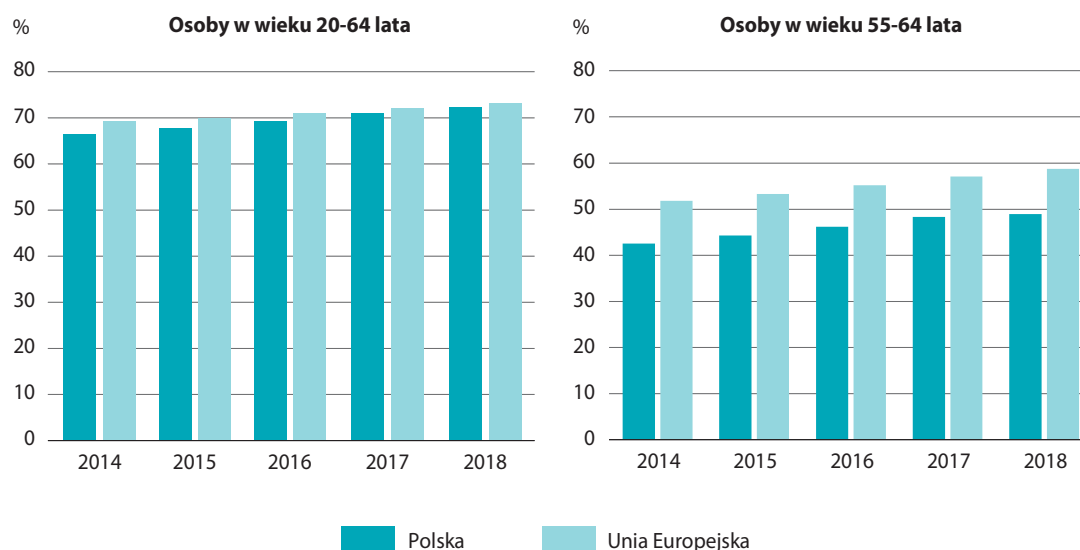
Wykres 15. Ludność aktywna zawodowo w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

W warunkach zmieniającej się sytuacji na rynku pracy jednym z najważniejszych czynników decydujących o sukcesie zawodowym jest wykształcenie oraz zdobyta dzięki niemu wiedza i umiejętności. Potwierdza to fakt, że z każdym rokiem wzrasta w Polsce liczba osób aktywnych zawodowo posiadających wyższe wykształcenie. W latach 2014-2018 przyrost ten wyniósł 10,3%. Województwami, w których w badanym okresie odnotowano najwyższy przyrost liczby osób aktywnych zawodowo posiadających wykształcenie wyższe były województwa zachodniopomorskie, pomorskie i kujawsko-pomorskie (odpowiednio o 33,7%, 26,9% i 26,4%), natomiast w województwach świętokrzyskim, lubelskim i łódzkim wystąpił spadek (odpowiednio 10,0%, 9,4% i 7,0%). W większości województw zmniejszyła się liczba osób aktywnych zawodowo legitymujących się wykształceniem średnim i niższym. Było to szczególnie widoczne wśród pracujących i bezrobotnych posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe.

W 2018 r. w Polsce wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wyniósł 72,2%, co stanowiło wzrost o 5,7 p.proc. w stosunku do 2014 r. W całym badanym okresie utrzymywała się natomiast różnica pomiędzy wysokością wskaźnika zatrudnienia dla mężczyzn i kobiet w wieku 20-64 lata. Różnica ta, wynosząca w 2014 r. 14,2 p.proc. na niekorzyść kobiet, w 2018 r. wzrosła do poziomu 14,4 p.proc. Województwem o najwyższym wskaźniku w 2018 r. było województwo mazowieckie – 75,0% (82,9% dla mężczyzn i 71,0% dla kobiet). Najniższy wskaźnik (66,7%) odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (74,6% dla mężczyzn i 58,6% dla kobiet).

Wykres 16. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce i w Unii Europejskiej

Źródło: dane Eurostatu (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności).

W grupie wieku 55-64 lata dysproporcja w wysokości wskaźnika zatrudnienia pomiędzy Polską a krajami Unii Europejskiej wyniosła 9,3 p.proc. w 2014 r. i 9,8 p.proc. w 2018 r. na niekorzyść Polski. W Polsce jednak wysokość wskaźnika systematycznie wzrastała od 42,5% w 2014 r. do 48,9% w 2018 r. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w województwie mazowieckim – 56,8% (dla mężczyzn 68,5%, a dla kobiet 46,6%).

Spośród czynników mających wpływ na wiek wychodzenia z rynku pracy decydujące znaczenie miał obowiązujący w Polsce system emerytalny. Przeprowadzone w 2008 r. zmiany ustawowe polegające na likwidacji wcześniejszych emerytur i wprowadzeniu tzw. emerytur pomostowych, reforma emerytalna z 2013 r. oraz zmiany w systemie emerytalnym wprowadzone w 2016 r. spowodowały podwyższenie przeciętnego wieku przechodzenia na emeryturę – z 60,4 lat w 2014 r. do 62,1 lat w 2018 r.

Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w latach 2014-2018 najpóźniej przechodzili na emeryturę mieszkańcy województwa mazowieckiego – przeciętna wieku wyniosła tu od 61,9 lat w 2014 r. do 63,3 lat w 2018 r. Najniższy wiek osób przechodzących na emeryturę odnotowano w województwie śląskim – 58,3 lat w 2014 r. oraz 61,3 lat w 2018 r. Wpływ na to miała przede wszystkim grupa zawodowa górników posiadająca przywilej przejścia na emeryturę po 25 latach pracy pod ziemią bez względu na wiek.

Tablica 11. Przeciętny wiek osób, którym przyznano emeryturę przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
Ogółem	60,4	61,6	61,9	62,3	62,1
Mężczyźni	61,0	62,8	63,3	64,6	64,4
Kobiety	59,8	60,7	61,0	61,0	60,7

Źródło: dane Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

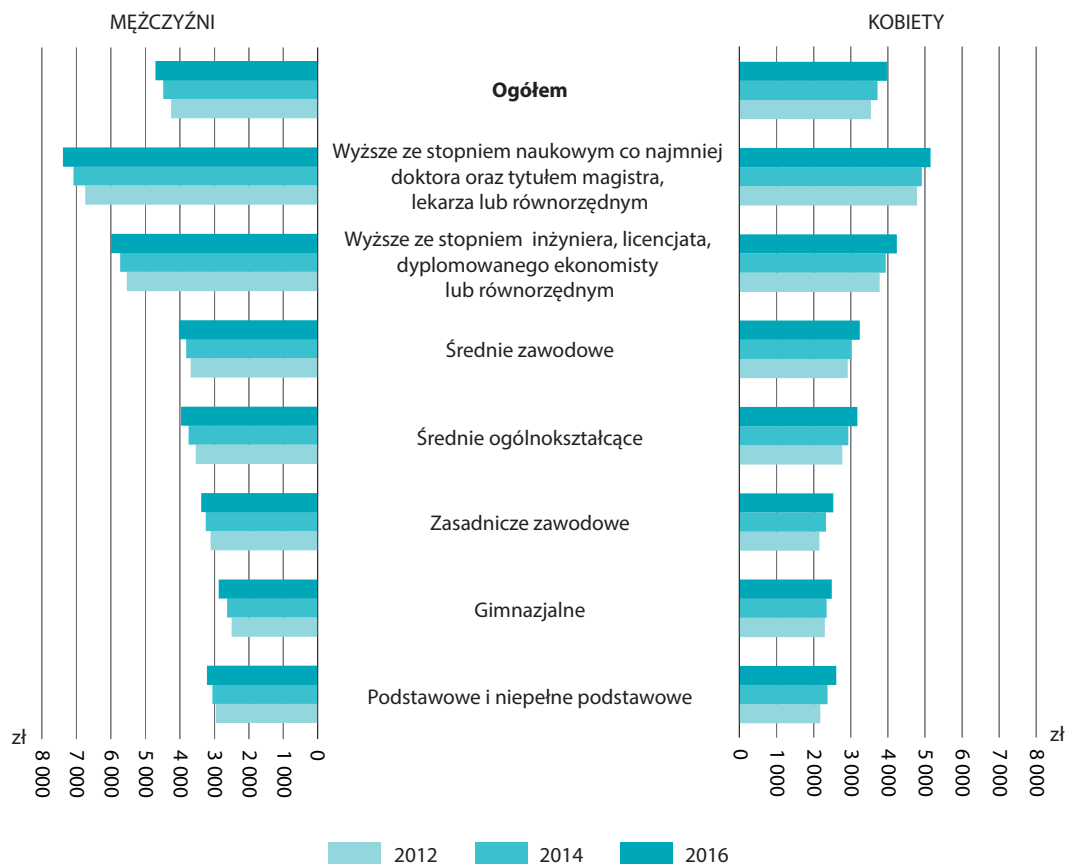
W 2018 r. Polska uplasowała się na 20 pozycji wśród krajów Unii Europejskiej pod względem wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata. Wskaźnik ten, wynoszący w naszym kraju 67,4%, był niższy o 1,2 p.proc. od średniej wartości dla całej Unii Europejskiej. Niższy niż w Polsce wskaźnik odnotowano w 8 krajach: Luksemburgu (67,1%), Francji (65,4%), Rumunii (64,8%), Belgii (64,5%), Hiszpanii (62,4%), Chorwacji (60,6%), we Włoszech (58,5%) i w Grecji (54,9%), natomiast 4 kraje: Dania, Holandia, Niemcy i Szwecja odnotowały wskaźniki na poziomie ponad 75% (najwyższy w Szwecji – 77,5%).

Wynagrodzenia

Wyniki badania wynagrodzeń przeprowadzonego w październiku w latach 2012, 2014 i 2016 pokazują efekty inwestycji w kapitał ludzki poprzez podnoszenie poziomu wykształcenia. Jednocześnie potwierdzają one występowanie znacznych dysproporcji w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn, niezależnie od posiadanego wykształcenia.

Dane zawarte na wykresie 17 obrazują bezpośredni związek pomiędzy poziomem wykształcenia a wysokością wynagrodzenia brutto. Zależność ta jest tym bardziej widoczna im wyższy jest formalny poziom wykształcenia. Mniejsze zróżnicowanie płac w grupie osób z wykształceniem średnim i niższym może wskazywać na fakt, że większą rolę odgrywają tu posiadane przez pracowników umiejętności. W październiku 2016 r. w Polsce najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto otrzymywały osoby legitymujące się wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora oraz tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym. W populacji mężczyzn wynagrodzenie to wyniosło 7 400,61 zł i było wyższe od średniej dla kraju o 70,3%, podczas gdy w tej samej grupie wynagrodzenie kobiet przewyższało średnią jedynie o 18,5%.

Województwem, w którym zarówno mężczyźni, jak i kobiety z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora oraz tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym osiągnęli najwyższe wynagrodzenie w skali kraju, było województwo mazowieckie. Wynagrodzenie mężczyzn utrzymywało się tu na poziomie 9 447,26 zł przewyższając o 57,9% średnie wynagrodzenie w tej grupie w skali kraju, podczas gdy wynagrodzenie kobiet było wyższe od średniego wynagrodzenia o 7,5%. W 2016 r. województwem, w którym osoby posiadające najwyższy poziom wykształcenia otrzymywały stosunkowo najniższe wynagrodzenie było województwo lubelskie (5 460,81 zł mężczyźni i 4 398,30 zł kobiety). Różnica w wysokości wynagrodzenia brutto pomiędzy osobami posiadającymi wykształcenie wyższe ze stopniem naukowym oraz tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym a osobami z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wyniosła 68,6% (86,8% dla mężczyzn i 62,2% dla kobiet). Warto też zauważyć istotną różnicę pomiędzy wynagrodzeniem osób z wykształceniem średnim zawodowym a wynagrodzeniem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym. W październiku 2016 r. osoby posiadające wykształcenie średnie zawodowe otrzymywały przeciętnie 3 705,83 zł brutto – o 19,3% więcej niż osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Znaczna dysproporcja w wysokości wynagrodzeń kobiet i mężczyzn była szczególnie widoczna w grupach osób najbardziej i najmniej wykształconych. W przypadku osób z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora oraz tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym, wynagrodzenia mężczyzn były wyższe od wynagrodzeń otrzymywanych przez kobiety o 43,6%, ze stopniem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty lub równorzędnym – o 41,4%, z wykształceniem średnim zawodowym – o 24,3%, średnim ogólnokształcącym – o 24,7%, a zasadniczym zawodowym – o 33,8%.

Wykres 17. Przepiętne miesięczne wynagrodzenia brutto^a według płci i poziomu wykształcenia

a Dane za październik 2012, 2014, 2016 r.

Źródło: Z-12 Sprawozdanie o strukturze wynagrodzeń według zawodów.

Wyniki badań prezentowanych przez OECD za 2016 r. potwierdzają, że wysokość wynagrodzenia wzrasta wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia. Osoby z wykształceniem wyższym z tytułem lub stopniem naukowym mogły liczyć na wynagrodzenie prawie dwukrotnie wyższe niż osoby z wykształceniem średnim (w Polsce różnica ta wyniosła 68,6%). Na każdym poziomie wykształcenia kobiety zarabiały znacznie mniej niż mężczyźni. Tylko w siedmiu krajach: Belgii, Hiszpanii, Luksemburgu, Łotwie, Słowenii, Szwecji i Turcji wynagrodzenie kobiet w wieku 25-64 lata z wykształceniem wyższym stanowiło 80,0% lub więcej wynagrodzenia mężczyzn posiadających ten sam poziom wykształcenia (w krajach Unii Europejskiej 74,0%, a w Polsce około 71%).

Niedopasowanie na rynku pracy

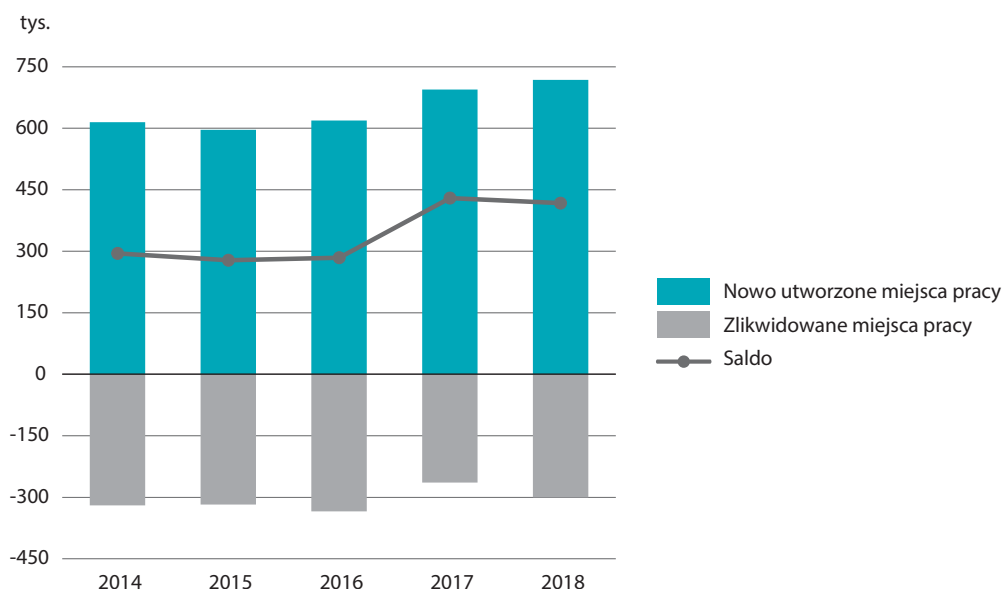
W latach 2014-2018 można było zaobserwować w niektórych regionach Polski strukturalne niedopasowanie na rynku pracy, co skutkowało występowaniem bezrobocia w pewnych grupach zawodowych i jednoczesnym niedoborem pracowników w innych zawodach, chociaż skala tego zjawiska była znacznie mniejsza niż w latach poprzednich. Według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2018 r. zawodem deficytowym, o najwyższej średniomiesięcznej przewadze napływu ofert nad napływem bezrobotnych, był zawód magazyniera (przewaga ofert wyniosła 10,1 tys.) oraz zawody specjalisty do spraw sprzedaży (4,3 tys.) oraz programisty aplikacji (3,9 tys.).

W większości województw zawodem nadwyżkowym był zawód sprzedawcy sklepowego. W 2018 r. przewaga bezrobotnych nad ofertami pracy wyniosła 85,6 tys. Do zawodów nadwyżkowych należy też zaliczyć również kucharzy (22,1 tys.), średni personel do spraw statystyki i dziedzin pokrewnych (17,1 tys.), fryzjerów (15,0 tys.) oraz ślusarzy (14,9 tys.).

Wśród zawodów wymagających wykształcenia wyższego najbardziej nadwyżkowe w 2018 r. pozostawały zawody: specjaliści do spraw administracji i rozwoju (z przewagą 7,5 tys. bezrobotnych w stosunku do ofert pracy) oraz ekonomisty (6,9 tys.), co wiązało się z faktem niedopasowania struktury kształcenia do potrzeb rynku pracy.

Bezpośredni wpływ na sytuację poszczególnych zawodów na rynku pracy ma tworzenie i likwidacja miejsc pracy. W 2018 r. powstało w Polsce 717,8 tys. nowych miejsc pracy (o 103,0 tys. więcej niż w 2014 r.), zlikwidowano natomiast 300,5 tys. miejsc (o 19,4 tys. mniej niż w 2014 r.). Nowo utworzone miejsca pracy powstały przede wszystkim w województwie mazowieckim (151,7 tys.), a najmniej ich utworzono w województwie lubuskim (11,2 tys.).

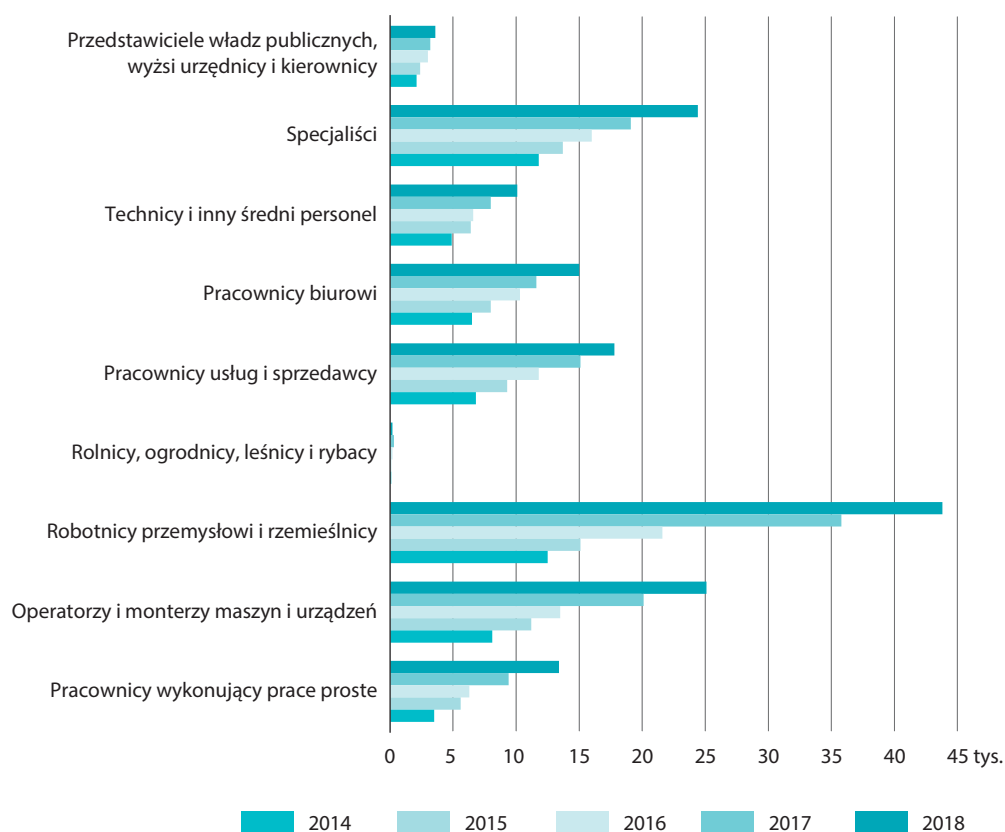
Wykres 18. Nowo utworzone i zlikwidowane miejsca pracy

Źródło: Z-05 Badanie popytu na pracę.

Na uwagę zasługuje fakt, że w ogólnej liczbie nowo utworzonych miejsc pracy znajdują się niezagospodarowane miejsca pracy. Na koniec 2018 r. było 29,9 tys. nowych, jeszcze nie obsadzonych miejsc, głównie w handlu; naprawie pojazdów samochodowych (21,6%) oraz w przetwórstwie przemysłowym (21,0%). Najczęściej były to miejsca przeznaczone dla specjalistów, robotników przemysłowych i rzemieślników, pracowników usług i sprzedawców oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń.

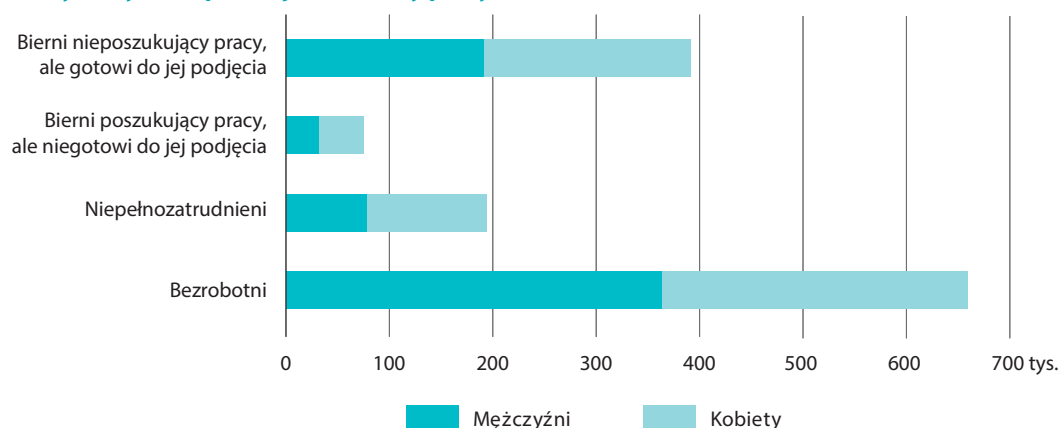
Wykres 19. Wolne miejsca pracy według zawodów

Źródło: Z-05 Badanie popytu na pracę.

Analiza wolnych miejsc pracy w latach 2014-2018 pokazuje, że w każdej z grup zawodów odnotowano znaczny wzrost liczby wolnych miejsc pracy, przy czym najwyższy wzrost miał miejsce w grupie pracowników wykonujących prace proste – o 282,9%, robotników przemysłowych i rzemieślników – o 250,4%, operatorów i monterów maszyn i urządzeń – o 209,9% oraz pracowników usług i sprzedawców – o 161,8%. Rozkład wolnych miejsc pracy był nierównomierny w poszczególnych województwach. W 2018 r. ze 122,5 tys. wolnych miejsc pracy najwięcej było w województwie mazowieckim (27,4 tys.), śląskim (15,1 tys.) i wielkopolskim (13,7 tys.), najmniej natomiast w województwie warmińsko-mazurskim (2,3 tys.) i podlaskim (1,7 tys.).

Niedopasowania strukturalne są przede wszystkim skutkiem stosunkowo niskiej mobilności siły roboczej. Niezbyt duża skala migracji wewnętrznych z terenów o niskim popycie do terenów o popycie wyższym powoduje przestrzenną koncentrację bezrobocia. Regiony słabiej rozwinięte, gdzie jest mniejszy popyt na pracę, są obszarami o najwyższym stopniu bezrobocia w skali kraju. Niedobory pracowników mają natomiast miejsce przede wszystkim w dynamicznie rozwijających się regionach, głównie w dużych aglomeracjach miejskich.

Wykres 20. Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy^a w 2018 r.

^a Osoby w wieku 15-74 lata.

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

Głównymi miernikami określającymi stopień niedopasowania podaży i popytu na pracę są przede wszystkim poziom i natężenie bezrobocia. Na uwagę zasługują też zbiorowości znajdujące się na pograniczu pomiędzy pracą a bezrobociem oraz bezrobociem a biernością zawodową, które z okresu na okres mogą zmienić swój status na rynku pracy i płynnie przechodzić do populacji bezrobotnych oraz z niej wychodzić. Stanowią ją populacje osób niepełnozatrudnionych, którzy byliby gotowi pracować więcej godzin tygodniowo, biernych zawodowo poszukujących pracy, ale niegotowych do jej podjęcia oraz biernych zawodowo nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia. Suma osób bezrobotnych, osób potencjalnie aktywnych zawodowo oraz niepełnozatrudnionych daje obraz niewykorzystanych w pełni potencjalnych zasobów pracy.

W 2018 r. osoby należące do powyższych kategorii liczyły w sumie 1 320 tys. (w tym 49,7% kobiet), wobec 2 693 tys. w 2014 r. (w tym 49,5% kobiet). Populacja bezrobotnych zmniejszyła się w analizowanym okresie o 57,9% (mężczyzn o 55,5%, a kobiet o 60,6%). Jednocześnie nastąpił spadek o 48,5% liczby osób niepełnozatrudnionych, które chciałyby pracować więcej godzin tygodniowo (mężczyzn o 43,5%, a kobiet o 51,5%). Liczba biernych nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia zmniejszyła się o 39,9%, (spadek o 47,8% dla mężczyzn i o 29,7% dla kobiet). Stosunkowo najmniejsze zmiany (spadek o 22,8%) zaszły wśród biernych poszukujących pracy, ale niegotowych do jej podjęcia (spadek o 23,8% dla mężczyzn i o 21,8% dla kobiet).

Według danych Eurostatu udział wolnych miejsc pracy w krajach członkowskich Unii Europejskiej wyniósł od 1,5% w 2014 r. do 2,2% w 2018 r. W 2018 r. najwyższy wskaźnik wystąpił w Czechach (5,5%), Belgii (3,5%), Niemczech (3,1%) oraz Holandii (3,0%), a najniższy w Grecji (0,6%). W Polsce udział ten wyniósł 1,2%.

Kultura

Czytelnictwo

W badanym okresie instytucje samorządowe i organizacje pozarządowe inicjowały propagowanie czytelnictwa w ramach strategii oraz programów kierowanych do całej populacji lub określonych grup społecznych, wykorzystując przy tym potencjał bibliotek publicznych. Podstawowym zadaniem biblioteki jest rozwijanie i zaspokajanie zainteresowań czytelniczych oraz informacyjnych lokalnej społeczności. Działalność bibliotek służy udostępnianiu wiedzy i nauki oraz rozwojowi kultury. W latach 2014-2018 odnotowano spadek liczby bibliotek publicznych (łącznie z filiami) w Polsce z 8 094 w 2014 r. do 7 925 w 2018 r. Najliczniejszą grupę spośród 1 496 bibliotek specjalistycznych działających w 2018 r. były biblioteki naukowe¹ – 58,4%. Większość placówek bibliotek publicznych funkcjonowała na wsi – 65,4%.

W 2018 r. odnotowano spadek liczby czytelników aktywnie wypożyczających zarejestrowanych w bibliotekach publicznych w stosunku do 2014 r. Najwięcej osób korzystających z zasobów bibliotecznych zaobserwowano w województwie małopolskim – na 1000 mieszkańców przypadało 194 czytelników w bibliotekach publicznych. W 2018 r. najwyższy wskaźnik wypożyczonych woluminów w bibliotekach publicznych na 1 czytelnika odnotowano w województwie świętokrzyskim – 19,7. Porównując 2018 r. z 2014 r. w każdym z województw wystąpił spadek wskaźnika – najmniejszy w województwie mazowieckim (2,6%) i opolskim (2,8%), a największy w województwie pomorskim (13,8%). Wśród osób korzystających z zasobów bibliotek publicznych największy odsetek stanowiły osoby w wieku 25-44 lata – 28,3%, a najbardziej aktywne były osoby w wieku 13-15 lat – 39,7% ludności w tym wieku. Biorąc pod uwagę kryterium wykonywanego zajęcia przeważały osoby uczące się – 38,1%, a osoby pracujące stanowiły 37,9% czytelników zarejestrowanych w bibliotekach publicznych. Coraz więcej bibliotek publicznych posiada licencję na dostęp do książek, czasopism oraz baz danych udostępnianych w sieci, co ułatwia czytelnikom możliwość korzystania z nich. W 2018 r. udział komputerów oddanych do dyspozycji czytelników w bibliotekach publicznych wyniósł 51,6% ogólnej liczby komputerów figurujących w ewidencji, a 96,9% bibliotek posiadało dostęp do Internetu. Podążając za oczekiwaniami społeczeństwa biblioteki organizują różnego rodzaju imprezy (np. literackie) dla swoich użytkowników. W 2018 r. odbyło się 278,9 tys. takich przedsięwzięć, z czego najwięcej (97,2%) zorganizowano w bibliotekach publicznych. W wydarzeniach tych wzięło udział 7,6 mln uczestników.

Tablica 12. Czytelnicy w bibliotekach

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
	w tys.				
Biblioteki naukowe	1 482,2	1 421,8	1 292,5	1 213,1	1 167,1
Biblioteki pedagogiczne (łącznie z filiami)	295,0	274,6	245,0	235,9	201,9
Biblioteki fachowe	24,4	19,2	18,3	19,1	17,9
Biblioteki fachowo-beletrystyczne	22,6	20,6	24,6	25,8	21,2
Ośrodki informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej	1,8	1,9	1,8	1,6	1,0
Biblioteki towarzystw naukowych	1,2	0,6	0,6	1,1	0,8

Źródło: K-03 Sprawozdanie biblioteki.

¹ Dane o bibliotekach naukowych uwzględniają 14 bibliotek publicznych oraz 1 bibliotekę pedagogiczną, które posiadały także status biblioteki naukowej.

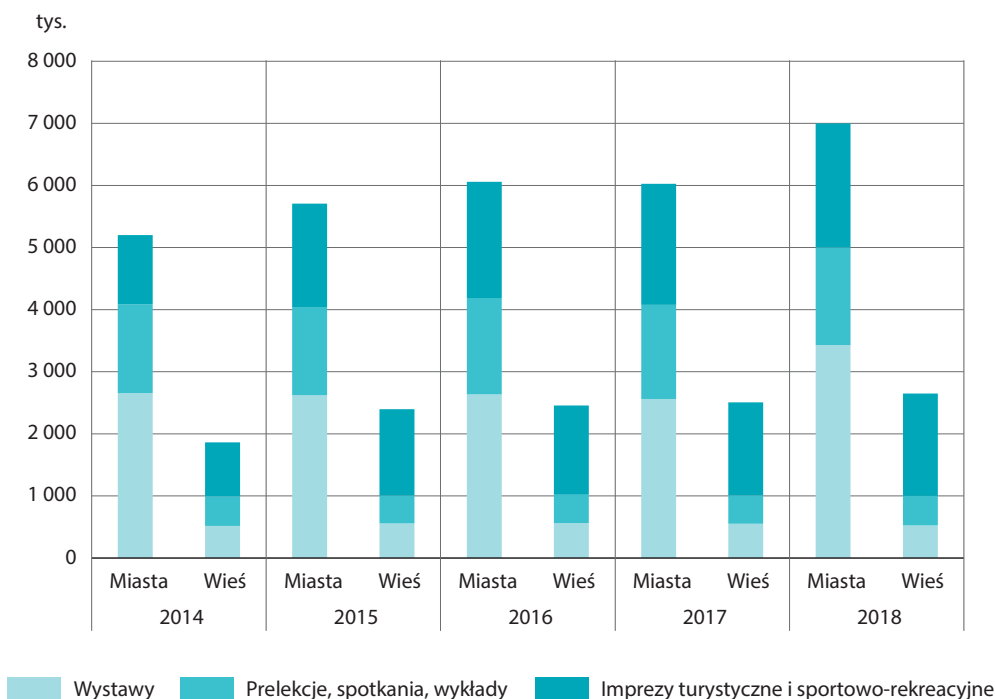
W 2018 r. Biblioteka Narodowa opublikowała raport dotyczący poziomu czytelnictwa w Polsce. Przeczytanie co najmniej jednej książki w ciągu roku potwierdziło 37% badanych. Wśród tych respondentów styczność z tekstem w języku obcym zadeklarowało 38% osób. Najwyższy udział czytających książki zaobserwowano wśród osób w wieku 15-24 lata. Wraz z rozwojem cyfryzacji czytelnicy coraz częściej sięgali po teksty w formie elektronicznej. Niemal co drugi aktywny czytelnik zadeklarował korzystanie z e-booka. W 2015 r. podjęto działania mające na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce. Rada Ministrów uchwaliła „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa” program wieloletni na lata 2016-2020. Jednym z jego priorytetów jest zwiększenie atrakcyjności oferty bibliotek publicznych oraz wzmocnienie zainteresowań i aktywności czytelniczej uczniów.

Działalność oświatowa w instytucjach kultury

Celem działalności instytucji kultury jest wspieranie i rozwój wiedzy, doświadczenia oraz umiejętności posiadanych przez człowieka. Funkcjonowanie dużej liczby instytucji o charakterze kulturalnym na danym obszarze ułatwia jego mieszkańcom dostęp do różnego rodzaju imprez kulturalnych i oświatowych. Aby osiągnąć wysoki poziom zainteresowania społeczeństwa organizowanymi zajęciami należy wziąć pod uwagę preferencje potencjalnych odbiorców. Instytucje te kreują aktywne postawy społeczne wśród dzieci i młodzieży poprzez dostępność atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu. W wielu przypadkach samorządy lokalne wspierają finansowo projekty poszczególnych organizacji, których celem jest propagowanie szeroko rozumianej kultury.

W 2018 r. na terenie Polski prowadziły działalność 504 centra kultury, 674 domy kultury, 1 342 ośrodki kultury, 342 kluby i 1 375 świetlic. Zdecydowaną większość instytucji, które działały na wsi stanowiły świetlice – 95,1% świetlic oraz ośrodki kultury – 61,1%. Na terenie miast działało 76,6% klubów, 59,9% domów kultury i 59,3% centrów kultury. Największą liczbę instytucji kultury odnotowano w województwach: małopolskim – 457, podkarpackim – 379 i śląskim – 372, a najmniej w województwie lubuskim – 81.

Wykres 21. Uczestnicy wybranych imprez organizowanych w instytucjach kultury

Źródło: K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy.

Nabyte przez jednostkę kompetencje kulturowe sprzyjają tworzeniu nowych przedsięwzięć oraz wpływają na postawę otwartości w podejmowaniu działań na rzecz danej społeczności. W 2018 r. nie zmniejszało się zainteresowanie uczestnictwem w prelekcjach, spotkaniach, wykładach oraz imprezach turystycznych i sportowo-rekreacyjnych. Mieszkańcy miast częściej wybierali zwiedzanie wystaw – 3 430,1 tys. zwiedzających, natomiast mieszkańcy wsi imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne – 1 649,2 tys. uczestników. W porównaniu z 2014 r. zaobserwowano wzrost ogólnej liczby osób uczestniczących w wybranych wydarzeniach kulturalnych o 36,7%. W prelekcjach, spotkaniach i wykładach najchętniej uczestniczyli mieszkańcy województwa mazowieckiego, w którym w 5 672 zorganizowanych imprezach wzięło udział 308,1 tys. osób. Wystawy, które odbyły się w domach kultury, ośrodkach kultury, klubach i świetlicach chętniej odwiedzali mieszkańcy miast. W imprezach turystycznych i sportowo-rekreacyjnych najwięcej uczestników zaobserwowano w województwie małopolskim – 405,1 tys. osób, co stanowiło 11,1% wszystkich zainteresowanych.

Instytucje kultury oferują odbiorcom swoich usług udział w kursach. W 2018 r. po raz kolejny potwierdziło się duże zainteresowanie kursami języka obcego wśród dzieci i młodzieży szkolnej – stanowili oni 55,1% absolwentów. Liczba zorganizowanych kursów języka obcego wzrosła o 20,0% w stosunku do 2014 r.

Uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych

W latach 2014-2018 zaangażowanie społeczeństwa w życie kulturalne w poszczególnych województwach było zróżnicowane. Czynnikiem mającym wpływ na poziom aktywności mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych była dostępność instytucji kultury na danym obszarze. Większość kin, galerii oraz instytucji scenicznych swoją działalność zlokalizowała w miastach. Kina oferowały potencjalnym widzom zróżnicowany repertuar filmów produkcji polskiej i zagranicznej. W ostatnich latach zaobserwowano wzrost liczby wyświetlanych seansów w kinach stałych w Polsce. W 2018 r. najwięcej seansów w przeliczeniu na 1 kino stałe odnotowało województwo kujawsko-pomorskie (6,7 tys.) i śląskie (6,0 tys.), a najmniej województwo opolskie (2,4 tys.). W 2018 r., w stosunku do 2014 r., zaobserwowano w Polsce wzrost liczby widzów w kinach stałych na 1000 ludności o 36,5%. Na przestrzeni analizowanych lat wzrosła liczba widzów w kinach stałych w przeliczeniu na jeden seans z 23 osób w 2014 r. do 27 osób w 2018 r. Działalność kin nie ogranicza się do rozpowszechniania filmów. Inne formy działalności kin to m.in. organizowanie spotkań i prelekcji. W 2018 r. w tego rodzaju imprezach uczestniczyło 565,1 tys. osób. Najwięcej zainteresowanych odnotowano w województwie dolnośląskim (131,8 tys. uczestników) i śląskim (106,2 tys.).

Tablica 13. Teatry i instytucje muzyczne

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności	319	313	380	345	472
Ludność na 1 miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych	454	434	408	406	347
Przedstawienia i koncerty na 1 instytucję	328	320	343	350	365

Źródło: K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, Baza Demografia GUS, www.demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/

Szeroka oferta teatrów i instytucji muzycznych skierowana do widzów i słuchaczy sprawia, że taka forma kontaktu z kulturą nadal wzbudza zainteresowanie. W 2018 r. instytucje te zorganizowały 69,0 tys. przedstawień i koncertów, na które wybrało się 14,9 mln osób, a liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności wyniosła 472 osoby (o 153 osoby więcej niż w 2014 r.). Wzrosła także liczba przedstawień i koncertów na 1 instytucję z 328 w 2014 r. do 365 w 2018 r. Zagraniczni twórcy zrealizowali w Polsce 1 029 wydarzeń, z czego 34,8% odbyło się w teatrach.

Tablica 14. Mieszkańcy Unii Europejskiej uczestniczący w wydarzeniach kulturalnych w 2015 r. według płci i rodzaju wydarzenia

WYSZCZEGÓLNIENIE	Mężczyźni	Kobiety
	w %	
Seansy filmowe w kinie	45,3	46,4
Uczestnictwo (jako widz) w przedstawieniach lub koncertach na żywo	40,6	44,8
Odwiedzanie miejsc kulturalno-historycznych	42,9	43,8

Źródło: Culture statistic – 2019 edition, Eurostat 2019.

Galerie, poza prowadzeniem działalności wystawienniczej, organizują imprezy o charakterze edukacyjnym. W 2018 r. w galeriach zorganizowano 4,0 tys. odczytów, prelekcji i spotkań z autorami wystaw oraz 10,8 tys. lekcji lub warsztatów plastycznych.

Muzea przygotowują co roku w swojej ofercie propozycje zajęć o charakterze oświatowym. W ramach działalności oświatowej w 2018 r. w muzeach zorganizowano 164,5 tys. imprez, z czego ponad 53% stanowiły lekcje muzealne. Mieszkańcy województwa mazowieckiego uczestniczyli w 26,2 tys. lekcji przygotowywanych w muzeach. Najmniej tego rodzaju zajęć odbyło się w województwie lubuskim – 779 lekcji. W 2018 r. do muzeów wybrało się 36,1 mln zwiedzających, z czego 15,5% stanowiły zorganizowane grupy szkolne. Muzea prowadziły także działalność badawczą. W 2018 r. w muzeach realizowano 1 142 programy badawcze, z których 340 zostało zakończonych w ciągu roku.

Dane opublikowane przez Komisję Europejską wskazują, że 63,7% mieszkańców krajów Unii Europejskiej w wieku 16 lat i więcej w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w 2015 r. uczestniczyło w wydarzeniach kulturalnych – najwięcej w Danii (85,3%) i Szwecji (85,0%). 45,9% badanych obejrzało film w kinie, 43,4% odwiedziło miejsce związane z kulturą, a 42,8% wysłuchało koncertu/przedstawienia na żywo. W 7 krajach Unii Europejskiej (Dania, Francja, Luksemburg, Holandia, Finlandia, Szwecja, Wielka Brytania) więcej niż połowa respondentów uczestniczyła we wszystkich trzech wymienionych rodzajach wydarzeń kulturalnych. Ponad 80% osób w wieku 16-29 lat zadeklarowało uczestnictwo w przynajmniej jednym omawianym wydarzeniu kulturalnym – najniższy udział uczestników w tej grupie wieku odnotowano w Bułgarii (52,1%) i Rumunii (48,5%). Wśród mieszkańców Unii Europejskiej w wieku 65-74 lata udział ten wyniósł 52,8%.

Nauka, technologia i innowacje

Korzystanie z nowych technologii

Powszechne korzystanie z nowoczesnych technologii informacyjnych jest czynnikiem stymulującym tworzenie kapitału ludzkiego. Dzieje się tak dzięki łatwiejszemu, mniej ograniczonemu terytorialnie i społecznie niż w przypadku tradycyjnych form komunikacji, dostępowi do wiedzy. Sprzyja to nie tylko odbiorowi i wymianie informacji, lecz także aktywnemu współuczestniczeniu w ich tworzeniu i wymianie, udziałowi w akcjach społecznych i wydarzeniach kulturalnych.

W 2018 r. 84,2% gospodarstw domowych w Polsce wyposażonych było w dostęp do Internetu, co stanowiło wzrost o 9,6 p.proc. w stosunku do 2014 r. Jedną z najczęściej wskazywanych w 2018 r. przyczyn, dla których 15,8% gospodarstw domowych nie miało dostępu do Internetu jest brak takiej potrzeby (16,1%), koszty (2,4%), a także brak odpowiednich umiejętności (13,0%) wynikających z wolniejszej adaptacji nowoczesnych rozwiązań technologicznych lub konserwatywnej postawy życiowej.

W rankingu krajów Unii Europejskiej pod względem wskaźnika gospodarstw domowych wyposażonych w dostęp do Internetu, Polska w 2018 r. uplasowała się na 19 miejscu, poniżej średniej unijnej, która wyniosła 89% i daleko za przodującą Holandią, gdzie wskaźnik dostępu wyniósł 98%, Wielką Brytanią (95%) i Niemcami (94%). W porównaniu z 2017 r. najwięcej gospodarstw domowych wyposażonych w dostęp do Internetu przybyło na Cyprze (wzrost o 7,0 p.proc.). Najniższy wskaźnik dostępu do Internetu wystąpił w Bułgarii (72%).

W latach 2014-2018 liczba gospodarstw domowych dysponujących łączem internetowym wzrosła zarówno w miastach, jak i na wsi. Najwolniejszy przyrost zaobserwowano w miastach o liczbie mieszkańców powyżej 100 tys. – 7,9 p.proc., podczas gdy na wsi i w mniejszych miastach przyrost ten wyniósł odpowiednio 10,5 p.proc. i 9,9 p.proc.

Tablica 15. Dostęp do Internetu w gospodarstwach domowych według klasy miejscowości zamieszkania

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
	w %				
Ogółem	74,8	75,8	80,4	81,9	84,2
Miasta do 100 tys. mieszkańców	72,8	74,1	80,6	81,4	82,7
Miasta powyżej 100 tys. mieszkańców	79,9	81,2	82,9	85,6	87,8
Wieś	71,5	72	77,8	78,6	82,0

Źródło: Wykorzystanie technologii informacyjno-(tele)komunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych (tablice).

Podczas analizy osób w wieku 16-74 lata, które korzystały z Internetu w ciągu 3 miesięcy poprzedzających badanie zaobserwowano, że większość (65,0% w 2018 r.) stanowiły osoby, których wiek nie przekroczył 44 lat. Największą grupą użytkowników Internetu były osoby z wykształceniem średnim (59,4%) i wyższym (31,0%), a najmniejszą – z wykształceniem niższym niż średnie (9,6%).

Spółeczność użytkowników Internetu była wyraźnie zróżnicowana pod względem statusu na rynku pracy. Najwięcej użytkowników zaliczało się do osób aktywnych zawodowo (72,8%), wśród których wyróżniali się pracujący najemnie (55,8% użytkowników). Najmniejszą grupę stanowili bezrobotni – 4,2%.

Tablica 16. Ogólne umiejętności cyfrowe osób w wieku 16-74 lata w 2018 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Osoby nieposiadające żadnych umiejętności cyfrowych	Osoby posiadające umiejętności cyfrowe		
		niskie	podstawowe	ponadpodstawowe
		w %		
Ogółem	0,8^a	30,8	24,1	21,8
Mężczyźni	0,9 ^a	29,6	24,7	22,5
Kobiety	0,7 ^a	31,9	23,5	21,2
Wiek:				
16-24 lata	0,2 ^a	17,4	35,6	45,8
25-34	0,3 ^a	28,6	33,2	35,7
35-44	0,7 ^a	35,3	29,5	27,5
45-54	1,4	40,4	22,7	13,0
55-64	1,3	33,7	13,9	6,2
65-74 lata	0,7 ^a	23,6	6,9	2,2
Poziom wykształcenia:				
niższe niż średnie	0,5 ^a	17,9	20,8	19,8
średnie	1,1	39,3	20,9	12,1
wyższe	0,2 ^a	15,7	33,9	47,7

^a Dane obarczone dużym błędem losowym.

Tablica 16. Ogólne umiejętności cyfrowe osób w wieku 16-74 lata w 2018 r. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Osoby nieposiadające żadnych umiejętności cyfrowych	Osoby posiadające umiejętności cyfrowe		
		niskie	podstawowe	ponadpodstawowe
w %				
Klasa miejsca zamieszkania:				
miasta	0,8 ^a	28,6	26,0	26,4
powyżej 100 tys. mieszkańców	0,8 ^a	24,8	27,1	32,2
do 100 tys. mieszkańców	0,9 ^a	31,9	25,0	21,3
wieś	0,7 ^a	34,3	21,2	14,8
Status zawodowy:				
aktywni zawodowo	0,8 ^a	33,2	28,1	25,5
pracujący	0,7 ^a	32,8	28,6	26,9
najemnie	0,8 ^a	32,0	29,7	28,6
na rachunek własny	0,2 ^a	27,9	32,9	33,2
rolnicy	0,6 ^a	46,1	13,3	3,8
bezrobotni	1,4	38,6	22,2	8,3
bierni zawodowo	0,8 ^a	26,5	16,8	15,2
uczący się	0,2 ^a	12,9	34,9	51,8
emeryci, renciści i inni	1,1	30,6	11,2	3,9

a Dane obarczone dużym błędem losowym.

Źródło: Wykorzystanie technologii informacyjno-(tele)komunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych (tablice).

Wśród przebadanych osób najliczniejsza była grupa posiadających niskie umiejętności cyfrowe (30,8%), a ich udział był nieznacznie wyższy wśród kobiet (31,9%) niż wśród mężczyzn (29,6%). Bardzo wyraźnie zaznaczyły się różnice w umiejętnościach cyfrowych podczas analizy wieku respondentów. U osób w wieku 16-24 lata posiadający podstawowe umiejętności cyfrowe stanowili 35,6%, podczas gdy w grupach wieku 55-64 lata oraz 65-74 lata odpowiednio 13,9% i 6,9%. Pod względem statusu na rynku pracy najniższe umiejętności cyfrowe deklarowali rolnicy (46,1%) oraz bezrobotni (38,6%). Brak umiejętności cyfrowych wystąpił u zaledwie 0,2% uczących się.

Wśród przebadanych osób 21,8% prezentowało ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe. Udział ten przekroczył średnią wartość u osób, które nie przekroczyły 44 roku życia. Pod względem poziomu wykształcenia zdecydowanie wyróżniali się respondenci z wykształceniem wyższym, wśród których 47,7% posiadało ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe, podczas gdy u osób z wykształceniem średnim udział ten wynosił 12,1%, a wśród osób z wykształceniem niższym niż średnie – 19,8%. Wyższe umiejętności prezentowali mieszkańcy miast powyżej 100 tys. (32,2% z nich posiadało ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe) niż mieszkańcy mniejszych miast i wsi (odpowiednio 21,3% i 14,8%).

Wykres 22. Cele korzystania z Internetu na użytek prywatny w 2018 r.

Źródło: Wykorzystanie technologii informacyjno-(tele)komunikacyjnych w gospodarstwach domowych (tablice).

Głównymi celami, dla których użytkownicy posługiwali się Internetem w celach prywatnych w 2018 r. było wyszukiwanie informacji o towarach i usługach (64,0% użytkowników) oraz korzystanie z poczty elektronicznej (60,7%). Na kolejnych miejscach uplasowało się korzystanie z serwisów społecznościowych, takich jak Facebook lub NK (49,9% użytkowników) oraz wyszukiwanie informacji związanych ze zdrowiem (47,7%). Z bankowości internetowej korzystało 44,0% badanych. Najbardziej znaczący wzrost zainteresowania w stosunku do 2017 r. dotyczył wyszukiwania informacji o towarach lub usługach oraz bankowości internetowej, udział zwiększył się odpowiednio o 5,6 i 4,2 p.proc.

Pracujący w działalności B+R

Wzrost poziomu kapitału ludzkiego sprzyja możliwości budowania nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, która w znacznie większym stopniu bazuje na indywidualnych kompetencjach pracownika i w której kluczowe są działania innowacyjne, badawcze i rozwojowe.

Do personelu B+R zalicza się wszystkie osoby związane bezpośrednio z działalnością B+R, zarówno pracowników merytorycznych, jak i personel pomocniczy, które przeznaczają na tę działalność co najmniej 10% swojego ogólnego czasu pracy. Może to być zarówno personel wewnętrzny B+R, czyli pracujący, którzy wnoszą wkład w wewnętrzną działalność badawczą i rozwojową danej jednostki, jak i personel zewnętrzny (współpracownicy). W skład personelu zewnętrznego wchodzi pracownicy niezależni (pracujący na własny rachunek) lub zależni (pracownicy najemni) w pełni uczestniczący w projektach B+R jednostki.

Wskaźnik pracujących w działalności badawczo-rozwojowej w krajach Unii Europejskiej w 2015 r., mierzony udziałem liczby pracujących w działalności badawczo-rozwojowej w populacji aktywnych zawodowo, na najwyższym poziomie kształtował się w Danii (3,19%), Austrii (2,92%) i Finlandii (2,91%). Polska ze wskaźnikiem na poziomie 0,92% uplasowała się poniżej średniej unijnej wynoszącej 1,85%.

W 2018 r. w działalność badawczo-rozwojową zaangażowanych było o 24,4% więcej osób niż w 2016 r. W latach 2016-2018 najbardziej wzrosła liczba osób z grupy pozostałych z wykształceniem wyższym – o 37,0%, a także z wykształcenie pozostałym – o 34,3%, w najmniejszym zaś stopniu zwiększyła się liczba osób z tytułem naukowym profesora (3,2%) oraz ze stopniem naukowym doktora (4,4%).

Tablica 17. Pracujący w działalności B+R według poziomu wykształcenia

WYSZCZEGÓLNIENIE	2016	2017	2018
Ogółem	213 971	239 283	266 283
Z tytułem naukowym profesora	14 787	14 629	15 263
Ze stopniem naukowym doktora habilitowanego	20 900	22 190	24 181
Ze stopniem naukowym doktora	51 340	52 463	53 596
Pozostali z wykształceniem wyższym	102 893	121 645	140 934
Z wykształceniem pozostałym	24 051	28 356	32 309

Źródło: „Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce” (lata 2016-2018), GUS, Warszawa.

W 2018 r. kobiety stanowiły 37,2% wszystkich pracujących w działalności B+R (personel wewnętrzny), a udział był zróżnicowany pod względem poziomu wykształcenia i zajmowanego stanowiska. Wśród zatrudnionych z tytułem profesora kobiety stanowiły 24,3%, wśród doktorów habilitowanych – 39,3%, a wśród pracowników ze stopniem doktora – 48,8%.

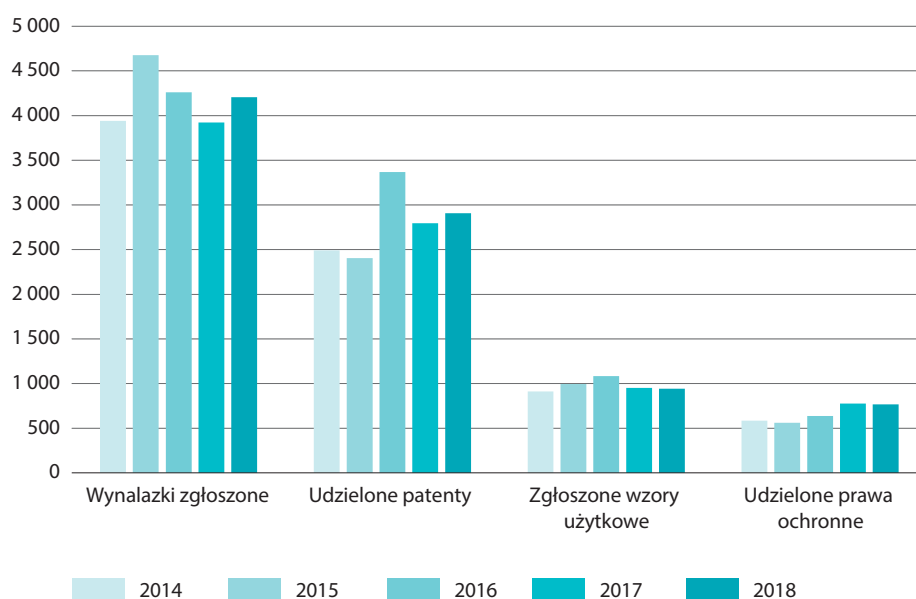
Najwięcej pracowników działalności B+R pracowało w województwie mazowieckim, skupiającym 30,7% kadry oraz w województwach: małopolskim (13,0%), dolnośląskim (8,5%), śląskim (8,3%) i wielkopolskim (7,9%). Województwami, w których pracowało najmniej osób z branży B+R były województwa: lubuskie (0,8%), świętokrzyskie (1,1%) oraz opolskie (1,1%).

Ochrona własności intelektualnej

Do oceny i porównań innowacyjności gospodarki w krajach i poszczególnych regionach zastosować można wskaźniki dotyczące ochrony własności intelektualnej. Do ich obliczeń wykorzystuje się dane na temat zgłoszonych i opatentowanych wynalazków oraz zgłoszonych wzorów użytkowych i udzielonych na nie praw ochronnych.

Patent, jako wyłączne prawo na dany wynalazek, może być udzielony przez organ krajowy (w Polsce Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej) lub międzynarodowy, np. Europejski Urząd Patentowy (EPO – European Patent Office), który przyznaje patenty europejskie.

Wykres 23. Ochrona własności intelektualnej

Źródło: „Nauka i technika w Polsce” (lata 2014-2018), GUS, Warszawa.

W 2018 r. w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej zgłoszono 4 207 wynalazków – o 6,3% więcej niż w 2014 r. Zaobserwowano przy tym również zwiększenie liczby udzielonych patentów, która w 2018 r. wyniosła 2 906, czyli o 14,3% więcej w stosunku do 2014 r. W 2018 r. zgłoszono 943 wzorów użytkowych (wzrost o 3,2% w porównaniu z 2014 r.), a liczba udzielonych praw ochronnych zwiększyła się o 23,8% i wyniosła 769.

Do porównań pomiędzy województwami w Polsce zastosowano wskaźniki liczby udzielonych patentów i praw ochronnych w przeliczeniu na 100 tys. ludności. Wartości powyższych wskaźników są znacząco zróżnicowane terytorialnie. W 2018 r. najwyższy wskaźnik w zakresie udzielonych patentów odnotowano w województwie małopolskim – 10,2, a najniższy w województwach: warmińsko-mazurskim (3,8), podlaskim (3,7), lubuskim i świętokrzyskim (po 3,4). Najwyższy wskaźnik udzielonych praw ochronnych odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (3,2) i śląskim (3,0), a najniższy w województwie dolnośląskim (0,9).

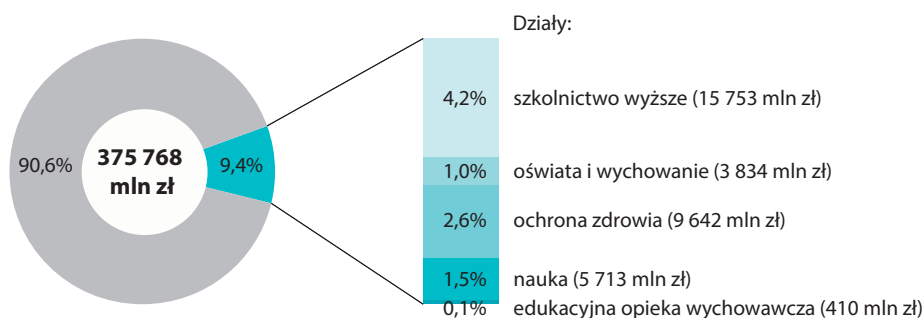
W 2018 r. Polska z wartością wskaźnika 13,9 wynalazków zgłoszonych do EPO na 1 mln mieszkańców zajęła 18 miejsce wśród państw Unii Europejskiej. Państwami, w których aktywność na tym polu ponad trzykrotnie przewyższała średnią Unii Europejskiej były Holandia, Dania i Szwecja (ponad 400 zgłoszonych wynalazków na 1 mln mieszkańców), a ponad dwukrotnie – Niemcy, Finlandia i Austria, co świadczy o wysokim stopniu rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w tych krajach.

Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego

Wydatki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego

Proces tworzenia i utrzymywania kapitału ludzkiego, rozumiany jako inwestycja w edukację i rozwój nauki, związany jest nie tylko z kosztami obciążającymi indywidualne gospodarstwa domowe, ale przede wszystkim z tymi, które ponosi państwo.

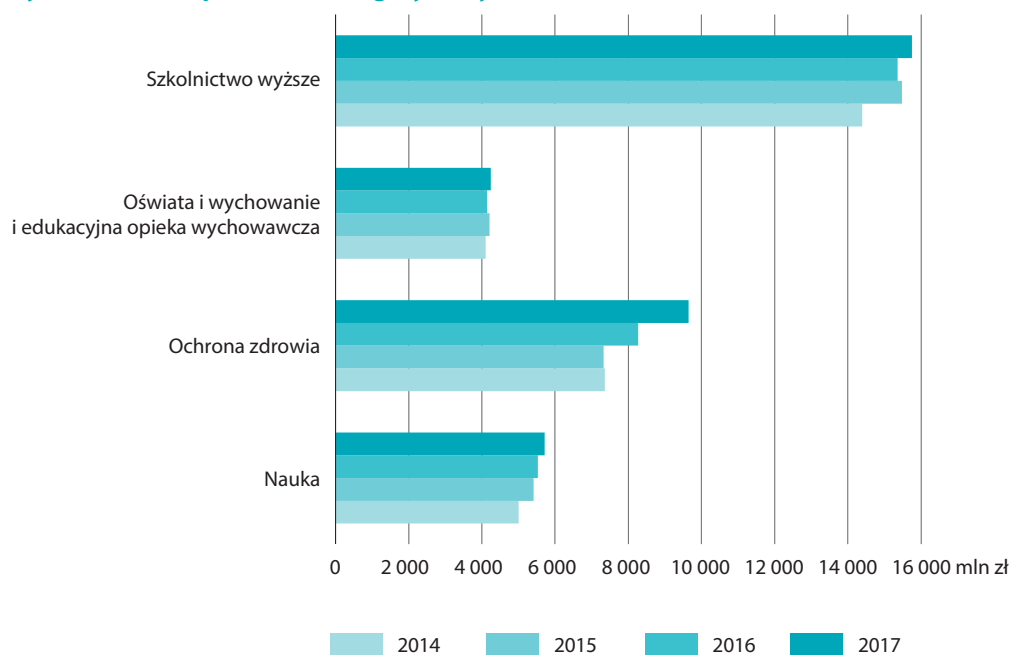
Wykres 24. Wydatki budżetu państwa według działów w 2017 r.

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

Wydatki na wymienione na wykresie 24 działy kluczowe dla rozwoju kapitału ludzkiego w 2017 r. stanowiły 9,4% wydatków budżetu państwa. W stosunku do 2014 r. udział ten zmniejszył się o 0,5 p.proc. Wydatki na szkolnictwo wyższe osiągnęły wartość 15 753,0 mln zł i zostały przeznaczone na realizację zadań, których celem było zapewnienie powszechności wykształcenia na poziomie wyższym, wyrównywanie szans edukacyjnych oraz podniesienie poziomu i jakości kształcenia. 83,1% stanowiły środki wydatkowane na działalność dydaktyczną szkół wyższych, a 9,4% zasilono fundusz pomocy materialnej dla studentów i doktorantów. Oświata i wychowanie oraz edukacyjna opieka wychowawcza były finansowane głównie poprzez część oświatową subwencji ogólnej, która w 2017 r. wyniosła 40 377 mln zł, dotacje na wychowanie przedszkolne oraz dofinansowanie zadań z zakresu pomocy materialnej o charakterze socjalnym przekazywane do budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Z budżetu państwa finansowane były szkoły i placówki oświatowe prowadzone przez organy administracji rządowej oraz instytucje takie jak: kuratoria oświaty, Centralna i Okręgowe Komisje Egzaminacyjne, Ochotnicze Hufce Pracy. Środki z budżetu państwa pokrywały również wydatki na zadania edukacyjne realizowane w szkołach przy zakładach poprawczych i rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych. W 2017 r. na ten cel przeznaczono 4 244 mln zł (o 3,5% więcej niż w 2014 r.).

Wykres 25. Wydatki budżetu państwa według wybranych działów

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

W 2018 r. wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na oświatę i wychowanie wyniosły 70 512,2 mln zł i stanowiły 30,2% wydatków ogółem. W stosunku do 2017 r. wydatki na oświatę i wychowanie wzrosły o 8,6%, a w porównaniu z 2014 r. – o 22,1%. Miało to związek głównie z wprowadzaną od 2017 r. reformą systemu oświaty, wpływającą na organizację przez samorzady sieci szkolnictwa podstawowego i ponadgimnazjalnego.

Na podstawie danych opublikowanych przez Eurostat, suma wydatków publicznych na edukację, na wszystkich poziomach kształcenia w krajach Unii Europejskiej w 2017 r. wyniosła przeciętnie 4,6% Produktu Krajowego Brutto. Najwyższy poziom wydatków na edukację w stosunku do PKB odnotowano w Szwecji (6,7%), w Danii (6,5%) oraz Belgii (6,3%), a najniższy w Rumunii (2,8%) oraz Irlandii (3,3%). W Polsce suma wydatków publicznych na edukację na wszystkich poziomach kształcenia w 2017 r. wyniosła 4,9% PKB.

Wydatki budżetu państwa na ochronę zdrowia w 2017 r. osiągnęły poziom 9 642 mln zł (o 16,7% więcej niż w 2016 r. i o 31,0% więcej niż w 2014 r.). Działania finansowane z budżetu państwa w obszarze zdrowia miały na celu poprawę stanu zdrowia społeczeństwa polskiego oraz zapewnienie m.in.: odpowiedniego poziomu kształcenia kadr medycznych, dostępu do świadczeń wysokospecjalistycznych i ratownictwa medycznego, realizacji programów polityki zdrowotnej, dostępu do bezpiecznych, odpowiedniej jakości oraz skuteczności produktów leczniczych i wyrobów medycznych.

Nakłady na ochronę zdrowia poniesione przez budżety jednostek samorządu terytorialnego w 2018 r. osiągnęły wartość 3 840,8 mln zł – o 10,4% więcej niż w 2017 r. i o 4,5% więcej niż w 2014 r. Wydatki w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosły 99,99 zł. Najwyższe wydatki poniesiono w województwie mazowieckim – 158,86 zł na osobę, wielkopolskim – 126,82 zł, podlaskim – 111,22 zł oraz śląskim – 100,39 zł, a najniższe poniesiono w województwie lubelskim – 64,49 zł na osobę oraz łódzkim – 69,21 zł.

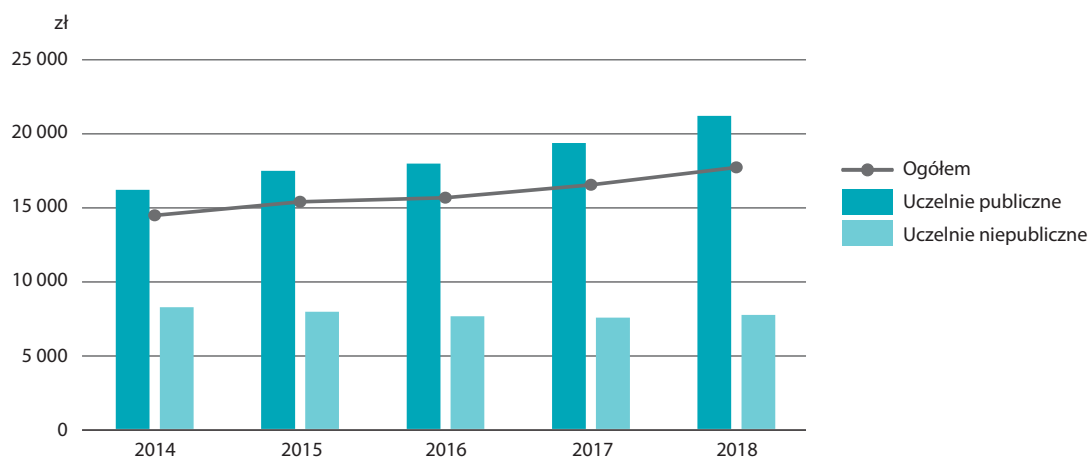
W 2017 r. z budżetu państwa wydatkowano 5 713 mln zł w dziale nauka (o 14,2% więcej niż w 2014 r.). Większość tych środków stanowiły dotacje na działalność statutową jednostek naukowych oraz badania własne szkół wyższych, a także finansowanie projektów badawczych i celowych, w tym strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych.

Jednym z podstawowych wskaźników służących do monitorowania realizacji celów strategii Europa 2020 jest relacja nakładów wewnętrznych na badania i prace rozwojowe do Produktu Krajowego Brutto. Celem strategii jest osiągnięcie poziomu nakładów w wysokości 3,00% PKB. Według wstępnych danych Eurostatu w 2015 r., w krajach Unii Europejskiej wskaźnik ten wyniósł przeciętnie 2,03%. Najwyższy udział nakładów na badania i prace rozwojowe wykazały Szwecja – 3,26%, Austria – 3,07% oraz Dania – 3,03%, które jako jedyne przekroczyły próg 3,00%. W Polsce wskaźnik ten wyniósł 1,00% PKB.

Koszty kształcenia

W latach 2014-2018 wystąpił systematyczny wzrost jednostkowych kosztów kształcenia. W 2018 r. przyrost kosztów w stosunku do 2014 r. wyniósł 22,5%. Roczny koszt kształcenia jednego studenta w uczelni publicznej w 2018 r. wyniósł 21 145 zł, podczas gdy w uczelni niepublicznej – 7 693 zł. Jednostkowe koszty kształcenia w porównaniu z 2014 r. w uczelniach publicznych wzrosły o 30,9%, natomiast w uczelniach niepublicznych spadły o 6,3%. Koszty działalności dydaktycznej uczelni w 2018 r. w stosunku do 2017 r. wzrosły o 2,7%, a wydatki z funduszu pomocy materialnej oraz z własnego funduszu stypendialnego zmniejszyły się o 0,1%.

Wykres 26. Koszty jednostkowe kształcenia

Źródło: „Szkoły wyższe i ich finanse” (lata 2014-2018), GUS, Warszawa.

W ramach systemu pomocy materialnej studenci mogą ubiegać się o świadczenia w formie: stypendium socjalnego, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, stypendium rektora dla najlepszych studentów, stypendium ministra za wybitne osiągnięcia oraz zapomogi. W przypadku doktorantów dostępnymi formami pomocy materialnej są stypendium socjalne, zapomoga, stypendium dla najlepszych doktorantów, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia.

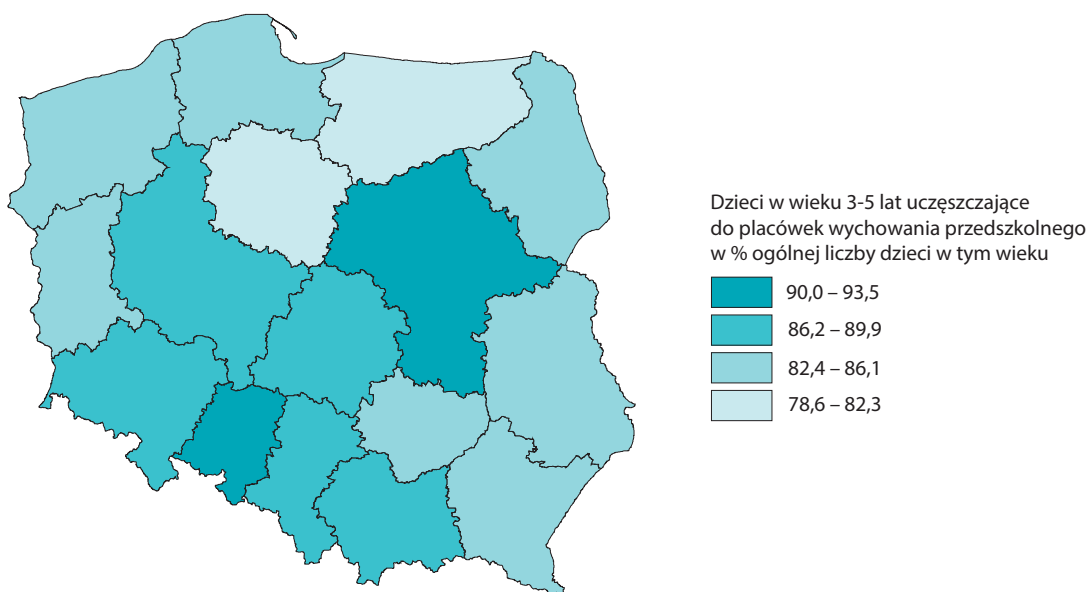
W 2018 r. z pomocy materialnej w postaci stypendiów i zapomóg korzystało 19,7% kształcących się studentów i doktorantów, co stanowiło spadek o 2,7 p.proc. w stosunku do 2014 r. Większość beneficjentów (11,4% ogólnej liczby studentów i doktorantów) otrzymała pomoc o charakterze socjalnym – stypendia socjalne oraz zapomogi.

Społeczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego

Dostępność edukacji i pracy

Wybór ścieżki edukacyjnej i zawodowej determinowany jest przez wiele czynników. Poza cechami osobowościowymi lub predyspozycjami, znaczącą rolę w kształtowaniu kapitału ludzkiego odgrywa również dostępność edukacji. Można ją określić jako wyrównywanie szans osób o różnych zasobach kapitału rodzinnego na początkowych etapach edukacji. Miarą upowszechnienia edukacji, zaczynając od wychowania przedszkolnego, jest współczynnik skolaryzacji. W 2018 r. udział dzieci w wieku 3-5 lat uczestniczących w edukacji przedszkolnej wzrósł o 7,9 p.proc. w porównaniu z 2014 r., a dzieci w wieku 3-6 lat o 17,8 p.proc. i wyniósł odpowiednio – 87,3% oraz 89,5%. Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego zlokalizowanych w miastach stanowiła 103,4% ogólnej liczby dzieci w wieku 3-6 lat (wzrost o 19,9 p.proc. w porównaniu z 2014 r.). Do placówek położonych w miastach uczęszczają również dzieci z gmin wiejskich, co ma związek z większą liczbą placówek, a także dowożeniem dzieci przez rodziców dojeżdżających do pracy w większych ośrodkach. Wskaźnik dla dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego w wieku 3-6 lat na wsi wyniósł 70,5% (wzrost o 14,9 p.proc.).

Mapa 3. Dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2018/19

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Dostępność do edukacji to także dostęp do zajęć dodatkowych w szkołach. W latach 2014-2018 udział uczniów korzystających z zajęć korekcyjno-kompensacyjnych w ogólnej liczbie uczniów szkół podstawowych zwiększył się o 1,1 p.proc. W przypadku zajęć socjoterapeutycznych udział ten zmniejszył się o 0,6 p.proc., logopedycznych – o 1,4 p.proc., a dydaktyczno-wyrównawczych – o 7,9 p.proc. W gimnazjach odnotowano wzrost udziału uczniów korzystających z zajęć korekcyjno-kompensacyjnych o 1,8 p.proc. oraz logopedycznych o 0,2 p.proc.

Dane przedstawiające poziom bezrobocia rejestrowanego wśród osób do 25 roku życia dowodzą, że w badanym okresie sytuacja młodych ludzi na rynku pracy uległa poprawie. W 2014 r. udział osób bezrobotnych, które nie ukończyły 25 roku życia wyniósł 16,5% (mężczyźni – 16,1%, kobiety – 17,0%), a w 2018 r. zmniejszył się do 12,2% (mężczyźni – 10,8%, kobiety – 13,3%). W badanym okresie zmniejszyło się przede wszystkim bezrobocie wśród osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym

– o 1,1 p.proc. (mężczyzn – o 1,2 p.proc., kobiet – o 1,0 p.proc.). Nie zmienia to faktu, że właśnie w tej grupie udział osób pozostających bez pracy był najwyższy i wyniósł 3,5%. Bezrobocie rejestrowane wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym zmniejszyło się o 0,7 p.proc. i w 2018 r. wyniosło 2,9% (wśród mężczyzn zmniejszyło się o 1,6 p.proc., a wśród kobiet pozostało bez zmian w porównaniu z 2014 r.). Wśród młodych osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym bezrobocie rejestrowane zmniejszyło się o 1,0 p.proc. (mężczyzn – o 1,6 p.proc., kobiet – o 0,5 p.proc.), a ze średnim ogólnokształcącym o 0,9 p.proc. (mężczyzn – o 0,7 p.proc., kobiet – o 1,2 p.proc.). Bezrobocie rejestrowane wśród młodych osób posiadających dyplom wyższej uczelni w ciągu pięciu analizowanych lat zmniejszyło się o 0,6 p.proc., osiągając poziom 0,6% w końcu 2018 r. Udział mężczyzn do 25 roku życia z wyższym wykształceniem pozostających bez pracy wyniósł 0,5% (spadek o 0,2 p.proc. w stosunku do 2014 r.), a odsetek kobiet 1,1% (spadek o 0,9 p.proc.).

W 2018 r. najmniejszy udział osób bezrobotnych do 25 roku życia odnotowano w województwie łódzkim – 9,6% (7,8% mężczyzn i 11,3% kobiet) i dolnośląskim – 9,9% (7,3% mężczyzn wobec 11,9% kobiet), a największy zaobserwowano w województwie lubelskim – 14,6% (14,0% mężczyzn, 15,1% kobiet). W latach 2014-2018 we wszystkich województwach zanotowano spadek liczby młodych osób bez pracy. Najwięcej bezrobotnych, którzy nie ukończyli 25 lat, ubyło w województwie małopolskim (spadek o 7,1 p.proc.), a najmniej w województwie lubuskim (2,6 p.proc.).

Według danych opublikowanych przez Eurostat, bezrobocie według BAEL wśród ludzi młodych (15-24 lata) systematycznie się zmniejsza. Liczba osób poniżej 25 roku życia pozostających bez pracy w grudniu 2018 r. w Unii Europejskiej wyniosła 3 295 tys. Stopa bezrobocia wśród młodych Europejczyków wyniosła 15,2% (w grudniu 2014 r. – 22,2%). Bezrobocie wśród osób młodych było w tym okresie nadal dużym problemem Grecji (stopa bezrobocia 39,9%) i Hiszpanii (34,3%). Udział młodych osób pozostających bez pracy w Polsce wyniósł 11,7% (według danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności). Najniższe wskaźniki bezrobocia wśród osób do 25 roku życia odnotowano w Niemczech – 6,2%, Czechach – 6,7% oraz Holandii – 7,2%.

Warto zwrócić uwagę na wskaźnik NEET – not in employment, education or training – dotyczący młodych osób, które nie pracują, nie uczą się ani w żaden inny sposób nie uczestniczą w edukacji. NEET obejmuje zarówno młode osoby poszukujące pracy, jak i niezainteresowane poszukiwaniem zatrudnienia oraz z różnych powodów wykluczone z rynku pracy (długotrwale chorzy, niepełnosprawni, opiekujący się dziećmi lub krewnymi). Według danych Eurostatu brak jakiegokolwiek aktywności zawodowo-ekonomicznej w krajach Unii Europejskiej w 2018 r. dotyczył 10,5% Europejczyków w wieku 15-24 lat. NEET najwyższe wartości osiągnął we Włoszech (19,2%), w Bułgarii (15,0%), Rumunii (14,5%) i Grecji (14,1%), a najniższe w Holandii (4,2%), Luksemburgu (5,3%), Czechach (5,6%) i Niemczech (5,9%). W Polsce wskaźnik ten wyniósł 8,7%.

Analizując dane dotyczące czasu pozostawania bez pracy według poziomu wykształcenia w 2018 r., można zauważyć, że niezależnie od poziomu wykształcenia, najczęściej osób znalazło zatrudnienie w czasie powyżej 24 miesięcy od zarejestrowania się w urzędzie pracy – 24,8% (kobiety 27,8%), przy czym osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym stanowiły 31,4% tej kategorii bezrobotnych (kobiety 34,5%), a z wykształceniem wyższym – 10,2% (kobiety 18,4%). W ciągu 1-3 miesięcy od momentu zarejestrowania się pracę podjęło 19,7% bezrobotnych (17,7% kobiet). Wśród osób pozostających bez pracy osoby w wieku 18-24 lata stanowiły 12,2%, 25-34 lata – 28,0%, 35-44 lata – 23,7%, 45-54 lata – 18,0%, 55-59 lat – 11,5%, a powyżej 60 lat – 6,5%. Zatrudnienie w czasie 1-3 miesięcy zdobyło 29,5% osób w wieku 25-34 lata wobec 8,8% bezrobotnych w wieku 55-59 lat oraz 4,1% osób w wieku powyżej 60 lat. Dla 4,5% bezrobotnych w wieku 18-24 lata czas, po którym znajdowali pracę wyniósł ponad 24 miesiące. 24,8% osób w wieku 35-44 lata oraz 24,0% osób w wieku 25-34 lata również znalazło pracę po 24 miesiącach od momentu rejestracji w urzędzie pracy. Czas pozostawania bez pracy powyżej 24 miesięcy dotyczył 10,1% zarejestrowanych w urzędach pracy osób w wieku 60 lat i więcej, a w przypadku osób w wieku 45-54 lata udział ten wyniósł 15,8%. Wśród kobiet w wieku 18-24 lat również najczęściej podjęło pracę w ciągu 1-3 miesięcy od momentu zarejestrowania się w urzędzie pracy (25,6%). Ponad 2 lata zajęło znalezienie

pracy 12,8% kobiet w wieku 18-24 lat, a 36,4% w wieku 55-59 lat. Kobiety bez pracy w wieku 18-24 lata stanowiły 13,3% ogólnej liczby zarejestrowanych kobiet, 25-34 lata – 34,2%, 25,9% bezrobotnych zarejestrowanych kobiet było w wieku 35-44 lata, 16,5% w wieku 45-54 lat, a w wieku 55-59 lat – 10,0%.

Wpływ warunków pracy na jakość życia

Praca lub jej brak wywiera wpływ na życie pod wieloma względami. Z ostatniego badania Diagnoza społeczna, przeprowadzonego w 2015 r., wynika że 46,1% badanych było zadowolonych z pracy, a 46,0% z poziomu wykształcenia. Udział zadowolonych ze swoich osiągnięć wyniósł 40,8%, a z perspektyw na przyszłość – 24,8%.

Wśród aktywnych zawodowo respondentów Diagnozy społecznej wyodrębniono 51 grup zawodowych i obliczono dla nich m.in.: liczbę lat nauki, liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia, czas dojazdu do pracy, dane o osobach, które zmieniły pracę w ciągu ostatnich 2 lat, stopień zadowolenia z pracy oraz stres związany z pracą.

Średni czas nauki wyniósł 13,6 lat. Najwięcej czasu na edukację poświęcili nauczyciele akademicy, dla których ten wskaźnik wyniósł 19,7 lat. 18,3 lat nauki pobierali prawnicy, 17,8 lat – twórcy, artyści, literaci i dziennikarze, a 17,7 lat – lekarze, weterynarze i dentyści. Najkrócej uczyli się rolnicy produkujący na własne potrzeby (10,5 lat) oraz robotnicy pomocniczy w górnictwie i budownictwie (10,7 lat). Średnio w pracy przebywaliśmy 41 godzin tygodniowo. Najdłużej pracowali kierowcy ciężarówek i autobusów – ich tygodniowy wymiar pracy wyniósł 47 godzin. Po 46 godzin w ciągu tygodnia pracowali: lekarze, weterynarze i dentyści, informatycy, spawacze, a także kierowcy samochodów osobowych i dostawczych. Tydzień pracy nauczycieli szkół podstawowych liczył 31 godzin, a nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych spędzili w pracy 34 godziny w ciągu tygodnia. Rolnicy produkujący na potrzeby własne deklarowali, że pracują 33 godziny tygodniowo.

Najwięcej osób zadowolonych ze swojej pracy znajdowało się wśród przedstawicieli lekarzy, weterynarzy i dentyistów (75%) oraz nauczycieli szkół ponadpodstawowych (71%), a najmniej zadowoleni ze swojej pracy byli rolnicy produkujący na własne potrzeby (30%) i robotnicy pomocniczy w górnictwie i budownictwie (32%).

Respondenci pytani o średni czas dojazdu do pracy i z pracy do domu wskazywali, że zajmuje im to średnio 38 minut. Najwięcej czasu na dotarcie i powrót z pracy poświęcili nauczyciele akademicy (63 minuty), prawnicy (59 minut) i specjaliści ds. finansowych (56 minut). Najkrótszy dystans do pokonania mieli rolnicy produkujący na własne potrzeby i rolnicy produkcji roślinnej i zwierzęcej – droga do pracy zajmowała im 5 minut.

Wyniki badania Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w 2016 r. wskazują, że w Polsce w 2016 r. do pracy poza gminę zamieszkania dojeżdżało 3,3 mln pracowników najemnych (30,6% ogólnej liczby pracowników najemnych). Największą mobilnością wykazali się mieszkańcy województw: śląskiego, wielkopolskiego i mazowieckiego (odpowiednio 15,7%, 12,2% i 11,5%). Poza granice gminy zamieszkania najrzadziej wyjeżdżali pracownicy z województwa podlaskiego – 1,5%. Największą liczbę przyjeżdżających do pracy z innego województwa odnotowano w województwie mazowieckim (31,6%), a najmniejszą w województwie podlaskim (0,8%). Wśród wyjeżdżających do pracy poza województwo zamieszkania, najwięcej było osób z województwa śląskiego i małopolskiego – odpowiednio 12,1% i 11,3%, a najmniej (2,0%) z województwa podlaskiego.

Tablica 18. Dojeżdżający do pracy w 2016 r. według wieku

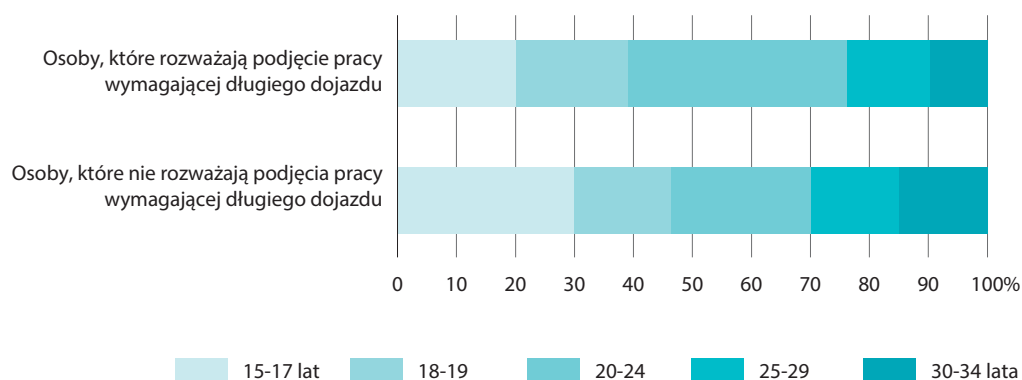
WYSZCZEGÓLNIENIE	Dojeżdżający do pracy	
	osoby	w %
Ogółem	3 273 515	100,0
24 lata i mniej	247 963	7,6
25-34	911 867	27,9
35-44	953 578	29,1
45-54	714 685	21,8
55-64	412 277	12,7
65 lat i więcej	30 145	0,9

Źródło: Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w 2016 r., GUS, Warszawa.

W 2016 r. najwięcej dojeżdżało do pracy osób w wieku 35-44 lata (29,1%). Sytuacja taka wystąpiła w większości województw, z wyjątkiem lubelskiego, opolskiego i podlaskiego. Udział osób w wieku 25-34 lata i 45-54 lata dojeżdżających do pracy wyniósł odpowiednio 27,9% i 21,8%. Nieco większą mobilnością w 2016 r. charakteryzowali się mężczyźni, stanowiąc 57,1% ogólnej liczby osób dojeżdżających (1 868,2 tys. osób). Dla 1 405,3 tys. (42,9%) kobiet miejsce pracy było położone poza granicą gminy zamieszkania.

Poniżej przedstawiono wyniki badania osób młodych na rynku pracy w 2016 r., którego celem było uzyskanie informacji na temat sytuacji na rynku pracy osób w wieku 15-34 lata, m.in. gotowości do zmiany miejsca zamieszkania lub długich dojazdów w celu podjęcia pracy.

Wykres 27. Osoby bezrobotne i bierne zawodowo według skłonności do podjęcia pracy wymagającej długich dojazdów

Źródło: „Osoby młode na rynku pracy w 2016 r.”, GUS, Warszawa.

We wszystkich grupach wieku wśród niepracujących przeważały osoby, które nie rozważały podjęcia pracy łączącej się z długimi dojazdami. Możliwość podjęcia pracy wymagającej długich dojazdów w największym stopniu brali pod uwagę niepracujący w wieku 20-24 lata (43,5%). Osoby w wieku 15-17 lat i 30-34 lata rzadziej deklarowały możliwość rozważenia podjęcia takiej pracy – odpowiednio 25,1% i 24,7%. Najmniej skłonne do tego były kobiety w wieku 30-34 lata – zaledwie co szósta byłaby skłonna do podjęcia takiej pracy.

Tablica 19. Pracujący w wieku 15-34 lata, którzy nie zmienili lub zmienili miejsce zamieszkania w celu podjęcia pracy według płci i miejsca zamieszkania w 2016 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Osoby, które nie zmieniły miejsca zamieszkania w celu znalezienia pracy	Osoby, które zmieniły miejsce zamieszkania w celu znalezienia pracy		
			razem	w tym w obrębie	
				Polski	Unii Europejskiej
Ogółem	5 556	5 251	316	225	77
mężczyźni	3 137	2 951	186	123	54
kobiety	2 429	2 300	130	102	23
Miasta	3 272	3 050	221	164	46
Wieś	2 295	2 200	95	61	31

Źródło: Osoby młode na rynku pracy w 2016 r., GUS, Warszawa.

Miejsce zamieszkania w związku z podjęciem pracy zmieniło 5,7% badanych młodych pracujących osób. Spośród nich 72,1% zmieniło miejsce zamieszkania w obrębie Polski, a 2,4% na obszarze Unii Europejskiej. Mężczyzn skłonnych do zmiany miejsca zamieszkania było więcej niż kobiet – 58,9% wobec 41,1%. Siedem na dziesięć zmieniających miejsce zamieszkania osób pochodziło z obszarów miejskich. Najczęściej decyzję o zmianie miejsca zamieszkania podejmowały osoby z wykształceniem wyższym (niemal połowa wszystkich osób, które zmieniły miejsce zamieszkania), przy czym z terenów wiejskich częściej wyjeżdżały osoby posiadające wykształcenie średnie zawodowe. Wśród 316 tys. ankietowanych, którzy zmienili miejsce zamieszkania w celu podjęcia pracy, większość stanowiły osoby w wieku 25-29 lat i 30-34 lat (odpowiednio 40,5% oraz 40,2%).

Spójność społeczna

Miarą stanu kapitału ludzkiego są między innymi: zaangażowanie w relacje społeczne i aktywność na rzecz społeczeństwa lokalnego, udział w nieobowiązkowych zebraniach, zrzeszanie się w stowarzyszeniach, uczestnictwo w wyborach czy stopień zaufania do instytucji publicznych.

Wyniki ostatniego badania Diagnoza społeczna w 2015 r. pozwalają stwierdzić, że niewielka część respondentów angażowała się w działania na rzecz społeczności lokalnych (gminy, miejscowości, osiedla) – udział tych osób wyniósł 15,4%. Członkami różnego rodzaju organizacji, stowarzyszeń, kół itp. było 13,4% pytanym. Należy podkreślić, że im wyższy poziom wykształcenia, tym większe było zainteresowanie tym, co dzieje się wokół oraz większa chęć uczestniczenia w działalności społecznej.

Z danych publikowanych przez Ministerstwo Finansów wynika, że z roku na rok rosła liczba podatników przekazujących 1% należnego podatku dochodowego organizacjom pożytku publicznego. Polacy mają taką możliwość od 2004 r. i coraz chętniej z niej korzystają.

Tablica 20. Przekazywanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2018
Podatnicy deklarujący przekazanie 1% należnego podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego (w tys.)	12 034	12 457	13 178	13 614	14 131
Kwota przekazana na rzecz organizacji pożytku publicznego (w mln zł)	511,0	560,0	619,1	662,2	763,9

Źródło: <https://www.gov.pl/web/finanse/1-procent-podatku-dla-opp>.

Frekwencja wyborcza od lat oscyluje w granicach 50%. W wyborach parlamentarnych w 2015 r. zagłosowało 50,9% uprawnionych do głosowania. W przypadku wyborów Prezydenta RP w 2015 r. frekwencja wyniosła 49,0%. Podczas wyborów samorządowych w 2014 r. zagłosowało 47,2% wyborców, a w 2018 r. – 54,9%. Wybory do Parlamentu Europejskiego cieszyły się znacznie mniejszym zainteresowaniem (23,8% w 2014 r.).

Uwagi metodyczne

Dane przedstawione w publikacji dotyczą lat 2014-2018. W przypadku braku informacji za cały ten okres zaprezentowano najbardziej aktualne, dostępne dane.

Demografia

Informacje o liczbie i strukturze ludności opracowano według krajowej definicji zamieszkania. Oznacza to, że bilans nie obejmuje osób przybyłych z zagranicy na pobyt czasowy (bez względu na okres ich czasowego przebywania), natomiast ujmuje stałych mieszkańców Polski przebywających czasowo za granicą (bez względu na okres ich nieobecności). Od 2010 r. podstawą (bazą wyjściową) bilansu są wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z dnia 31.03.2011 r., a dane składowe (urodzenia, zgony i migracje) pochodzą z rejestrów urzędów stanu cywilnego i biur ewidencji poszczególnych gmin oraz z rejestru PESEL.

Dane o liczbie ludności i strukturze zostały opracowane metodą bilansową, według następującego schematu:

$$Lk = Lp + U - Z + ZS - WS + ZC - WC + (-) ZA;$$

Lp – stan ludności na początek okresu (roku);

U – urodzenia żywe;

Z – zgony;

ZS – zameldowania na pobyt stały (z innych jednostek podziału terytorialnego i z zagranicy);

WS – wymeldowania z pobytu stałego (do innych jednostek podziału terytorialnego i za granicę);

ZC – zameldowania na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (z innych jednostek podziału terytorialnego);

WC – wymeldowania z pobytu czasowego ponad 3 miesiące (do innych jednostek podziału terytorialnego);

ZA – przesunięcia ludności z tytułu zmian administracyjnych;

Lk – stan ludności na końcu okresu (roku).

Przez ludność w **wieku produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w **wieku mobilnym**, tj. w wieku 18-44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni – 45-64 lata, kobiety – 45-59 lat. Przez ludność w wieku nieprodukcyjnym rozumie się ludność w **wieku przedprodukcyjnym**, tj. 0-17 lat oraz ludność w **wieku poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

Biologiczne grupy wieku – trzy podstawowe biologiczne grupy wieku, których granice (w latach) mają charakter umowny. W praktyce badań statystycznych najczęściej stosowane jest grupowanie:

- 0-14 lat – dzieci (młodość demograficzna),

- 15-64 lat – ludność dorosła,

- 65 lat i więcej – ludzie w starszym wieku (starość demograficzna).

Ruch naturalny ludności – fakty urodzeń i zgonów, a także zawierania związków małżeńskich oraz rozwodzenia się (i separacji), powodujące zmiany w stanie liczebnym i strukturze ludności według płci, wieku i stanu cywilnego.

Przyrost (ubytek) naturalny ludności jest to różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie. **Przyrost (ubytek) rzeczywisty** ludności – suma przyrostu naturalnego ludności oraz salda migracji wewnętrznych i zagranicznych (stałych i czasowych).

Urodzenie żywe – jest to całkowite wydalenie lub wydobycie z ustroju matki noworodka, niezależnie od czasu trwania ciąży, który po takim wydalaniu lub wydobyciu oddycha bądź wykazuje jakiegokolwiek inne oznaki życia, jak: czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli, bez względu na to, czy sznur pępowiny został przecięty lub łożysko zostało oddzielone.

Zgon – trwałe, czyli nieodwracalne ustanie czynności narządów niezbędnych do życia (niezależnie od okresu po urodzeniu żywym), w konsekwencji czego następuje ustanie czynności życiowych całego ustroju. **Przyczyny zgonu** – wszystkie choroby, stany chorobowe oraz urazy lub zatrucia, które spowodowały zgon lub przyczyniły się do zgonu, a także okoliczności wypadku lub umyślnego działania, których skutkiem były te urazy.

Współczynnik płodności ogółem – stosunek liczby urodzeń żywych w danym okresie do liczby kobiet będących w wieku rozrodczym (15-49 lat). Współczynnik liczony jest dla okresów nie krótszych niż rok. Wyraża średnią liczbę dzieci urodzonych w ciągu badanego okresu przypadającą na 1000 kobiet (lub na 100 kobiet) w wieku rozrodczym.

Współczynnik reprodukcji brutto – liczba córek urodzonych przeciętnie przez kobietę przy założeniu, że kobieta będąc w wieku rozrodczym (15-49 lat) rodzić będzie z częstotliwością, jaką charakteryzują się wszystkie kobiety rodzące w roku, dla którego oblicza się współczynnik (niezmienne współczynniki płodności). Współczynnik reprodukcji brutto jest iloczynem współczynnika dzietności i wskaźnika wyrażającego udział urodzeń płci żeńskiej w ogólnej liczbie urodzeń żywych.

Współczynnik reprodukcji netto – liczba córek, które urodziłaby przeciętnie kobieta (przy analogicznych założeniach jak dla współczynnika reprodukcji brutto), z wyeliminowaniem tych córek, które – jak wynika z aktualnych tablic trwania życia – nie dożyją do wieku swoich matek. Współczynnik wyraża stopień zastępowania pokoleń matek przez córki.

Współczynnik dzietności oznacza liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezienne.

Współczynnik dynamiki demograficznej – stosunek liczby urodzeń żywych w danym okresie (najczęściej 1 roku) do liczby zgonów w tym okresie (liczba urodzeń przypadająca na 1 zgon).

Migracje ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w połączeniu z przekroczeniem granicy jednostki administracyjnej podziału terytorialnego kraju (migracje wewnętrzne) lub granicy państwa (migracje zagraniczne). **Migracje wewnętrzne** – zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, w tym w przypadku gmin miejsko-wiejskich zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie. **Migracje zagraniczne** – wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy. **Saldo migracji** jest to różnica między napływem i odpływem ludności w danej jednostce administracyjnej (terytorialnej).

Migracje na pobyt stały – migracje związane ze zmianą miejsca zamieszkania na pobyt stały. W świetle prawa polskiego migracje związane z dokonaniem w biurze ewidencji ludności: zameldowania na pobyt stały po przybyciu z innego miejsca w kraju lub z zagranicy, wymeldowania związanego z wyjazdem za granicę na pobyt stały. Imigracja – przyjazdy z zagranicy w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy. Emigracja – wyjazdy za granicę w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy. **Migracje długookresowe** – migracje na co najmniej 12 miesięcy. Ze względu na niedostateczną jakość danych dotyczących migracji zagranicznych na pobyt stały za 2015 r., dane te, a także dane o migracjach długookresowych nie są publikowane. W związku z tym w bilansie ludności za 2015 r. wykorzystano dane o migracjach zagranicznych na pobyt stały za 2014 r.

Zdrowie

Dane z zakresu ochrony zdrowia opracowano na podstawie wyników badań statystycznych GUS, danych Ministerstwa Zdrowia, Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego — PZH, Instytutu Gruźlicy i Chorób Płuc, Instytutu Onkologii, Instytutu Psychiatrii i Neurologii oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dane na temat samooceny stanu zdrowia, ograniczeń codziennej aktywności oraz długotrwałych problemów zdrowotnych prezentowane są na podstawie reprezentacyjnego badania EU-SILC gospodarstw domowych i dotyczą osób w wieku 16 lat i więcej.

Samoocena stanu zdrowia – ogólny stan zdrowia, a nie obecny. Obejmuje różne wymiary zdrowia, tj. funkcjonowanie fizyczne, społeczne i emocjonalne oraz oznaki i symptomy biomedyczne. Pomija wszelkie odniesienia do wieku.

Długotrwałe problemy zdrowotne – problemy związane ze złym stanem zdrowia lub chorobą; uwzględniany jest także ból, jak również brak zdrowia spowodowany urazami/wypadkami, chorobami wrodzonymi, wadami wrodzonymi itp. Nie ma znaczenia czy problem zdrowotny został zdiagnozowany przez lekarza czy też nie.

Dane o osobach posiadających **prawo wykonywania zawodu medycznego** podaje się na podstawie centralnych rejestrów osób posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego prowadzonych przez naczelne rady samorządów zawodowych: lekarzy i lekarzy dentystów, pielęgniarek i położnych.

Informacje o **pracownikach medycznych** dotyczą pracujących w: placówkach wykonujących działalność leczniczą, praktykach zawodowych – od 2006 r., aptekach oraz od 2005 r. – domach i zakładach pomocy społecznej, żłobkach i klubach dziecięcych. Dane dotyczą pracujących bezpośrednio z pacjentem, tj. bez osób, dla których głównym miejscem pracy jest uczelnia, jednostka administracji państwowej lub samorządu terytorialnego albo NFZ. Dane obejmują osoby pracujące w wymiarze pełnego etatu, w wymiarze godzin przekraczającym pełny etat oraz w niepełnym wymiarze godzin w stosunku do czasu pracy określonego obowiązującymi przepisami dla danego rodzaju pracy, w przypadku jeśli ta praca ma dla nich charakter podstawowy, łącznie z osobami odbywającymi staż.

Lekarz – zawód medyczny, który polega na udzieleniu przez osobę posiadającą wymagane kwalifikacje, potwierdzone odpowiednimi dokumentami, świadczeń zdrowotnych w szczególności: badaniu stanu zdrowia, rozpoznawaniu chorób, zapobieganiu im, leczeniu, rehabilitacji chorych, udzielaniu porad lekarskich, a także wydawaniu opinii i orzeczeń lekarskich.

Lekarz dentysta – zawód medyczny, który polega na udzieleniu przez osobę posiadającą wymagane kwalifikacje, potwierdzone odpowiednimi dokumentami, świadczeń zdrowotnych w zakresie chorób zębów, jamy ustnej, części twarzowej czaszki oraz okolic przyległych.

Pielęgniarka – osoba posiadająca prawo wykonywania zawodu stwierdzone albo przyznane przez właściwą okręgową radę pielęgniarek i położnych. Wykonywanie zawodu pielęgniarki polega na udzielaniu świadczeń zdrowotnych, a w szczególności: świadczeń pielęgnacyjnych, zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych, rehabilitacyjnych oraz z zakresu promocji zdrowia.

Położna – zawód medyczny, który polega na udzielaniu przez osobę posiadającą wymagane kwalifikacje, potwierdzone odpowiednimi dokumentami świadczeń zdrowotnych, a w szczególności: świadczeń pielęgnacyjnych, zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych, rehabilitacyjnych oraz z zakresu promocji zdrowia w zakresie opieki nad kobietą, kobietą ciężarną, rodzącą, położnicą, noworodkiem.

Przez pielęgniarkę należy rozumieć też pielęgniara, a przez położną – również położnego.

Dane o **specjalistach** dotyczą lekarzy i lekarzy dentystów ze specjalizacją II stopnia oraz od 2005 r. posiadających tytuł specjalisty w odpowiedniej dziedzinie medycyny, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentystów (Dz. U. 2013 poz. 26).

Dane o **zachorowaniach** podaje się według Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (X Rewizja), obowiązującej od 1987 r.

Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku x lat – podstawowy element tablicy trwania życia wyrażający średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia osoba w wieku x przy założeniu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.

Edukacja

Dane z zakresu oświaty, a od roku akademickiego 2017/18 również z zakresu szkolnictwa wyższego, pochodzą z administracyjnych systemów informacyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Do prezentacji wyników i zdawalności egzaminów wykorzystano dane komisji egzaminacyjnych. Pozostałe informacje, w tym dotyczące kształcenia osób dorosłych, pochodzą ze sprawozdawczości GUS.

Informacje na temat wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego, ponadpodstawowego i ponadgimnazjalnego zaprezentowano według stanu organizacyjnego ustroju szkolnego regulowanego przez przepisy ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. Informacje dotyczące uczelni do roku akademickiego 2017/18 uwzględniają zasady ich działania wynikające z ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r., a od roku akademickiego 2018/19 – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. Zmiany stanu prawnego miały wpływ na zakres przedstawionych danych statystycznych (m. in. w zakresie liczby uczniów i absolwentów odpowiednich szkół na różnych poziomach edukacji), co należy uwzględnić analizując dane statystyczne na temat edukacji.

Od roku szkolnego 2004/05 dzieci 6-letnie są objęte obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w placówkach wychowania przedszkolnego, z wyjątkiem lat szkolnych 2011/12- 2015/16, w których dotyczyło to dzieci 5-letnich.

W latach szkolnych 2009/10-2013/14 dzieci 6-letnie na wniosek rodziców mogły rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej. W roku szkolnym 2014/15 został nałożony obowiązek szkolny na dzieci 6-letnie urodzone w pierwszej połowie 2008 r., a w roku szkolnym 2015/16 obowiązek ten objął już wszystkie dzieci 6-letnie. Od roku szkolnego 2016/17 obowiązek szkolny nałożono na dzieci 7-letnie, przy czym na wniosek rodziców dzieci 6-letnie mogą rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej.

Wprowadzana od 1 września 2017 r. reforma ustroju szkolnego docelowo wprowadza 8-letnią szkołę podstawową, 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letnią branżową szkołę I stopnia, 2-letnią branżową szkołę II stopnia oraz likwiduje gimnazja.

W latach szkolnych 2017/18 i 2018/19:

- 1) w szkołach podstawowych kształciły się pierwsze roczniki uczniów realizujących program klasy VII i VIII, co skutkowało brakiem absolwentów z lat szkolnych 2016/17 i 2017/18 (przejście z 6- na 8-letnią szkołę podstawową),
- 2) nie odbywał się nabór do klasy pierwszej gimnazjów, które ulegają likwidacji. Oddziały na poziomie klas II i III funkcjonowały w wygaszanych gimnazjach lub jako oddziały gimnazjalne w innych typach szkół. Absolwenci gimnazjum z lat szkolnych 2016/17 i 2017/18 mogli kontynuować naukę w branżowej szkole I stopnia, 4-letnim technikum lub 3-letnim liceum ogólnokształcącym,
- 3) w szkołach branżowych I stopnia pozostali jeszcze uczniowie oddziałów zasadniczych szkół zawodowych (istniejących do roku szkolnego 2016/17). Absolwenci branżowych szkół I stopnia docelowo będą mogli kontynuować naukę w branżowych szkołach II stopnia, które będą utworzone od roku szkolnego 2020/21.

Przez **szkołę** rozumie się jednostkę organizacyjną powołaną na podstawie aktu założycielskiego lub wpisu do ewidencji przez organ administracji rządowej, jednostkę samorządu terytorialnego, osobę prawną lub osobę fizyczną na mocy przepisów ustawy Prawo oświatowe. Szkoła prowadzi kształcenie określonego rodzaju i na określonym poziomie, posiada statut nadany przez organ lub osobę prowadzącą szkołę, określający m.in. jej nazwę, typ, organ prowadzący oraz organizację wewnętrzną.

Oddział – podstawowa jednostka organizacyjna szkoły, którą stanowi grupa uczniów pobierających naukę w tej samej klasie.

Absolwenci są to osoby, które ukończyły klasę programowo najwyższą w danym typie szkoły i otrzymały świadectwo ukończenia tej szkoły. **Absolwent uczelni** to osoba, która uzyskała dyplom stwierdzający ukończenie studiów wyższych. **Absolwenci studiów magisterskich** (jednolitych, drugiego stopnia) uzyskują tytuły magistra (w zależności od kierunku studiów): magistra ekonomii, magistra filologii, itd., lekarza medycyny, lekarza stomatologa, lekarza weterynarii. **Absolwenci studiów pierwszego stopnia** uzyskują (w zależności od kierunku studiów) tytuł zawodowy inżyniera lub licencjata.

Placówki wychowania przedszkolnego są to placówki przeznaczone dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, zapewniające dzieciom opiekę oraz mające na celu przygotowanie ich do nauki w szkole. Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczane są przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

Liczba miejsc w przedszkolu – liczba zadeklarowanych miejsc w arkuszu organizacyjnym placówki, brana pod uwagę przy obliczaniu wskaźnika dostępności do wychowania przedszkolnego.

Szkoła podstawowa – szkoła 8-letnia, w której w ostatnim roku nauki przeprowadza się obowiązkowy egzamin ósmoklasisty sprawdzający wiadomości i umiejętności ucznia lub słuchacza określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Struktura organizacyjna szkół podstawowych obejmuje klasy I–VIII, w których nauka jest obowiązkowa. Do roku szkolnego 2015/16 była to szkoła 6-letnia, w której nauka była obowiązkowa i w ostatnim roku nauczania przeprowadzany był obowiązkowy sprawdzian szóstoklasisty.

Gimnazjum – funkcjonująca do roku szkolnego 2018/19 szkoła kształcąca młodzież w cyklu trzyletnim. Nauka w gimnazjum była obowiązkowa. Warunkiem formalnym przyjęcia do gimnazjum było ukończenie szkoły podstawowej. W ostatnim roku nauki przeprowadzano obowiązkowy egzamin zewnętrzny, którego wynik był brany pod uwagę przy ubieganiu się o przyjęcie do szkoły ponadgimnazjalnej lub ponadpodstawowej.

Branżowe szkoły I stopnia są to 3-letnie szkoły dające wykształcenie zasadnicze branżowe, umożliwiające uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie po zdaniu egzaminu, a także dalsze kształcenie w branżowych szkołach II stopnia lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych począwszy od klasy drugiej. W latach szkolnych 2017/18 i 2018/19 do szkół tych przyjmowani byli absolwenci gimnazjów. Branżowe szkoły I stopnia powstały z przekształcenia 3-letnich zasadniczych szkół zawodowych.

Licea ogólnokształcące są szkołami, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Nauka trwa 3 lata (dla absolwentów gimnazjów) lub 4 lata (dla absolwentów szkół podstawowych), a w szkołach dwujęzycznych (oddziałach dwujęzycznych) z klasą wstępną – o jeden rok więcej. Absolwenci liceów ogólnokształcących po ukończeniu klasy programowo najwyższej uzyskują wykształcenie średnie, co daje im możliwość ubiegania się o przyjęcie do szkół policealnych. Po zdaniu egzaminu maturalnego uzyskują prawo do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe.

Od roku szkolnego 2012/13 wstrzymany został nabór do pierwszych klas liceów profilowanych (dla młodzieży i dorosłych), uzupełniających liceów ogólnokształcących (dla młodzieży i dorosłych), uzupełniających techników dla młodzieży oraz techników i zasadniczych szkół zawodowych dla dorosłych, a od roku szkolnego 2013/14 także techników uzupełniających dla dorosłych. Szkoły te zlikwidowano lub przekształcano w licea ogólnokształcące dla dorosłych.

Technika są szkołami 4-letnimi (dla absolwentów gimnazjów) lub 5-letnimi (dla absolwentów szkół podstawowych), których ukończenie umożliwia, po zdaniu egzaminu, uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe lub kwalifikacje w zawodzie, a także uzyskanie świadectwa dojrzałości (po zdaniu egzaminu maturalnego). Kształcenie zawodowe odbywa się w zawodach określonych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 marca 2017 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. 2017 poz. 622).

Szkoły policealne są szkołami umożliwiającymi osobom posiadającym wykształcenie średnie uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie. Do szkół policealnych zaliczono policealne szkoły zawodowe i kolegia pracowników służb społecznych. Nauka w szkołach policealnych trwa nie więcej niż 2,5 roku. W przypadku policealnych szkół zawodowych nauka obejmuje wszystkie kwalifikacje wyodrębnione w zawodzie, a absolwenci po zdaniu wymaganych egzaminów zewnętrznych otrzymują dyplom potwierdzający kwalifikacje w zawodzie.

Kwalifikacyjny kurs zawodowy – uwzględnia podstawę programową kształcenia w zawodach w zakresie jednej kwalifikacji. Jego ukończenie umożliwia przystąpienie do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w zakresie tej kwalifikacji. Kursy te prowadzone są w publicznych i niepublicznych placówkach oświatowych, a także w centrach kształcenia praktycznego i ustawicznego. Po ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego, absolwenci kursu powinni przystąpić do państwowego egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie. Warunkiem uzyskania dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe jest zdanie egzaminu ze wszystkich kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie oraz posiadanie odpowiedniego dla danego zawodu poziomu wykształcenia. Egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie przeprowadzany jest w tym samym terminie i na tych samych zasadach zarówno dla uczniów i absolwentów szkół, jak i dla słuchaczy kwalifikacyjnych kursów zawodowych.

Dane o **nauczycielach**, poza nauczycielami akademickimi, dotyczą nauczycieli (łącznie z nauczycielami religii) zatrudnionych przy realizacji obowiązujących zajęć edukacyjnych, tj. bez wychowawców świetlic, bibliotekarzy, prowadzących wyłącznie zajęcia pozalekcyjne itp. Dane o **nauczycielach akademickich** dotyczą zatrudnionych na stanowiskach: profesora, docenta, adiunkta, asystenta oraz zatrudnionych na pozostałych stanowiskach dydaktycznych: starszego wykładowcy, wykładowcy, lektora, instruktora, dyplomowanego bibliotekarza i dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej. Dane o nauczycielach dotyczą pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych.

Prezentowane oraz wykorzystane do obliczenia wskaźników dane na temat studentów i absolwentów uczelni oraz studiów doktoranckich nie obejmują cudzoziemców, natomiast wśród słuchaczy studiów podyplomowych nie uwzględniono również uczestników zajęć w szkołach resortu obrony oraz resortu spraw wewnętrznych. Studentów wykazano tyle razy, na ilu kierunkach studiowali. Jeżeli absolwent w danym roku akademickim ukończył dwa i więcej kierunków studiów, to również został wykazany wielokrotnie. Dane obejmują także informacje na temat jednostek organizacyjnych uczelni mieszczących się poza granicami kraju. Wykazano je dla poszczególnych województw, na terenie których mieściła się ich jednostka macierzysta.

Uczelnia – jednostka stanowiąca część systemu nauki i edukacji, prowadząca studia na co najmniej jednym kierunku.

Studia wyższe – studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, prowadzone przez uczelnię uprawnioną do ich prowadzenia.

Studia pierwszego stopnia (licencjackie i inżynierskie) – forma kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający świadectwo dojrzałości, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji pierwszego stopnia.

Studia drugiego stopnia (uzupełniające studia magisterskie) – forma kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający co najmniej kwalifikacje pierwszego stopnia, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji drugiego stopnia.

Jednolite studia magisterskie – forma kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający świadectwo dojrzałości, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji drugiego stopnia.

Studia doktoranckie – studia przygotowujące do uzyskania stopnia naukowego doktora, prowadzone przez uprawnioną jednostkę organizacyjną uczelni, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

utworzony na podstawie odrębnych przepisów, na które są przyjmowani kandydaci posiadający kwalifikacje drugiego stopnia, kończące się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia.

Studia podyplomowe – forma kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający kwalifikacje co najmniej pierwszego stopnia, prowadzona w uczelni, instytucie naukowym Polskiej Akademii Nauk, instytucie badawczym lub Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji podyplomowych.

Student uczelni – osoba kształcąca się na studiach pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolitych studiach magisterskich, wpisana do ewidencji studentów w uczelniach, łącznie ze studentami korzystającymi z urlopów dziekańskich. Słuchacze studiów podyplomowych i doktoranckich tworzą odrębne zbiorowości.

Tytuł zawodowy – tytuł licencjata, inżyniera, magistra, magistra inżyniera lub tytuł równorzędny.

Stopień naukowy – stopień doktora, stopień doktora habilitowanego określonej dziedziny nauki lub dziedziny sztuki w zakresie danej dyscypliny naukowej bądź artystycznej. Stopnie naukowe nadawane są w jednostkach organizacyjnych, które posiadają uprawnienia do ich nadawania.

Przewód doktorski – ogół postępowania w trakcie nadawania stopnia naukowego doktora prowadzony przez uprawnioną jednostkę organizacyjną szkoły wyższej lub innej placówki naukowej, nad którym czuwa specjalnie powołana komisja.

Grupa kierunków studiów – kierunki studiów wykazane zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Kierunków Kształcenia (ISCED-F 2013).

Stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – forma pomocy materialnej adresowana do uczniów szkół artystycznych, którzy uzyskali w semestrze bardzo dobrą średnią ocen z przedmiotów artystyczno-zawodowych lub zostali laureatami międzynarodowego lub krajowego konkursu artystycznego. O przyznanie stypendium uczeń może się ubiegać nie wcześniej niż po ukończeniu pierwszego roku nauki i nie częściej niż raz w roku. Stypendia przyznaje, określa ich liczbę oraz wysokość, minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, odrębnie w każdym roku szkolnym.

Stypendium Ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania – forma pomocy materialnej adresowana do uczniów posiadających wybitne osiągnięcia edukacyjne, w szczególności dla:

- laureatów międzynarodowych olimpiad lub laureatów i finalistów olimpiad przedmiotowych o zasięgu ogólnopolskim lub turniejów,
- laureatów konkursów na pracę naukową, organizowanych przez instytucje lub stowarzyszenia naukowe,
- uczniów szkół ponadgimnazjalnych uzyskujących najwyższe wyniki w nauce według indywidualnego programu lub toku nauki,
- uczniów uczestniczących w zajęciach przewidzianych tokiem studiów na podstawie przepisów w sprawie zasad i warunków uczestniczenia wybitnie uzdolnionych uczniów w zajęciach przewidzianych tokiem studiów na kierunkach zgodnych z uzdolnieniami oraz zasad zaliczania tych zajęć,
- uczniów, uzyskujących wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu krajowym lub międzynarodowym.

Stypendium Prezesa Rady Ministrów – forma pomocy materialnej adresowana do wybitnie uzdolnionych uczniów szkół, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości. Stypendium Prezesa Rady Ministrów przyznaje się jednemu uczniowi danej szkoły, który spełnia warunki do otrzymania tej formy świadczenia. Aby otrzymać stypendium Prezesa Rady ministrów należy otrzymać promocję z wyróżnieniem, uzyskując przy tym najwyższą w danej szkole średnią ocen lub wykazywać szczególne uzdolnienia w co najmniej jednej dziedzinie wiedzy, uzyskując w niej najwyższe wyniki, a w pozostałych dziedzinach wiedzy wyniki co najmniej dobre. Stypendium jest przyznawane przez Prezesa Rady Ministrów na okres od września do czerwca w danym roku szkolnym.

Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego/akademickiego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Poziom wykształcenia – najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie lub formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu jest uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły, niezależnie od trybu jej ukończenia (dziennie, wieczorowo, zaocznie czy eksternistycznie).

Kształcenie osób dorosłych – kształcenie w szkołach dla dorosłych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny.

Kształcenie formalne – nauka w systemie szkolnym – na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczych szkół zawodowych, szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych, szkół policealnych, jak również kształcenie na poziomie studiów wyższych i doktoranckich. Kształcenie prowadzone jest przez instytucje szkolne i edukacyjne, publiczne i niepubliczne, uprawnione do nauczania. Odbywa się zgodnie z zatwierdzonymi programami nauczania. Kształcenie oparte jest na standardach przyjętych w systemie oświaty i wychowania oraz szkolnictwa wyższego zatwierdzonymi obowiązującymi uregulowaniami prawnymi. Prowadzi do uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o ukończeniu szkoły, certyfikatem, dyplomem.

Kształcenie pozaformalne – zorganizowane działania edukacyjne, które nie odpowiadają definicji edukacji szkolnej. Kształcenie pozaformalne nie powoduje zmiany w poziomie wykształcenia. Prowadzi zazwyczaj do zdobywania i poszerzania umiejętności w różnych dziedzinach życia zawodowego, społecznego, jak również kulturalnego. W odróżnieniu od kształcenia nieformalnego, kształcenie pozaformalne powinno odbywać się przy udziale wykładowcy, instruktora lub nauczyciela.

Kształcenie nieformalne – samodzielne uczenie się respondentów w celu uzyskania wiedzy lub doskonalenia umiejętności, powinno odbywać się bez udziału nauczyciela. Odbywa się poza zorganizowanymi formami edukacji szkolnej i pozaszkolnej.

Rynek pracy

Dane o **aktywności ekonomicznej ludności** obejmują osoby w wieku 15 lat i więcej będące członkami gospodarstw domowych i prezentowane są na podstawie reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Badanie prowadzone jest metodą obserwacji ciągłej, tj. aktywność ekonomiczną ludności bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału; badanie nie obejmuje osób bezdomnych oraz nieobecnych w gospodarstwie domowym 12 miesięcy i więcej. Wyniki BAEL zostały uogólnione w oparciu o bilanse ludności w wieku 15 lat i więcej przebywającej w gospodarstwach domowych.

Podstawowe kryterium podziału na aktywnych zawodowo i biernych zawodowo stanowi praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy. Do aktywnych zawodowo zaliczono osoby pracujące i bezrobotne.

Do **pracujących** zaliczono osoby, które w badanym tygodniu:

- wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność poza rolnictwem albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego, rodzicielskiego lub wypoczynkowego, z innych powodów), jeżeli przerwa w pracy wynosiła mniej niż 3 miesiące; jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium w przypadku

pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia.

Za **bezrobotne** uznano osoby w wieku 15-74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:

- w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
- w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy,
- były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Do **biernych zawodowo** zaliczono osoby, które nie zostały zakwalifikowane jako pracujące lub bezrobotne.

Współczynnik aktywności zawodowej obliczono jako udział aktywnych zawodowo (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

Wskaźnik zatrudnienia obliczono jako udział pracujących (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

Informacje o zatrudnionych w warunkach zagrożenia opracowano na podstawie rocznego sprawozdania o warunkach pracy (Z-10) obejmującego podmioty gospodarki narodowej w wybranych sekcjach PKD o liczbie pracujących wynoszącej 10 i więcej osób.

Prezentowane dane o **czasie pracy** opracowano na podstawie sprawozdania na formularzu posiadającym symbol Z-06. Sporządzają je podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób oraz jednostki sfery budżetowej niezależnie od liczby zatrudnionych, bez zatrudnionych w rolnictwie indywidualnym, w organizacjach społecznych, politycznych, związkach zawodowych oraz bez zatrudnionych w działalności w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Czas pracy – czas, w którym pracownik pozostaje w dyspozycji pracodawcy w zakładzie pracy lub w innym miejscu wyznaczonym do wykonywania pracy. Do czasu pracy zalicza się także okresy przerw, w czasie których pracownik pozostawał w dyspozycji zakładu pracy, jeśli nastąpiły z mocy prawa lub za zgodą zakładu pracy (np. choroba pracownika, opieka nad chorym członkiem rodziny, wykonywanie obowiązków społecznych, załatwianie ważnych spraw rodzinnych, urlopy wypoczynkowe, bezpłatne), a także nieobecności nieusprawiedliwione.

Czas przepracowany w godzinach normalnych – czas przepracowany w wymiarze normalnym, obowiązującym daną grupę pracowników.

Czas przepracowany w godzinach nadliczbowych – czas przepracowany ponad obowiązujące pracownika normy czasu pracy, a także praca wykonywana ponad przedłużony dobowy wymiar czasu pracy, wynikający z obowiązującego pracownika systemu i rozkładu czasu pracy, za które pracownik nie otrzymuje dnia wolnego od pracy natomiast otrzymuje dodatkowe wynagrodzenie.

Czas nieprzepracowany – część nominalnego czasu pracy, w ciągu którego pracownik był nieobecny w pracy lub nie przystąpił do niej, bez względu na powód.

Dane na temat **popytu na pracę** pochodzą z badania GUS na formularzu o symbolu Z- 05. Badanie to jest prowadzone metodą reprezentacyjną z częstotliwością kwartalną i obejmuje podmioty gospodarki narodowej o liczbie zatrudnionych 1 lub więcej osób.

Wolne miejsca pracy to miejsca pracy powstałe w wyniku ruchu zatrudnionych, bądź nowo utworzone, w stosunku do których spełnione zostały jednocześnie trzy warunki:

- 1) miejsca pracy w dniu sprawozdawczym nie były faktycznie obsadzone,
- 2) pracodawca czynił starania, aby znaleźć osoby chętne do podjęcia pracy,
- 3) w przypadku znalezienia właściwych kandydatów, pracodawca byłby gotów do natychmiastowego przyjęcia tych osób.

Wskaźnik wolnych miejsc pracy – udział wolnych miejsc pracy w sumie zagospodarowanych i niezagospodarowanych miejsc pracy (w latach 2015-2016 – odsetek niewykorzystanych miejsc pracy).

Nowo utworzone miejsca pracy - miejsca pracy powstałe w wyniku zmian organizacyjnych, rozszerzenia lub zmiany profilu działalności oraz wszystkie miejsca pracy w jednostkach nowo powstałych.

Informacje dotyczące **wynagrodzeń** opracowano na podstawie prowadzonego co 2 lata reprezentacyjnego badania struktury wynagrodzeń według zawodów za październik danego roku, obejmującego podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Dane dotyczą pełno- i niepełnozatrudnionych, którzy otrzymali wynagrodzenie za cały miesiąc, bez zatrudnionych w organizacjach: społecznych, politycznych, związków zawodowych i innych.

Przeciętne wynagrodzenie brutto to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku do podziału lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą.

Dane o **bezrobotnych zarejestrowanych** obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 czerwca 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2019 poz. 1482, z późniejszymi zmianami), określone są jako bezrobotne. Pod pojęciem **bezrobotnego** należy rozumieć osobę, która ukończyła 18 lat i nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest osobą niezatrudnioną i niewykonywującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, z dodatkowymi wyłączeniami dotyczącymi źródeł dochodów zapisanymi w ustawie.

Kultura

Źródłem danych z zakresu kultury są badania statystyczne realizowane przez Główny Urząd Statystyczny prowadzone metodą pełną.

Biblioteka to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. Placówka, która służy rozwijaniu i zaspakajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych ogółu społeczeństwa oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury jest **biblioteką publiczną**.

Biblioteka naukowa służy potrzebom nauki i kształcenia, zapewnia dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierających wyniki badań naukowych. Prowadzi działalność naukowo-badawczą w zakresie bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, a także w zakresie obsługiwanych przez nie dziedzin nauki.

Biblioteki pedagogiczne są to jednostki służące w szczególności potrzebom kształcących się i doskonalących nauczycieli, studentów przygotowujących się do zawodu nauczyciela oraz słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli. Księgozbiór tych bibliotek obejmuje literaturę fachową z zakresu pedagogiki i innych dziedzin nauk oraz literaturę piękną i społeczno-ekonomiczną.

Biblioteki zakładów pracy nie stanowią jednolitej sieci bibliotecznej. Obejmują one **biblioteki fachowe** (instytucji, urzędów, przedsiębiorstw, zakładów usługowych, muzeów, teatrów itp.) oraz **ośrodki informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej** – placówki informacyjno-biblioteczne, wchodzące w skład sieci informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (inte). Nie zalicza się do nich bibliotek

o statusie biblioteki naukowej. Biblioteki fachowe zaspokajają potrzeby zakładów pracy w zakresie materiałów i informacji z odpowiednich dziedzin wiedzy niezbędnych do wykonywania zadań i doskonalenia zawodowego pracowników. W zakładach pracy działają także **biblioteki fachowo-beletrystyczne**, dysponujące księgozbiorem fachowym właściwym dla charakteru instytucji, która je powołała i zbiorami z dziedziny beletrystyki.

Czytelnik (użytkownik aktywnie wypożyczający) – osoba zarejestrowana w bibliotece, która wypożyczyła na zewnątrz co najmniej jedną pozycję w okresie sprawozdawczym.

Księgozbiór obejmuje wydawnictwa periodyczne (książki i broszury) i wydawnictwa nieperiodyczne (gazety i czasopisma). **Książka** to wydawnictwo zwarte, zawierające co najmniej 49 stron, nie licząc okładki, wydane w danym kraju i ogólnie dostępne. Jednostką obliczeniową księgozbioru jest **wolumin**, czyli tom zarejestrowany w księdze inwentarzowej. W przypadku periodyków jest to zbiór numerów danego czasopisma lub gazety stanowiący jedną pozycję inwentarzową.

Centra kultury – instytucje kultury prowadzące wielokierunkową działalność animacyjną, polegającą na inicjowaniu, pobudzaniu i wspieraniu aktywności kulturalnej grup społecznych i środowisk lokalnych, posiadające stały program kulturalny, zespół wykwalifikowanych pracowników (animatorów lub instruktorów, pedagogów, edukatorów) oraz odpowiednią infrastrukturę (pomieszczenia i urządzenia). Istotą działalności centrów kultury jest edukacja kulturalna, edukacja artystyczna i animacja społeczna.

Domy kultury prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną. Mieszczą się w odrębnym, specjalnie wzniesionym lub adaptowanym budynku, zazwyczaj z salą widowiskowo-kinową, z odpowiednio przystosowanymi pomieszczeniami i urządzeniami do prowadzenia specjalistycznej działalności kulturalnej.

Ośrodki kultury (miejskie, miejsko-gminne, gminne) są wielofunkcyjnymi instytucjami społeczno-kulturalnymi integrującymi, wokół wspólnego programu, działalność istniejących w danej miejscowości autonomicznych instytucji kultury i innych podmiotów prowadzących działalność kulturalną. **Centra kultury i sztuki** mogą być traktowane jako domy kultury lub ośrodki kultury w zależności od statutowego określenia rodzaju jednostki.

Kluby są instytucjami prowadzącymi działalność kulturalną w środowisku lokalnym we współpracy z instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami: kulturalnymi, społecznymi i politycznymi. Posiadają jedno lub więcej pomieszczeń, odpowiednie wyposażenie (sprzęt audiowizualny, telewizor, prasę itd.). Kluby są otwarte codziennie, jako miejsce organizowania kulturalnego wypoczynku i aktywności społeczności lokalnej. Działalność w klubach prowadzona jest zazwyczaj przez społeczny personel przy pomocy kierownika placówki.

Świetlice to placówki kulturalne posiadające z reguły jedno pomieszczenie, niezbędny sprzęt i obejmujące swoim zasięgiem działania małe grupy środowiska lokalnego. Działalność w nich prowadzona jest zasadniczo przez działaczy społecznych przy pomocy kierownika świetlicy. Nie uważa się za świetlice jednostek zwyczajowo określanych „świetlicami”, które nie prowadzą działalności kulturalnej, a których pomieszczenia służą do innych celów, np. do organizowania narad i konferencji, kursów zawodowych itp.

Do **kursów** (zakończonych i trwających w ciągu roku sprawozdawczego) zaliczono zajęcia o charakterze szkoleniowym trwające co najmniej 16 godzin, mające na celu zdobycie przez ich uczestników nowych umiejętności lub rozwijanie zainteresowań. Nie ujęto szkoleń związanych z nabyciem lub podwyższeniem kwalifikacji zawodowych. Do liczby absolwentów kursów wliczono tylko te osoby, które ukończyły kurs według warunków określonych przez organizatora. Dane o absolwentach dotyczą kursów zakończonych w roku sprawozdawczym.

Do **imprez** organizowanych przez jednostki zalicza się imprezy kulturalne zorganizowane w roku sprawozdawczym, dostępne dla publiczności i dla stałych uczestników kół, klubów, pracowni itp. Nie zalicza się tutaj cyklicznych spotkań członków zespołów, kół, klubów, pracowni specjalistycznych i innych form stałej działalności.

Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

W muzeach specjalistycznych organizowane są **lekcje muzealne** (lub cykl lekcji na jeden temat) dla zorganizowanych grup młodzieży szkolnej, prezentujące zagadnienia z dziedziny historii, sztuki, techniki, nauki itp. lub popularyzujące sztukę wytwórczą w oparciu o technikę i tradycje przy pomocy zgromadzonych w muzeum zabytków.

Kino jest to miejsce i zespół urządzeń technicznych służących do publicznego wyświetlania filmu. Przez **kino stałe** rozumie się jednostkę prowadzącą działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością; w grupie tej znajdują się też kina sezonowe/ czasowe.

Przez **seans filmowy** rozumie się ciągłą projekcję filmu pełnometrażowego z nośnika światłoczułego, magnetycznego lub cyfrowego w zamierzonym i z góry określonym czasie trwania. W przypadku projekcji filmu wieloczęściowego podzielonego na odcinki – projekcję każdej części mającej własną czołówkę i określoną długość uważa się za odrębny seans filmowy. W takiej sytuacji, liczbę widzów wykazuje się w sposób analogiczny. Za seans uważa się również wyświetlenie zestawu filmów krótkometrażowych (np. tzw. poranki dla dzieci).

Nauka, technologia i innowacje

Źródłem informacji z zakresu działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej, ochrony własności intelektualnej jest sprawozdawczość GUS oraz dane Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Działalność badawcza i rozwojowa (B+R) to ogół działań polegających na prowadzeniu i wspieraniu badań naukowych i prac rozwojowych. Jest to praca twórcza, prowadzona w sposób metodyczny, podejmowana w celu zwiększenia zasobów wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie oraz w celu tworzenia nowych zastosowań dla wiedzy już istniejącej.

Do **pracujących w działalności badawczej i rozwojowej** zaliczono:

- 1) w kategorii pracowników naukowo-badawczych:
 - a) pracowników naukowych, naukowo-dydaktycznych, badawczo-technicznych, inżynierskich i technicznych w jednostkach wyspecjalizowanych badawczo oraz uczestników studiów doktoranckich prowadzących prace badawczo-rozwojowe,
 - b) pracowników naukowych i innych pracujących w działalności badawczej i rozwojowej w podmiotach gospodarczych prowadzących prace badawcze i rozwojowe;
- 2) w kategorii techników i pracowników równorzędnych – pracowników, którzy uczestniczą w działalności badawczej i rozwojowej wykonując zadania naukowe i techniczne zazwyczaj pod kierunkiem pracowników naukowo-badawczych;
- 3) w kategorii pozostały personel – pracowników na stanowiskach robotniczych oraz administracyjno-ekonomicznych uczestniczących w realizacji prac badawczych i rozwojowych lub bezpośrednio z nimi związanych.

Wynalazek podlegający opatentowaniu – rozwiązanie o charakterze technicznym, które jest nowe, posiada poziom wynalazczy i nadaje się do przemysłowego stosowania. Wynalazek uważa się za nowy, jeśli nie jest on częścią stanu techniki. Uznaje się, iż wynalazek posiada poziom wynalazczy, gdy nie wynika on dla znawcy, w sposób oczywisty, ze stanu techniki. Za nadający się do przemysłowego stosowania uznaje się wynalazek, według którego może być uzyskiwany wytwór lub wykorzystany sposób, w rozumieniu technicznym, w jakiegokolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa. Po udzieleniu patentu dokonuje się wpisu do rejestru patentowego. Patent obowiązuje przez dwadzieścia lat od daty zgłoszenia wynalazku w Urzędzie Patentowym.

Wzór użytkowy podlegający ochronie jest to nowe i użyteczne rozwiązanie o charakterze technicznym dotyczące kształtu, budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci. Wzór uważa się za rozwiązanie użyteczne, jeżeli pozwala ono na osiągnięcie celu mającego praktyczne znaczenie przy wytwarzaniu lub korzystaniu z wyrobów. Na wzory użytkowe udzielane są prawa ochronne poprzez wydanie świadectwa ochronnego. O udzieleniu prawa ochronnego na wzór użytkowy dokonuje się wpisu do rejestru praw ochronnych. Zakres przedmiotowy prawa ochronnego określają zastrzeżenia ochronne zawarte w opisie ochronnym wzoru użytkowego. Prawo ochronne trwa dziesięć lat od daty zgłoszenia wzoru użytkowego w Urzędzie Patentowym.

Informacje dotyczące dostępu do Internetu w gospodarstwach domowych, celów korzystania z Internetu w celach prywatnych oraz umiejętności cyfrowych podano na podstawie badania wykorzystania technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych w gospodarstwach domowych, prowadzonego metodą reprezentacyjną raz do roku, obejmującego osoby w wieku 16-74 lata.

Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego

Wydatki budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego grupuje się zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o finansach publicznych, tj. w podziale na działy i rozdziały – określające rodzaj działalności oraz paragrafy – określające rodzaj wydatku. Prezentowane dane opracowano zgodnie ze szczegółową klasyfikacją dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych, ustalaną przez Ministra Finansów. Informacje dotyczące budżetów jednostek samorządu terytorialnego opracowano w Głównym Urzędzie Statystycznym na podstawie sprawozdawczości budżetowej Ministerstwa Finansów.

Produkt krajowy brutto (PKB) obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wszystkich sektorów własności albo wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub sumie wartości dodanej brutto wszystkich sekcji i działów powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów.

Nakłady wewnętrzne na prace B+R – wszystkie nakłady bieżące i nakłady inwestycyjne brutto na środki trwałe związane z działalnością B+R prowadzone w jednostce statystycznej w danym okresie sprawozdawczym, bez względu na źródło finansowania.

Nakłady bieżące na działalność B+R obejmują nakłady osobowe i pozostałe nakłady bieżące (w tym te związane z zewnętrznym personelem B+R) związane z działalnością B+R. Nakładami bieżącymi są też usługi i przedmioty (w tym sprzęt) użytkowane i zużywane w ciągu jednego roku. Do nakładów bieżących należy zaliczyć opłaty roczne oraz czynsze z tytułu korzystania ze środków trwałych.

Nakłady osobowe – wynagrodzenia zatrudnionego personelu obejmujące roczne płace i wynagrodzenia oraz wszelkie związane z nimi koszty lub świadczenia dodatkowe, takie jak premie, opcje na akcje, wynagrodzenie za czas urlopu, składki na fundusze emerytalne. Koszty pracy obejmują również inne świadczenia z tytułu zabezpieczenia społecznego oraz podatki od wynagrodzeń.

Nakłady na działalność innowacyjną obejmują nakłady na: badania naukowe i prace rozwojowe (B+R), zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych (gotowej technologii w postaci dokumentacji i praw – patenty, wynalazki nieopatentowane, licencje, ujawnienia know-how, znaki towarowe itp.), zakup oprogramowania komputerowego, nakłady inwestycyjne na środki trwałe niezbędne do wprowadzenia innowacji (maszyny, urządzenia techniczne, narzędzia, środki transportu, budynki, budowle oraz grunty), szkolenie personelu związane z działalnością innowacyjną, marketing dotyczący nowych lub istotnie ulepszonych produktów oraz pozostałe przygotowania do wprowadzenia innowacji produktowych i procesowych.

Pomoc materialna dla studentów i doktorantów – środki pieniężne przekazywane studentom i doktorantom w formie stypendium lub zapomogi, a także zakwaterowanie w domach studenckich i wyżywienie w stołówkach studenckich.

Stypendium socjalne – comiesięcznie wypłacana forma pomocy finansowej przyznawana na okres jednego semestru lub roku akademickiego studentom lub doktorantom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej. Stypendium socjalne może zostać zwiększone osobie studiującej na studiach stacjonarnych znajdującą się w trudnej sytuacji materialnej, z tytułu zamieszkania w domu studenckim lub w obiekcie innym niż dom studencki (również z niepracującym małżonkiem lub dzieckiem studenta), jeżeli codzienny dojazd z miejsca stałego zamieszkania do uczelni uniemożliwiałby lub w znacznym stopniu utrudniał studiowanie.

Przeciętne koszty kształcenia wyliczane są poprzez podział kosztów kształcenia ogółem w uczelni przez liczbę studentów przeliczeniowych. Koszty kształcenia ogółem są liczone jako suma kosztów własnych działalności dydaktycznej, wykorzystanego funduszu pomocy materialnej dla studentów i własnego funduszu stypendialnego.

Spoleczne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego

Dane z badania **Diagnoza społeczna**, prowadzonego do 2015 r. przez Radę Monitoringu Społecznego oraz Wyższą Szkołę Finansów i Zarządzania, dotyczą warunków i jakości życia Polaków. Informacje zbierano dla gospodarstw domowych oraz wszystkich osób, które ukończyły 16 lat i były obecne w momencie przeprowadzania ankiety. Badania miały charakter panelowy (w odstępach kilkuletnich wracano do tych samych gospodarstw i osób).

Dane dotyczące liczby dzieci podlegających obowiązkowi **rocznego przygotowania przedszkolnego** oraz liczby uczniów szkół podstawowych i gimnazjów uprawnionych do dowożenia do placówek oraz korzystających z dodatkowych zajęć (dydaktyczno-wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych i socjoterapeutycznych) pochodzą z administracyjnego systemu informacyjnego Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Dowożenie dzieci do szkół. Jeśli droga dziecka z domu do najbliższego publicznego przedszkola lub oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, szkoły podstawowej i gimnazjum przekracza:

- 1) 3 km – w przypadku dzieci 5- i 6-letnich oraz uczniów klas I-IV szkół podstawowych,
- 2) 4 km – w przypadku uczniów klas V-VIII szkół podstawowych oraz uczniów gimnazjów,

to obowiązkiem gminy jest zapewnienie bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu dziecka lub zwrot kosztów przejazdu dziecka (i opiekuna w przypadku dzieci, które nie ukończyły 7 lat) środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie zapewniają rodzice. Gmina ma również obowiązek zapewnić niepełnosprawnym dzieciom 5-letnim i starszym bezpłatny transport i opiekę w czasie przewozu do najbliższego przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, szkoły podstawowej, gimnazjum lub ośrodka umożliwiającego realizację prawa do korzystania z wychowania przedszkolnego, obowiązku odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki przez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych albo zwrócić koszty przejazdu ucznia i opiekuna środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie zapewniają rodzice.

Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze organizowane są dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnianiu wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego. Liczba uczestników zajęć wynosi do 8 uczniów.

Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne organizowane się dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Zajęcia prowadzą nauczyciele posiadający przygotowanie w zakresie terapii pedagogicznej. Liczba uczestników zajęć wynosi do 5 uczniów.

Zajęcia logopedyczne organizowane są dla uczniów z zaburzeniami mowy, które powodują zakłócenia komunikacji językowej oraz utrudniają naukę. Zajęcia te prowadzą nauczyciele posiadający przygotowanie w zakresie logopedii lub logopedii szkolnej, a liczba uczestników wynosi do 4 uczniów.

Zajęcia socjoterapeutyczne oraz zajęcia o charakterze terapeutycznym organizowane są dla uczniów z dysfunkcjami i zaburzeniami utrudniającymi funkcjonowanie społeczne. Prowadzą je nauczyciele posiadający przygotowanie w zakresie pracy o charakterze terapeutycznym lub socjoterapii, a liczba uczestników zajęć wynosi do 10 uczniów.

Dane o bezrobotnych zarejestrowanych zaprezentowane w tym dziale w szczególności obejmują dane o osobach do 25 roku życia oraz bezrobotnych długotrwale i pochodzą z Portalu Publicznych Służb Zatrudnienia prowadzonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. **Długotrwale bezrobotni** zarejestrowani to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

Dane o frekwencji wyborczej pochodzą ze strony internetowej Państwowej Komisji Wyborczej. **Frekwencja wyborcza** – stosunek liczby oddanych głosów (ważnych kart do głosowania) do ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania.

Methodological notes

The data presented in the publication concern the years 2014-2018. In the absence of information for the entire period, the latest available data were provided.

Demography

The data on the population structure and size have been developed according to the national definition of residence. This means that the population balance does not include persons who have arrived from abroad for temporary stay (regardless of the duration of their temporary stay), but included permanent residents of Poland temporarily staying abroad (regardless of the duration of their absence). The results of the Population and Housing Census held on 31 March 2011 have been the basis (starting point) of the balance since 2010, and the component data (births, deaths and migration) come from the registries of the civil registry offices, municipal registry offices and the PESEL register.

Data on the population size and structure have been compiled using the balance method, according to the following pattern:

$$L_k = L_p + U - Z + ZS - WS + ZC - WC + (-) ZA;$$

L_p – size of population at the beginning of the period (year);

U – life births;

Z – deaths;

ZS – registrations for permanent residence (moving from other units of territorial division and from abroad);

WS – deregistration from permanent residence (in connection with moving to other units of territorial division and abroad);

ZC – registration for temporary stay above 3 months (moving from other units of territorial division);

WC – deregistration from temporary stay above 3 months (in connection with moving to other units of territorial division);

ZA – changes in population size due to administrative changes;

L_k – the population size at the end of the period (year).

The **working age population** refers to males aged 18-64 years and females aged 18-59. The **mobility** (18-44) and **non-mobility** (45-64 for males and 45-59 for females) age groups are distinguished in this category. The non-working age population is defined as the **pre-working age population**, i.e. 0-17 years and the **post-working age population**, i.e. 65 and more for males and 60 and more for femalesj.

Biological age groups – three basic biological age groups whose boundaries (in years) are conventional. The most commonly used grouping in statistical surveys is as follows:

- 0-14 years - children (demographic youth),

- 15-64 years old - adult population,

- 65 years and older - elderly people (demographic old age).

Vital statistics – the facts of births, deaths and contracting marriages and divorcing (and separating), resulting in changes in the population size and distribution according to sex, age and marital status.

Natural increase (decrease) of the population is the difference between the numbers of live births and deaths in a given period. **Actual increase (decrease)** – the sum of natural increase and net internal and international migration (permanent and temporary)..

Live birth – the complete expulsion or extraction of a newborn from its mother, irrespectively of the pregnancy duration. The newborn child after such expulsion or extraction breathes or shows any other signs of life, such as beating of the heart, pulsation of the umbilical cord or muscle contractions depending on the will, whether or not the umbilical cord has been cut or the placenta has been separated.

Death – permanent, that is irreversible arrest of functions of organs necessary to sustain life (regardless of the period after life birth), as a result of which all the life functions of an organism stop. **Causes of death** – all diseases, medical conditions and injuries or poisonings, which caused or led to death, and the circumstances of the accident or deliberate act which caused these injuries.

Total fertility rate – ratio of the number of live births in a given period to the number of women of reproductive age (15-49). The rate is calculated for periods not shorter than one year. It expresses the average number of children born during the given period per 1,000 women (or 100 women) of reproductive age.

Gross reproduction rate – the number of daughters born on average to a woman, assuming that the woman in her reproductive age (15-49) will give birth with the intensity characteristic for all women giving birth in the year for which the rate is calculated (constant fertility rates). Gross reproduction rate is calculated by multiplying the total fertility rate and ratio expressing the share of female births in the total number of live births.

Net reproduction rate – the number of daughters that would be born on average to a woman (according to the same assumptions as for the gross reproduction rate), excluding these daughters who – according to the current life table – will not reach their mother's age. The rate expresses the degree of generation's replacement of mothers by daughters.

Total fertility rate means the number of children that would be born on average to a woman during her whole reproductive period (15-49 years), assuming that in particular phases of this period she would give birth to children with the intensity observed in a given year, i.e. the age-specific fertility rates are treated as constant.

Demographic dynamics rate – ratio of the number of live births to the number of deaths in a given period (number of births per one death).

Population **migration** are population movements related to a change of place of residence (permanent residence or temporary stay) involving crossing the border of administrative unit of territorial division of Poland (internal migration) or the national border (international migration). Internal migration – a change of place of residence (permanent or temporary) in the territory of Poland, related to crossing the administrative border of a gmina, including, in the case of urban-rural gminas, changes of the place of residence within a gmina, i.e. from rural to urban areas and vice versa. International migration – departures abroad and arrivals from abroad in order to settle (for a permanent residence) or for temporary stay. **Net migration** (the balance of migration) is the difference between the numbers of inflow and outflow of the population in a given administrative (territorial) unit.

Migration for permanent residence - migration related to the change of place of permanent residence. According to Polish law, migration related to registrations and deregistrations made in the registry unit of gminas i.e.: registration for permanent residence after arrival from another place in the country or from abroad, deregistration from permanent residence due to departure abroad for permanent residence. Immigration – arrivals from abroad in order to settle (for a permanent residence) or for a temporary stay. Emigration – departures abroad in order to settle (for a permanent residence) or for a temporary stay. **Long-term migration** – migration for at least 12 months. Due to insufficient data quality regarding international migration for permanent residence in 2015, these data as well as data on long-term migrations are not published. Therefore, the data on international migration for permanent residence for 2014 were used in the population balance for 2015.

Health

Data regarding health care were prepared based on the results of surveys conducted by Statistics Poland, data of the Ministry of Health, the National Institute of Public Health – National Institute of Hygiene, the Tuberculosis and Lung Diseases Institute, the Institute of Oncology, the Institute of Psychiatry and Neurology and the Ministry of Interior and Administration.

Data on self-perceived general health, limitations of daily activity and long-standing health problems are presented on the basis of a representative EU-SILC household survey and concern persons aged 16 and more.

Self-perceived general health – general rather than present health status. It covers different dimensions of health, i.e. physical, social and emotional functioning and biomedical signs and symptoms. It omits any reference to age.

Long-standing health problems – problems related to ill-health or diseases; pain is included as well as ill-health caused by injuries/accidents, congenital conditions, birth defects, etc. It is irrelevant whether the health problem has been diagnosed by a doctor or not.

Data on **persons entitled to practise medical profession** are quoted on the basis of central registries of persons entitled to practise medical profession maintained by supreme councils of the following professional self-governments: doctors, dentists, nurses and midwives.

Information on **medical personnel** concerns persons employed in: units performing health care activity, professional practices – since 2006, pharmacies and since 2005 – social welfare homes and facilities, nurseries and children's clubs. Data concern persons working directly with a patient, i.e. excluding persons whose primary workplace is university, unit of state or local government administration or the National Health Fund. Data include persons working full time, overtime and part-time in relation to working time defined in regulations mandatory for a given type of work, when this work is their basic employment, including trainees.

Doctor – performing the job of a doctor is providing by a person having required qualifications, confirmed with appropriate documents, health services, in particular: examining health status, diagnosing diseases and preventing them, treatment and rehabilitation of the sick and ill, providing consultations as well as issuing medical statements and opinions.

Dentist – the dentist profession consists in providing by the person holding the required qualifications certified with relevant documentation, health services in the scope of ailments pertaining to teeth, oral cavity, facial part of the skull and adjacent area.

Nurse – a person who holds a nursing license established or granted by the relevant district chamber of nurses and midwives. A nurse provides health services, particularly in the area of nursing, prevention, diagnosis, therapy, rehabilitation and health promotion.

Midwife – a person who has required qualifications, confirmed by appropriate documents, to perform the profession of a midwife, which consists of providing health services, and in particular in the scope of nursing, prevention, diagnosis, therapy, rehabilitation and health promotion services, connected with woman and child care during pregnancy, childbirth and postnatal period.

Nurse should also be understood as a male nurse and midwife – also as a male midwife.

Data on doctor **specialists** and dental **specialists** concern doctors with the second degree specialisation and, since 2005, with specialists title in proper medicine domains in accordance with the resolution of the Minister of Health, dated 2 January 2013 on Doctors and Dentists Specialisations (Journal of Laws 2013 item 26).

Data regarding **disease incidence** are presented according to the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-10 Revision), valid since 1997.

Life expectancy at age x – the basic element of life expectancy table expresses the average number of years of life expected by a person aged x , assuming the mortality rate from the period for which the life expectancy table was prepared.

Education

The educational data, since the academic year 2017/18 including tertiary education, have been derived from the administrative information systems maintained by The Ministry of National Education and the Ministry of Science and Higher Education. Other information, including adult education, comes from the Statistics Poland's surveys.

Information regarding pre-primary, primary, lower secondary, post-primary and upper secondary education has been presented according to the organisational status of the school system regulated by the Education System Act of 7 September 1991 and the Act of 16 December 2016, Law on School Education. Information on higher education institutions until the 2017/18 academic year take account of the principles governing their activities under the Act on Higher Education of 27 July 2005, and from the 2018/19 academic year – the Higher Education and Science Act of 20 July 2018. Changes in the legal status had an impact on the scope of the presented statistical data (including the number of students and graduates of respective schools at various levels of education), which should be taken into account when analysing statistical data on education.

In the 2004/05 school year, an obligatory one year pre-primary education was introduced in pre-primary education establishments for children aged 6 years, with the exception of 2011/12–2015/16 school years when children aged 5 years were covered by compulsory education.

6-year-old children, at the request of parents, were allowed to start education in the first grade of primary school in the 2009/10–2013/14 school years. In the 2014/15 school year, 6-year-old children born in the first half of 2008 began compulsory education in the first grade of the primary school, in the 2015/16 school year – all 6-year-olds born in 2009. Since the 2016/17 school year, children aged 7 have been covered by compulsory education. 6-year old children can start education in the first grade of primary schools at their parents' request.

The reform of the school system of 1 September 2017 eventually implements 8-year primary school, 4-year general secondary school, 5-year technical secondary school, 3-year stage I sectoral vocational school, 2-year stage II sectoral vocational school. Lower secondary schools are being phased out.

In the 2018/19 school year:

- 1) the first cohorts of pupils following the seventh and eighth grade curriculum attended primary schools, which resulted in the lack of graduates from the 2016/17 and 2017/18 school years (transition from a 6-year to 8-year primary school),
- 2) there was no recruitment to grade 1 of lower secondary schools which are being phased out. Grade 2 and 3 sections operated in the phased-out lower secondary schools or as lower secondary school sections in other types of schools. The lower secondary school graduates from the 2016/17 and 2017/18 school years could continue their education in stage I sectoral vocational school, 4-year technical secondary school or 3-year general secondary school,
- 3) the remaining students enrolled in basic vocational school sections pursued their education in stage I sectoral vocational schools (operating until the 2016/17 school year). The stage I sectoral vocational school graduates will be able to continue their education in stage II sectoral vocational schools which will be operational from the 2020/21 school year.

School is understood as an organisational entity established, under provisions of Law on School Education, on the basis of a charter or a record in the register by an administrative body, a local governing body, a legal or natural person. A school conducts training of a specific kind and on a specific level, has a statute conferred by an entity or the head person, specifying its name, type, the governing authority, internal organisation, etc.

Section is the basic organisational entity of a school. A school section comprises a group of pupils being educated in the same grade.

School graduates are persons who completed the highest (according to the curriculum) grade and obtained this school's certificate. **Graduate of a higher education institution** – a person who obtained a diploma certifying the completion of higher education. **Graduates of Master's studies** (second-cycle and long-cycle programmes) are granted the Master's degree (depending on the field of study) in economics, philology, etc. and graduates of medical faculties: general practitioner, dentist, veterinarian. **Graduates of first-cycle programmes** obtain (depending on the field of study) the Engineer's or Bachelor's degree.

Pre-primary establishments are facilities for children from age 3 years until primary school enrollment, providing care and preparing for learning at school. Pre-primary establishments include: nursery schools, pre-primary sections in primary schools, pre-primary education units and pre-primary centres.

Number of places in nursery school – number of places recorded as stated in the establishment's charters, used to calculate access to pre-primary education indicator.

Primary school – eight-year school in which the last year of education ends with a competence test checking the student's knowledge and skills as provided for in the core curriculum of general education. The organisational structure of primary schools comprises grades 1-8 in which education is compulsory. Until the 2015/16 school year, it was a six-year compulsory school which ended with an obligatory test.

Lower secondary school – functioning until the 2018/19 school year type of school educating in a three-year cycle. Lower secondary education was compulsory. The formal requirement for admission to a lower secondary school was graduation from a primary school. In the last year of education, pupils proceed to compulsory external examination the result of which is a criterion for admission to post-primary or upper secondary school.

Stage I sectoral vocational schools are 3-year schools providing first-stage vocational education, leading to the award of a diploma confirming vocational qualifications upon passing the examination. Education may be continued in stage II sectoral vocational schools or grade 2 of the general secondary school for adults. Graduates of lower secondary schools were admitted to these schools in the 2017/18 and 2018/19 school years. Stage I sectoral vocational schools were transformed from 3-year basic vocational schools.

General secondary schools – schools leading to the award of the secondary school matriculation certificate upon passing the matriculation examination. Education lasts for 3 years (for lower secondary school graduates) or 4 years (for primary school graduates), but in bilingual schools (bilingual forms) with introductory grade – one year more. The general secondary school graduates obtain secondary education on completion of the highest (according to the curriculum) grade, after passing the matriculation examination – the right to access to higher education.

Since the 2012/13 school year, the recruitment to first grade of specialised secondary schools (for youth and adults), supplementary general secondary schools (for youth and adults), supplementary technical secondary schools for youth, as well as technical secondary and basic vocational schools for adults has been suspended. There has been no recruitment to supplementary technical secondary schools for adults since the 2013/14 school year. These schools were phased out or transformed into general secondary schools for adults.

Technical secondary schools are 4-year schools (for lower secondary school graduates) or 5-year schools (for primary school graduates) leading, upon passing graduation examination, to obtaining a diploma certifying vocational qualifications as well as the secondary school matriculation certificate (after passing the matriculation examination). Vocational training is conducted in the occupations specified in the regulations of the Minister of Education of 13 March 2017 on the classification of occupations in vocational education (Journal of Laws 2017 item 622).

Post-secondary schools are schools enabling persons with general secondary education to obtain a diploma confirming vocational qualifications upon passing examinations certifying qualifications required in a given occupation. Post-secondary schools include vocational schools and colleges of social

work. Education in post-secondary schools lasts up to 2.5 years. In post-secondary vocational schools, the curriculum encompasses all qualifications required in a given occupation. The graduates who have passed the required external examinations acquire a diploma confirming vocational qualifications.

Vocational qualification course is based on the core curriculum of vocational education within a single qualification. The course leads, upon its completion, to the examination certifying vocational qualification required in a given occupation. These courses are conducted in public and private educational institutions as well as in practical and continuing education centres. Having completed the vocational qualification course, the graduates should take the state examination confirming qualifications in the occupation. Passing the examination on all qualifications within a given occupation and having a required level of educational attainment are the prerequisites for obtaining a diploma confirming vocational qualifications. The examination confirming the qualifications in the occupation is carried out at the same time and on the same terms for both school students and graduates and for students of vocational qualification courses.

Data regarding **teachers**, excluding academic teachers, concern teachers (including teachers of religion) employed to implement compulsory educational programmes, i.e. day-room teachers and librarians, conducting only extracurricular activities, etc. Data on **academic teachers** concern the positions of: professor, associate professor, assistant professor and assistant lecturer, as well as other didactic positions: senior lecturer, lecturer, foreign language instructor, instructor, certified librarian and certified personnel dealing with scientific documentation and information. Data on teachers concern full-time and part-time paid employees converted into full-time equivalent.

Data on students and graduates of higher education institutions and doctoral programmes, presented and used to calculate the indicators, do not include foreigners, while postgraduate students do not include also those of the Ministry of Defense and the Ministry of the Interior. Students were indicated as many times as many courses they were enrolled in. If a graduate completed two or more courses in a given academic year, he/she was listed accordingly. The data also include information on branch campuses operating abroad, indicated for the voivodships in which their parent unit was seated.

Higher education institution – a unit constituting a part of science and education system, providing study programmes in at least one field of study.

Degree programmes – first-cycle programmes, second-cycle programmes or long-cycle programmes conducted by an authorised higher education institution.

First-cycle programmes (Bachelor's and Engineer's studies) – a stage of learning open to holders of the secondary school matriculation certificate, which leads upon successful completion to the award of a first-cycle qualification.

Second-cycle programmes (supplementary Master's studies) – a stage of learning open to holders of a minimum first-cycle qualification, which leads upon successful completion to the award of a second-cycle qualification.

Long-cycle programmes – a stage of learning open to holders of the secondary school matriculation certificate and leading upon successful completion to the award of a second cycle qualification.

Doctoral programmes – third-cycle programmes open to holders of a second-cycle qualification and leading upon successful completion to the award of a third-cycle qualification conferred by an authorised academic unit of a higher education institution, scientific institute of the Polish Academy of Sciences, a research institute or an international scientific institute established under separate legislation and active on territory of the Republic of Poland.

Non-degree postgraduate programmes – a level of education open holders of a minimum first-cycle qualification and provided by a higher education institution, scientific institute of the Polish Academy of Sciences, research institute or the Centre for Postgraduate Medical Studies, leading to the award of postgraduate qualifications.

Student of a higher education institution – a person educated in the first-cycle, second-cycle or long-cycle programmes, registered as a student in higher education institutions, together with students who were on academic leave. The students of postgraduate programmes and doctoral students are separate groups.

Professional degree – a degree of Bachelor (licencjat), Engineer (inżynier), Master of Arts/Sciences or equivalent.

Academic degree – a degree of Doctor (Ph.D.), a degree of Habilitated Doctor (post-doctoral degree) in a specific academic discipline within a particular field of arts or sciences. Academic degrees are awarded by organisational units which are authorised to confer them.

PhD course – procedure during conferment of PhD degree conducted by the authorised entity of higher education institution or other science institution, supervised by a specially appointed committee.

Broad field of education – fields of education classified according to the International Classification of Fields of Education and Training (ISCED-F 2013).

Scholarship of the Minister responsible for culture and national heritage – a form of financial assistance for students of art schools who achieved high grade point average in vocational programmes or became laureates of international or national art competition. A student is entitled to apply for the scholarship not earlier than after finishing first year of schooling and not more frequently than once a year. Scholarships are granted by the Minister responsible for culture and national heritage who specifies their number and the amount separately for each school year.

Scholarship of the Minister responsible for education – a form of material assistance addressed to students with outstanding educational achievements, in particular:

- winners of international olympiads or winners and finalists in subject olympiads nationwide, or tournaments,
- winners of competitions for scientific work organised by scientific institutions or associations,
- the best performing students of upper secondary schools according to an individual curriculum or plan of study,
- upper secondary school students participating in study programmes on the basis of provisions of terms for participation of exceptionally gifted students in courses provided for in the programmes consistent with aptitude and the credit requirements,
- students with high scores in sporting competitions at national or international level.

Scholarship of the Prime Minister – a form of financial assistance for the best performing students of schools, graduation from which permits students to obtain the matriculation certificate. The scholarship of the Prime Minister is conferred on one student of a particular school who fulfils the conditions to obtain this form of benefit. In order to obtain a Scholarship of the Prime Minister it is necessary to graduate with the highest mean score in the school or demonstrate outstanding skills and achieve the highest results in at least one field of education, and achieve at least good results in the other fields. The scholarship is granted by the Prime Minister for the period from September to June in a particular school year.

Net enrollment rate – a ratio of the number of pupils or students in a given age group (as of the beginning of the school /academic year) at a given level of education to the population (as of 31 December) in the age group defined as corresponding to this level of education.

Educational attainment level – the highest completed cycle of school education or another mode or form of training, recognised in accordance with the educational system in force. The basis for recognising the level of the completed education is a certificate (diploma) obtained upon graduation from the relevant school.

Adult education – education in schools for adults, also gaining and developing general knowledge, skills and qualifications in non-formal education by a person who completed full-time compulsory education.

Formal education – education in the school system – at the level of primary, lower secondary, basic vocational schools, general and vocational secondary schools, post-secondary schools as well as tertiary and doctoral studies. Education is provided by public or nonpublic school and educational institutions which are authorised to teach. It is conducted in accordance with the approved curriculum. The training is based on the standards adopted in the system of education and higher education approved by the applicable legal regulations. It leads to qualifications validated by the certificate or diploma.

Non-formal education – organised learning activities that do not correspond to the definition of school education. Non-formal education does not change the level of educational attainment. It usually leads to gaining and developing skills in different areas of working, social and cultural life. Unlike informal learning, non-formal education should involve the lecturer, instructor or teacher.

Informal learning – learning on a self-directed basis with the aim of acquiring knowledge and skills, without the participation of a teacher. It is not institutionalised, i.e. takes place outside organised forms of curricular and extracurricular education.

Labour market

The data on **economic activity** of population include members of households aged 15 and more. They are presented on the basis of the sample survey Labour Force Survey (LFS). The survey is carried out using the continuous observation method, i.e. economic activity of the population is observed for each week during the whole quarter; the survey does not cover the homeless and persons absent from the household for 12 months and longer. The LFS results have been generalised on the basis of balances of the population aged 15 and more living in the households.

The main criterion for dividing the population into economically active and inactive is work, i.e. performing, holding or looking for work. Economically active persons include employed and unemployed persons. Economically active persons include employed and unemployed persons.

Employed persons are persons who during the reference week:

- performed, for at least 1 hour, any work generating pay or income, i.e. were employed as a paid employees, worked on their own (or leased) agricultural farm, or conducted their own economic activity outside agriculture or assisted (without pay) in work on family agricultural farm or a family-owned business outside agriculture,
- formally had work but did not perform it (e.g. due to sickness, maternity leave, parental leave or vacation, other reasons), if the break in work did not exceed 3 months; if the break in work exceeded 3 months, the additional criterion in the case of paid employees (hired under an employment contract and outworkers) was the fact of receiving at least 50% of the hitherto remuneration.

Unemployed persons are persons aged 15-74 who simultaneously fulfilled three conditions:

- were not employed during the reference week,
- within 4 weeks (the last week being the reference week) actively sought work,
- were available for work within 2 weeks following the reference week.

The unemployed also include persons who had found work and were waiting to begin it within 3 months and were available for that work.

Economically inactive persons are persons who are not classified as employed or unemployed.

The **economic activity rate** is calculated as the share of the economically active persons (total or in a given group) in the population aged 15 years and more (total or in a given group).

The **employment rate** is calculated as the share of employed persons (total or in a given group) in the population aged 15 years and more (total or in a given group).

Information regarding **persons exposed to risk factors at work** is compiled on the basis of annual reports on working conditions (Z-10) covering entities of the national economy in selected PKD sections, employing 10 and more persons.

The data on **working time** were compiled on Z-06 questionnaire survey. The survey is completed by the national economy entities employing over 9 persons and by budgetary sphere entities regardless of the number of employed persons, excluding private agricultural holding workers, persons employed in social, political and trade union organisations, or national defence and public safety employees.

Working time – time when the employee is available for the employer or any other place designed for work. Working time also includes absences from work during which the employee was available for the employing establishment, if these absences were accepted by the establishment or occurred in accordance with the law (for example, a sick leave, caring for a sick family member, fulfilling social duties, dealing with important family matters, holidays, unpaid leaves), as well as unjustified absence.

Time worked in normal hours – time worked in the standard number of hours binding for a given group of employees.

Overtime – time worked over existing employee working standards, as well as work carried out over extended daily working time resulting from the current system and decomposition of employee working hours for which the employee does not get a day off from work but receives additional remuneration.

Time not worked – part of the nominal work time, during which the employee was absent from work or did not get to it, regardless of the reason.

The data on **demand for labour** were obtained from the enterprise Z-05 questionnaire survey which is carried out as a quarterly sample survey and which covers entities of the national economy having at least one employee.

Job vacancies are jobs created due to labour turnover or newly established jobs fulfilling simultaneously three criteria:

- 1) jobs were actually vacant on the reporting day,
- 2) the employer made attempts to find people willing to take up the job,
- 3) in the case of finding adequate persons, the employer would be ready to hire them immediately.

Job vacancy rate – the share of vacancies in the sum of occupied and unoccupied jobs (in 2015-2016 – percentage of unoccupied jobs).

Newly created jobs – the jobs created in the course of organisational changes, expanding or changing business profile, and all jobs in the newly established units.

Information on **wages and salaries** was compiled on the basis of the biennial sample survey on structure of wages and salaries by occupations for October of a given year, covering entities of national economy employing more than 9 persons. Data concern full-time and part-time employees who received wages and salaries for the whole month, excluding paid employees in social and political organisations, trade unions and others.

Gross average wage and salary is the ratio of the sum of gross personal wages and salaries, fees paid to selected groups of employees for work performed under an employment contract, payments from profit and balance sheet surplus in cooperatives and annual extra wages and salaries for employees of budgetary sphere entities to the average number of employees in a given period, having excluded persons engaged in outwork and those employed abroad.

Data regarding **registered unemployed persons** include persons who, in accordance with the Act of 20 April 2004 on Promoting Employment and Labour Market Institutions, in force since 1 June 2004 (uniform text Journal of Laws 2019 item 1482, with later amendments), are classified as unemployed. An **unemployed person** is understood as a person who is at least 18 years old and has not reached the retirement age, is not employed and performing any other kind of paid work, who is capable of work and available for full-time employment (or in the case he/she is a disabled person – capable and ready to take work comprising no less than half of the working time), not attending a school with the exception of

schools for adults (or taking extramural examination within the scope of this school programme) or tertiary schools in part-time programme, looking for employment or other kind of paid work and registered in the powiat labour office appropriate for his/her permanent or temporary residence, seeking employment or any paid work, with additional provisions concerning the sources of income as stipulated by the law.

Culture

The cultural data are derived from Statistics Poland's surveys conducted using the full method.

Library is an organised unit or its part having an ordered (inventoried) collection of books, magazines and other materials with at least 300 inventory units, whose main purposes are to create and manage collections and make them available to users in a controlled manner. The facility which serves to develop and fulfil the educational, cultural and information needs of the society and participates in disseminating the knowledge and culture is a **public library**.

Scientific library – serves the needs of education and training, provides access to library materials and information resources necessary to conduct scientific and research work and containing the results of scientific research. It conducts scientific and research activity in the field of librarianship and related fields, as well as in areas supported by science.

Pedagogical libraries are entities which serve the needs of teachers who study or improve their qualifications, students in teacher training and students of institutions educating teachers. The collection of these libraries includes specialist literature in the field of education and other fields of science, as well as fiction and socio-economic literature.

Libraries of institutions and establishments do not constitute a uniform library network. They include **specialist libraries** (of institutions, governments, companies, museums, theatres) and **scientific, technical and economic information centres** – information and library institutions included in scientific, technical and economic information network. Libraries having the status of scientific libraries are excluded. Specialist libraries meet the needs of enterprises in the scope of materials and information from the relevant fields of knowledge necessary for the performance of tasks and staff professional development. Enterprises also run **specialist and fictional libraries** which have specialist collections corresponding to the profile of the institution which established them, as well as collections of fiction.

Reader/borrower (user actively borrowing books) – a person registered in the library who borrowed at least one volume during the reported period.

Library collection comprises non-periodic publications (books and brochures) and periodicals (newspapers and magazines). **Book** is a compact publication containing at least 49 pages excluding covers, issued in a given country and generally available. **Volume** is a single book listed in the library inventory. In the case of periodicals, it is a collection of issues of a given magazine or newspaper constituting one item in the inventory records.

Centres of culture – cultural institutions conducting multidirectional activity, consisting of initiating, stimulating and supporting cultural activity of social groups and local communities, having a permanent cultural program, a team of qualified employees (animators and / or instructors, teachers, educators) and adequate infrastructure (rooms and facilities). The essence of the centres' activity is cultural education, artistic education and social animation.

Cultural establishments conduct multi-scope social and cultural activity. They are located in a separate building erected or adopted for this purpose, containing an auditorium and a cinema hall, as well as rooms and appliances designed to conduct specialist cultural activity.

Cultural centres (urban, urban-municipal, municipal) are multi-purpose socio-cultural institutions which, based on a common programme, integrate the activities conducted by independent cultural institutions operating in a given locality and by other entities conducting cultural events in this area. Cultural and

art centres can be treated as cultural centres or cultural establishments, depending on the statutory determination of the entity type.

Clubs are cultural institutions conducting cultural activities in the local environment in cooperation with cultural, social and political institutions, associations and organisations. They have one or more rooms, adequate equipment (audio-visual equipment, TV, press, etc.). Clubs are open every day as a place to organise cultural recreation and activity of the local community. Activities in clubs are usually run by social staff with the help of the facility manager.

Community centres are cultural institutions which usually have one room and essential equipment, and whose territorial range covers small groups in the local environment. It is usually run by social activists, supported by the manager. The units which are customarily called "common rooms", but which do not conduct cultural activity, and whose rooms serve other purposes, e.g. are used as the venues for official meetings and conferences, professional/vocational courses, and the like, as well as school dayrooms, do not belong to the group of community centres.

The **courses** (completed and ongoing during the reporting year) include training courses lasting at least 16 hours, which help their participants to develop new skills or interests. Courses related to the acquisition or raising of professional qualifications have been excluded. The number of course graduates refers only to those individuals who completed the course according to the conditions specified by the organiser. Data on graduates concern the courses completed in the reporting year.

The **events** organised by the units include cultural events organised in the reporting year, available to public and regular members of groups, clubs, workshops etc. However, the events do not include regular meetings of members of teams, groups, clubs, specialist workshops and other forms of regular activity.

Museums are non-profit organisational units whose aim is to gather and to permanently protect the natural and cultural heritage of both material and non-material character, as well as to provide information on the values and contents of collections, to popularize the fundamental values of history, science and culture, to develop cognitive and aesthetic sensitivity, and to provide access to their collections.

Specialist museum organise **museum lessons** (or series of lessons on a specific topic) for organised groups of school youth, presenting issues in the field of history, art, technology, science, etc., or popularising the art of manufacturing based on techniques and traditions using the museum exhibits as teaching aids.

Cinema is a place and technical equipment used for public projection of a film. **The fixed cinema** conducts its activity always in one facility, permanently dedicated to public film screenings with a defined frequency. This group also covers seasonal/temporary cinemas.

Screening is understood as an uninterrupted, scheduled-duration screening of a full-length film on a photosensitive or magnetic tape or in digital technology. In the case of screening of a multi-part film divided into episodes, a projection of each episode which has its own opening credits and specified duration, is treated as a separate screening. In such a case, the audience size is indicated analogically. A projection of a set of short movies (such as morning screenings for children) is also classified as a screening.

Science, technology and innovation

The information on research and development and innovation activity, intellectual property protection comes from the Statistics Poland's surveys and the data of the Patent Office of the Republic of Poland.

Research and experimental development (R&D) comprise all activities consisting in conducting and supporting scientific research and experimental development. It is creative work, conducted in methodological manner, undertaken to increase the stock of knowledge, including knowledge of humankind, culture and society, and to devise new applications of available knowledge.

Persons working in R&D include:

- 1) researchers:
 - a) researchers, academics, research and technical assistants, engineering and technical assistants employed in specialised research units and students of doctoral studies conducting R&D,
 - b) researchers and other staff employed in R&D in economic entities conducting R&D;
- 2) technicians and equivalent staff are persons who participate in R&D by performing scientific and technical tasks, normally under the supervision of researchers;
- 3) other supporting staff - skilled and unskilled craftsmen, secretarial and clerical staff participating in R&D projects or directly associated with such projects.

Patentable invention – a technical solution which is new, involves an inventive step and industrial applicability. An invention is deemed new if it does not constitute a part of the state of the art. An invention is considered as involving an inventive step if, with regard to the state of the art, it is not obvious to an expert. An invention has industrial applicability if by means of that invention a product may be produced or a process may be applied, in a technical sense, in any industry, including agriculture. After a patent is granted, it is entered into a patent register. A patent is valid for twenty years from the date of filing the invention with the Patent Office.

Utility model eligible for protection is any new and useful solution of a technical nature affecting shape, construction or durable assemblage of an object. A utility model is considered a useful solution if it helps achieve a goal that is of practical importance in the manufacture or use of the products. Utility model is granted the right of protection on an entry into the register of the rights of protection and obtains a certificate of protection. The material scope of the protection right is determined by the protective reservations contained in the protection description of the utility model. The protection right is valid for ten years from the date of filing the utility model with the Patent Office.

Information on Internet access in households, using the Internet for private purposes and digital skills is provided on the basis of a survey, covering persons aged 16-74, on the use of information and telecommunication technologies in households, conducted using the representative method once a year.

Economic determinants of human capital development

Expenditures of the state budget and of the budgets of local governments are grouped in accordance with the provisions set forth in the Law on Public Finances, i.e. they are grouped into divisions and chapters – defining types of activity, and into sections – defining type of expenditure; the presented data were compiled in accordance with the detailed classification of income, expense, revenue and expenditure, and funds from foreign sources, specified by the Minister of Finance. Statistics Poland has compiled information concerning the budgets of local government units on the basis of the budgetary reporting by the Ministry of Finance.

Gross domestic product (GDP) illustrates the final result of the activity of all entities of the national economy. Gross domestic product is equal to the sum of gross value added of all ownership sectors or all domestic institutional sectors or to the sum of gross value added of all sections and divisions, increased by taxes on products less subsidies on products.

Intramural expenditures on R&D – all current expenditures plus gross fixed capital expenditures for R&D performed within a statistical unit during a specific reference period, irrespective of the source of funds.

Current expenditures on R&D comprise personnel and other current expenditure (including those related to external R&D staff) associated with R&D. Current expenditures also include services and items (including equipment) used and consumed within one year, as well as annual payments and rentals for using fixed assets.

Personnel expenditure – remuneration of employed staff, including annual wages and salaries and any associated costs or additional benefits, such as bonuses, share options, holiday pay, contributions to pension funds. Labour costs also include other social security benefits and payroll taxes.

Expenditures on innovation activity include expenditures on: R&D, acquisition of knowledge from external sources (complete technology in the form of documentation and rights – patents, non-patented inventions, licences, disclosures of know-how, trademarks etc.), acquisition of computer software, capital expenditures on fixed assets required for introduction of innovations (machinery, technical equipment, tools, transport equipment, buildings, structures and land), personnel training connected with innovation activity, marketing connected with new or significantly improved products and other preparations for the implementation of product and process innovations.

Financial aid for students – funds provided to students, including doctoral students, as a grant or subsistence allowance, accommodation in dormitories and board in student canteens.

Social grant – monthly financial assistance granted to students, including doctoral students, who are in difficult financial situation for a period of one semester or one academic year. Social grant can be increased for full-time students who are in a difficult financial situation, or for persons residing at student dormitory or in a facility other than student dormitory (also with an unemployed spouse or a child) if daily commuting from the place of permanent residence to higher education institution could prevent or hamper studying.

Educational costs per student – total educational costs in a higher educational institution, divided by the number of full-time equivalent students. Total educational costs are calculated as a sum of costs of teaching activity, utilised material aid fund for students and own scholarship fund.

Social determinants of human capital development

Data from the **Social diagnosis study**, conducted until 2015 by the Social Monitoring Council and the Higher School of Finance and Management, concern the conditions and quality of life of Poles. Information was gathered for households and all persons aged upwards of 16 who were present at the time of the survey. It was a panel survey (the interviewers returned to the same households and people at intervals of several years).

Data on the number of children subject to **one-year pre-school compulsory preparation** and the number of primary and lower secondary school pupils entitled to school transport and attending additional classes (didactic and compensatory, corrective and compensatory, speech therapy and socio-therapeutic classes) are derived from the administrative information system of the Ministry of National Education.

School transport. In the cases where the distance between the child's home and the nearest public nursery school or pre-primary sections in a primary school, primary school, or lower secondary school exceeds:

1) 3 km – regarding five and six-year old children and students of grades 1-4 in primary schools,

2) 4 km – regarding students of grades 5-8 in primary schools and students of lower secondary schools, the gmina is responsible for providing free transport including care, or refunding the child's transport (and guardian's – in the case of children up to 7 years) by public means of transport when it is organised by parents. The gmina is also responsible for providing transport and care to disabled children aged 5 years and older, to the nearest nursery school, pre-primary section in primary school, primary school, lower secondary school or institution offering possibility of pre-primary education, obligatory one-year pre-school preparation, full-time and part-time compulsory education by attending rehabilitation and education classes, or a refund of child's transport by public transport arranged by parents.

Didactic and compensatory classes are organised for pupils with learning difficulties, in particular in achieving the level corresponding to the core curriculum for a given grade. Classes may comprise a maximum of 8 students.

Corrective and compensatory classes are organised for pupils with developmental disorders and deviations or specific learning problems. Classes are conducted by teachers with pedagogical therapy training. The number of participants may amount up to 5 students.

Speech therapy classes are organised for pupils with speech disorders which cause disruptions in communication and hinder learning. Classes are conducted by teachers with speech therapy training and the number of participants may amount up to 4 students.

Sociotherapeutic classes and other kinds of therapeutic classes are organised for pupils with dysfunctions and disorders that hinder social functioning. Classes are conducted by teachers with therapeutic or sociotherapeutic training. The classes may consist of up to 10 students.

Data on registered unemployed persons presented in this section entail in particular data on persons aged up to 25 years and long-term unemployed and are derived from the Portal of Public Employment Services run by the Ministry of Family, Labour and Social Policy. The registered **long-term unemployed** are persons remaining in the register rolls of the powiat labour office for the overall period of over 12 months during the last two years, excluding the periods of traineeship and on-the-job training of adults.

Turnout data come from the website of the National Electoral Commission. **Voter turnout** – ratio of the number of votes cast (valid ballots) to the total number of persons entitled to vote.

Badania i sprawozdania statystyczne

1.	BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
2.	EHIS	Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia
3.	EU- SILC	Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia Ludności
4.	F-01/s	Sprawozdanie o przychodach, kosztach i wyniku finansowym szkół wyższych
5.	K-01	Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej
6.	K-02	Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej
7.	K-03	Sprawozdanie biblioteki
8.	K-05	Sprawozdanie z działalności wystawienniczej
9.	K-07	Sprawozdanie z działalności domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy; Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy (od 2015 r.)
10.	K-08	Sprawozdanie kina
11.	KD	Kształcenie dorosłych
12.	PNT-01	Sprawozdanie o działalności badawczej i rozwojowej (B+R)
13.	PNT-01/s	Sprawozdanie o działalności badawczej i rozwojowej (B+R) w szkołach wyższych
14.	PNT-02	Sprawozdanie o innowacjach w przemyśle
15.	S-10	Sprawozdanie o studiach wyższych
16.	S-11	Sprawozdanie o pomocy materialnej i socjalnej dla studentów i doktorantów
17.	S-12	Sprawozdanie o stypendiach naukowych, studiach podyplomowych i doktoranckich, doktoratach oraz zatrudnieniu w szkołach wyższych, instytutach naukowych i badawczych
18.	SSI-10	Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego
19.	Z-05	Badanie popytu na pracę
20.	Z-06	Sprawozdanie o pracujących, wynagrodzeniach i czasie pracy
21.	Z-10	Sprawozdanie o warunkach pracy
22.	Z-12	Sprawozdanie o strukturze wynagrodzeń według zawodów

Źródła danych spoza zakresu badań statystyki publicznej

1. Biblioteka Narodowa
2. Centralna Komisja Egzaminacyjna
3. Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie
4. Dane demograficzne (sprawozdawczość urzędów stanu cywilnego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz urzędów gmin)
5. Instytut Badań Edukacyjnych
6. Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk
7. Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc

8. Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie
9. Ministerstwo Edukacji Narodowej
10. Ministerstwo Finansów
11. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
12. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
13. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
14. Ministerstwo Zdrowia
15. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – PZH
16. Państwowa Komisja Wyborcza
17. Rada Monitoringu Społecznego
18. Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej
19. Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Statystyka międzynarodowa

1. Dane Biura ds. Raportu Rozwoju Społecznego ONZ: <http://www.hdr.undp.org/en>
2. Dane Eurostatu: <http://ec.europa.eu/eurostat>
3. Education at a Glance 2019, OECD
4. Światowa Organizacja Zdrowia

Annex

Statistical surveys and reports

1.	LFS	Labour Force Survey
2.	EHIS	European Health Interview Survey
3.	EU- SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
4.	F-01/s	Report on revenues, costs and the financial result of higher education institutions
5.	K-01	Report on artistic and entertainment activities
6.	K-02	Report on the activity of museum and paramuseum institution
7.	K-03	Report of library
8.	K-05	Report on exhibition activities
9.	K-07	Report on the activities of cultural centre and establishment, club, community centre; Report on the activities of centres of culture, cultural centre and establishment, club, community centre (since 2015)
10.	K-08	Report of cinema
11.	AES	Adult Education Survey
12.	PNT-01	Report on research and development (R&D)
13.	PNT-01/s	Report on research and development (R&D) in higher education institutions
14.	PNT-02	Report on innovations in industry
15.	S-10	Report on tertiary education
16.	S-11	Report on material and social support for students and students of doctoral studies
17.	S-12	Report on scholarships, postgraduate and doctoral studies, doctorates and employment in higher education institutions, scientific and research institutes
18.	SSI-10	Indicators on information society
19.	Z-05	Survey of demand for labour
20.	Z-06	Report on employed persons, wages and salaries and worked time
21.	Z-10	Report on working conditions
22.	Z-12	Report on structure of earnings by occupations

Data sources that are not produced by public statistics

1. National Library of Poland
2. Central Examination Board
3. The Maria Skłodowska-Curie Institute of Oncology
4. Demographic data (reports of civil status offices, Ministry of Interior and Administration and gmina offices)
5. Educational Research Institute
6. Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences
7. Tuberculosis and Lung Diseases Institute

8. Institute of Psychiatry and Neurology in Warsaw
9. Ministry of National Education
10. Ministry of Finance
11. Ministry of Science and Higher Education
12. Ministry of Family, Labour and Social Policy
13. Ministry of Interior and Administration
14. Ministry of Health
15. National Institute of Public Health – National Institute of Hygiene
16. National Electoral Commission
17. Council for Social Monitoring
18. Polish Patent Office
19. Social Insurance Institution

International statistics

1. Data from Human Development Report Office: <http://www.hdr.undp.org/en>
2. Data from Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat>
3. Education at a Glance 2019, OECD
4. World Health Organization